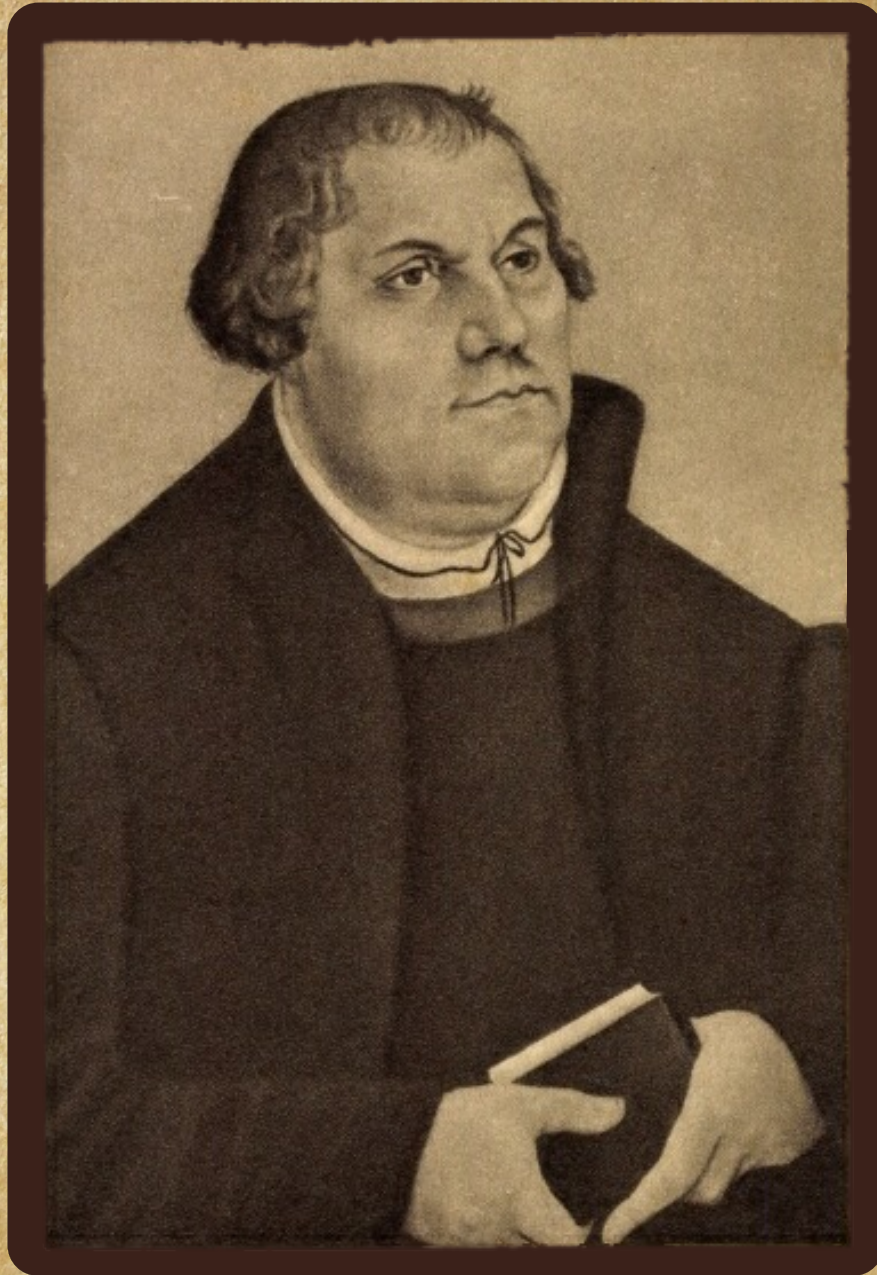

Dr. Maarten Luther

PREKEN

**DOOR CHRISTUS MÉÉR DAN
OVERWINNAAR.**

[Content Page](#)

INHOUD

- I. Rome's Overwinnaar, Mattheüs 21: 1-9**
- II. Predicatie op Eerste Kerstdag, Lukas 2: 1-14**
- III. Predicatie op Tweede Kerstdag, Lukas 2: 15-20**
- IV. Een nooit gehoorde preek, Hand. 13: 38**
- V. Ambt van de Geest, niet der letter, 2 Kor. 3: 4-11**

VERANTWOORDING

Voor geïnteresseerden bieden wij de volgende informatie:

Wij gebruikten de *Weimarer Ausgabe* van Luthers werken.

- 1. W.A. 1, 132-134
- 2. W.A. 9, 562-565
- 3. W.A. 11, 12-14
- 4. W.A. 15, 421-425
- 5. W.A. 17.11, 135-141
- 6. W.A. 20, 235-239
- 7. W.A. 27, 38-41
- 8. W.A. 29, 37-45
- 9. W.A. 37, 275-278
- 10. W.A. 47, 370-373 11. W.A. 52, 136-142

ROME'S OVERWINNAAR

LEERREDE OVER

Mattheüs 21: 1-9

TEKST:

En als zij nu Jeruzalem genaakten, en gekomen waren te Beth-fage, aan den Olijfberg, toen zond Jezus twee discipelen, zeggende tot hen: Gaat heen in het vlek, dat tegen u over ligt, en gij zult terstond een ezelin gebonden vinden, en een veulen met haar; ontbindt ze, en brengt ze tot Mij. En indien u iemand iets zegt, zo zult gij zeggen, dat de Heere deze van node heeft, en hij zal ze terstond zenden. Dit alles nu is geschied, opdat vervuld worde, hetgeen gesproken is door den profeet, zeggende: Zegt der Dochter Sions: Zie, uw Koning komt tot u, zachtmoedig en gezeten op een ezelin en een veulen, zijnde een jong ener jukdragende ezelin. En de discipelen heengegaan zijnde, en gedaan hebbende, gelijk Jezus hun bevolen had, brachten de ezelin en het veulen, en leiden hun klederen op dezelve, en zetten Hem daarop. En de meeste schare spreidden hun klederen op den weg, en anderen hieuwen takken van de bomen, en spreidden ze op den weg. En de scharen, die voorgingen en die volgden, riepen, zeggende: Hosanna den Zone Davids! Gezegend is Hij, Die komt in den Naam des Heeren! Hosanna in de hoogste hemelen!

1. In alle Evangeliën zijn twee stukken te betrachten en aan te merken.

Ten eerste worden ons daarin de werken van CHRISTUS voorgesteld als een Gave en Goed, dat ons wordt meegedeeld, opdat zich ons geloof daaraan hangen en daarin oefenen zou.

Ten tweede worden ons dezelve werken als zoveel voorbeelden voorgehouden, die wij navolgen en gelijkvormig worden moeten. Zodat al de Evangeliën eerst het geloof en daar de werken bekend maken.

Het lust ons daarom, ons tegenwoordig Evangelie in drie delen te verdelen, en uit deze geschiedenis van CHRISTUS

I. Ten eerste: het Geloof.

II. Ten tweede: de goede werken.

III. Ten derde: de geestelijke betekenis ervan te betrachten.

I. VAN HET GELOOF

2. Dit Evangelie kan het geloof krachtig aansporen en vermeerderen. Immers CHRISTUS wordt ons hier in Zijn genadige toekomst verbeeld, die niemand anders kan ontvangen noch aannemen, als die daar gelooft, dat Hij die man is en uit dien hoofde gekomen, gelijk het Evangelie Hem aan ons voorstelt. Het is enkel genade, zachtmoedigheid en goedertierenheid, alles, wat ons hier in CHRISTUS getoond wordt, en wie aan Hem gelooft en Hem daarvoor houdt, die is zalig. Daarom ziet hier, Hij rijdt niet op een strijdbare hengst, Hij komt niet met vreselijke pracht en geweld, maar Hij zit op een ezel, een dier, onbekwaam ten strijde; tot last dragen, arbeiden en ten dienste van het mensdom geschikt. En dat om aan te tonen, dat Hij niet gekomen is om de mensen te verschrikken, om hen te bezwaren of te onderdrukken, maar veel meer om hen te helpen, hun last te dragen en op zich te nemen. Het was wel een gewoonte in die landen, dat men op ezels reed en de paarden ten oorloge gebruikte, gelijk de Heilige Schrift daarvan menigmaal gewag maakt. Maar hier echter

geschiedde dit bijzonder daarom, opdat het inrijden van de Koning als zachtmoedig en goedertieren erkend worden mocht.

3. Ten tweede. Zijn zachtmoedigheid en goedertierenheid blijkt ook uit alle omstandigheden en het gevaar, zowel van de jongeren met CHRISTUS, als ook van het volk. De jongeren *brachten de ezelin en het veulen, en leiden hun klederen op dezelve, en zetten Hem daarop. En de meeste schare spreidden hun klederen op den weg, en anderen hieuwen takken van de bomen, en spreidden ze op den weg.* Zo dat geen vrees, noch schrik in hun gemoederen was; maar zij waren veelmeer met een vrijmoedig vertrouwen jegens Hem beziel. Zij vergenoegden zich in Hem en Hij nam dat vriendelijk en met welbehagen van hen aan.

4. Ten derde. Men vernam hier geen twist, noch krijgsgeschreeuw; niets hoorde men als zingen, loven, vrolijk zijn en God prijzen.

5. Ten vierde. CHRISTUS weende zelfs over de stad Jeruzalem, naar het verhaal van LUCAS (cap. 19: 41) terwijl haar inwoners zulke genade niet erkenden noch aannamen. Zo zeer leed deed Hem hun schade; hoe zou Hij dan streng en vreselijk met hen handelen?

6. Ten vijfde. Wat nog het allermeeft Zijn goedertierenheid en zachtmoedigheid bewijst is dit: dat Hij de voorspelling van de Profeten bijbrengt (Jes. 62: 11 en Zach. 9: 9) en hen dus zeer vriendelijk nodigt tot het geloof om CHRISTUS aan te nemen; een voorspelling, die deze geschiedenis heeft doen voorvallen en optekenen, gelijk de Evangelist zelf bekent. Laat ons daarom die spreuk zelf, als het voornaamste stuk van ons Evangelie, beschouwen; want daarin wordt CHRISTUS ons voorgesteld, daarin wordt ons aangewezen, wat wij van Hem gevoelen, geloven en verwachten, wat wij bij Hem zoeken, hoe wij Hem ons ten nutte maken en gebruiken zullen.

7. Ten eerste spreekt hij: *Zegt de Dochter Sions.*

Dit is de predikanten gezegd; hun is daarmede een nieuw predikstof opgelegd, die zij moeten prediken; niet anders namelijk, als wat de volgende woorden bevatten, te weten: *een rechte zalige erkentenis van CHRISTUS.* Wie iets anders als dit predikt, is een wolf en verleider. Voor zichzelf is dit één van de voortreffelijkste spreken, daar in het Evangelie beloofd is, waarvan PAULUS Rom. 1: 2 spreekt. Want Evangelie is een predicatie van CHRISTUS, zoals die hier wordt voorgesteld, die men geloven moet. Heb ik nu menigmaal van tweeërlei geloof gesproken, zo weet, het eerste geloof is dit: dat u gelooft, CHRISTUS is zulk een Man, gelijk Hij ons hier en door het gehele Evangelie wordt voorgesteld en gepredikt; maar niet dat Hij voor u die Man is, u twijfelt daaraan, of u aan Hem een Heiland hebt of hebben zult; u denkt: ja, Hij is wel voor anderen zulk een Man, als voor PETRUS, PAULUS en andere vrome heiligen, maar wie weet, of Hij voor mij ook zo zij, en of ik mij ook dat van Hem beloven en mij daarop zo vast als die heiligen verlaten kan.

8. Ziet, dit geloof is nietig; het krijgt nergens deel aan, het zal CHRISTUS nimmermeer smaken en geen lust, noch liefde van Hem of tot Hem bespeuren. 't Is een geloof van CHRISTUS en niet aan CHRISTUS, een geloof dat ook de duivelen en alle boze mensen hebben.

Want wie gelooft niet, dat CHRISTUS de heiligen een genadig Koning is? Dit heilloos en nietig geloof leren tegenwoordig alle verdoemde duivels-Synagogen, de Hogescholen, Parijs met haar zusteren, de kloosters en alle papisten; zij zeggen dat dit genoeg is en een Christen maakt. Maar wat is dat anders als het christelijk geloof verloochenen, en Heidenen en Turken uit Christenen maken? Gelijk SIMON PETRUS (2 Petr. 2: 1) van hen voorspeld heeft: *Daar zullen valse leraars onder u zijn, die de Heere, Die hen gekocht heeft, verloochenen zullen.*

9. Ten tweede spreekt Hij: *Zegt de Dochter Sions.*

Hier wordt gewag gemaakt van het rechtschapen geloof. Wanneer Hij bevel geeft de navolgende woorden van CHRISTUS te verkondigen, zo moet er ook iemand zijn, die deze aanhoort, opneemt en met een vast geloof daaraan hangt.

Hij spreekt niet: zegt van de Dochter Sion, als of iemand anders van haar geloven zou, dat zij CHRISTUS had, maar tot haar zelf zult u het zeggen; zij zal het van zichzelf geloven, dat haar geschiede gelijk deze woorden luiden. Dat is dan het geloof, 't welk alleen een christelijk geloof genoemd mag worden. Als u onwrikbaar gelooft: CHRISTUS zij niet alleen voor PETRUS en de heiligen zulk een man, maar ook voor uzelf, ja voor uzelf meer als voor alle anderen. Daaraan is uw zaligheid niet gelegen, dat u gelooft CHRISTUS is de vromen een CHRISTUS, maar daaraan: dat hij voor u een Christus en de uwe is. En dat geloof maakt dat CHRISTUS u liefelijk voorkomt, wel behaagt en in het hart zoet smaakt. Op dit geloof volgen de liefde en de goede werken ongedwongen; volgen die niet, zo is gewisselijk het geloof niet voorhanden. Want waar het geloof is, daar moet de Heilige Geest, Die liefde en alles goeds in ons werkt, mede zijn.

10. Dit geloof wordt thans van alle afvallige en CHRISTUS verloochenende Christenen: de Paus, bisschoppen, papen, monniken en hoge Scholen verdoemd; men hoort hen zeggen: het is vermetelheid, dat men zich de heiligen gelijk wil stellen. Maar wat doen zij daardoor anders, als dat zij, in hen vervuld tonen, wat PETRUS van de valse leraars voorspeld heeft (2 Petr. 2: 2) *dat door hen de Weg der zaligheid zou gelasterd worden?* En daar vandaan, horen zij het geloof aanprijzen, zo wanen zij, men verbiedt de goede werken; Maar zij weten wegens haar grote blindheid niet, wat geloof, wat liefde, wat goede werken zijn. Maar wilt u een Christen zijn zo moet u deze woorden laten gezegd zijn; Hij is uw CHRISTUS, en daaraan moet u vasthangen; u moet hier geloven dat u geschiede, gelijk de woorden luiden. Voor geen vermetelheid hebt u het te houden, dat u daarin de heiligen gelijk stelt; maar in diepe nederigheid moet u, niet aan Gods genade, maar aan uzelf vertwijfelen. Op verbeuring van eeuwige zaligheid begeert God op Zijn aangeboden genade zulke vermetelheid. Wilt u de heiligen niet gelijkvormig en mede heilig worden? Waar wilt u alsdan eens blijven? Vermetelheid zou het zijn, als u door uw werken en door uzelf wilde heilig en zalig worden, gelijk thans geleerd wordt.

Maar de afvallige papisten noemen dat vermetelheid, wat geloof is, en wat vermetelheid is, geloof. O! dat ellendige, dat verkeerde volk!

11. Wanneer u zich in CHRISTUS en door Zijn komst onderneemt, in dat geloof heilig te zijn, zo vereert en prijst u de Allerhoogste, daardoor dat u Zijn genade en Zijn werk in u bekent, bemint en prijst; uzelf integendeel met uw werken verwerpt en verdoemt, en aan uzelf vertwijfelt; en dat heet een Christen zijn. Immers wij belijden: Ik geloof een heilige, christelijke kerk, die daar is de gemeenschap der heiligen. Indien u nu een lid van de heilige, christelijke Kerk en de gemeente der heiligen wilt zijn, zo moet u immers ook heilig zijn gelijk deze is; Maar niet door u, noch uit u, maar door CHRISTUS alleen, door welken ook alle anderen heilig zijn.

12. Ten derde spreekt Hij: *Ziet.*

Een woord, waardoor Hij ons uit de slaap van het ongeloof wil wekken; waardoor Hij te kennen geeft, dat Hij iets groots, iets raars, iets merkwaardigs wilde voor de dag brengen, waarnaar men lang gehaakt had en wat men nu met vreugde behoorde aan te nemen. Noodwendig was deze opwekking; want voorwerpen van 't geloof veracht het vernuft en de natuur, en zelden zijn zij van pas. Bijvoorbeeld: hoe kon dat de natuur

en het vernuft begrijpen, dat die de Koning van Jeruzalem zijn zou, Die zo armoedig en gering voor de dag kwam, dat Hij maar op een vreemde en geleende ezel reed? Hoe voegde zich toch dat inrijden tot een grote Koning? Maar het geloof is van die natuur, dat het niet naar de zinnen te werk gaat, maar slechts naar hetgeen het hoort. Aan het Woord blijft het alleen hangen en niet aan het gezicht, of aan het uitwendige gelaat. Hiervandaan, dat niemand CHRISTUS als een Koning opgenomen heeft, uitgenomen die het woord van de profeet volgden en aan CHRISTUS geloofden; die Zijn Koninkrijk niet met lichamelijke ogen, maar met de geest betrachten en aannamen zijnde die ook de rechte Dochteren van Sion. Want noodwendig moet zich die aan CHRISTUS stoten, die het gezicht en gevoel wil volgen, en niet slechts aan het blote loutere Woord onbewegelijk hangen blijft.

13. Terwijl ons hier de natuur van het geloof recht wordt afgebeeld, zo laten wij ons thans een recht begrip daarvan maken. Want ziet het voorwerp van het geloof hier zo gering uit, schijnt het tegen de natuur, zinnen en verstand te strijden, het zal in andere artikelen en voorvallen van het geloof niet beter daarmede gesteld zijn.

En daar zou immers geen geloof voorhanden zijn, wanneer alles zo uitzag, als zich het geloof de dingen verbeeldt en gelijk de woorden luiden. En daarom dan wordt het geloof, geloof genoemd, terwijl het hier van buiten niet zo is, gelijk het geloof en de woorden luiden.

14. Was nu CHRISTUS als wereldlijk Koning met grote pracht ingereden, dan zou het uitwendige gelaat met de woorden van natuur en vernuft overeenkomstig geweest zijn, dan zou de zaak in de ogen zijn gevallen gelijk de woorden luiden. Maar dus zou geen geloof overig gebleven zijn, 't Gaat dan zo, wie aan Christus gelooft, die moet door het geloof, dat aan Gods Woord blijft hangen en zulks verwachende is, rijkdom onder armoede, eer onder smaad en schande, vreugde onder droefheid, leven onder de dood erkennen en behouden.

15. Ten vierde wordt gezegd *uw Koning* komt.

Hier wordt deze Koning van alle andere koningen uitgezonderd. Het is uw Koning, zegt Hij, die u beloofd is, wiens eigendom u bent, die u enig en alleen regeren zal, te weten op een geestelijke en niet op een lichamelijke wijze. Hij is het, Die u van aanbegin begeerde, naar Welke uw lieve Vaderen met een hartelijk verlangen gezucht en geschreeuwd hebben; Die van alles dat u tot dusver bezwaard, gedrukt en gevangen gehouden heeft, verlossen en vrijmaken zal. Och! hoe troostrijk is dat woord voor een gelovig hart. Want buiten CHRISTUS is de mens aan vele verwoedde tirannen, die geen koningen maar Zijn moordenaars zijn, blootgesteld en daaronder moet hij grote nood en benauwdheid uitstaan. De duivel, het vlees, de wereld, de zonde zijn het, die 't geweten van de ellendigen onderdrukken, en hem als in een gevangenis benauwd doet leven. Want waar zonden zijn, daar is geen goed geweten; waar geen goed geweten is, daar is enkel onzekerheid en bestendige vrees voor de dood en de hel, en bij zulke omstandigheden kan geen rechte vreugde zulk een hart bezielen; het gaat hier dan gelijk gezegd wordt: Zulk een hart verschrikt ook voor een ruisend blad.

16. Maar indien een hart deze Koning met een vast geloof op en aanneemt, zo is het zeker en vreest geen zonde noch dood, geen hel noch alle ongeval, want het weet, zeer wel en is onwrikbaar gewis, dat deze (zijn) Koning een Heere over leven en dood, over zonde en genade, over hel en hemel is, en dat alle dingen in Zijn handen zijn. Want daarom werd Hij onze Koning, om ons van zulke wrede tirannen te verlossen en alleen over ons te heersen. Wie nu onder deze Koning staat en Hem vasthoudt in het geloof, die kan zonde dood, hel, duivel, mensen, noch enig creatuur beschadigen. Maar gelijk zijn Koning zonder zonde leeft en zalig is, zo moet hij mede door dezelve

zonder dood, zonder zonden levend en zalig behouden worden eeuwiglijk.

17. Ziedaar! zulke verhevene zaken behelzen de woorden: *Ziet uw Koning komt*. Zulke overvloedige en grote goederen, brengt de arme ezelruiter en onaanzienlijke Koning mede. Dat ziet geen vernuft, dat bevat geen natuur, dat blijft maar voor het geloof kennelijk. Wel recht wordt u daarom gezegd: *uw Koning komt, uw, uw Koning*, u die van zonde, duivel, dood en hel, vlees en bloed benauwd en geplaagd werd, opdat u onder Hem liefelijk, in genade, in geest, in leven, in hemel, in God geregeerd en geleid werd; en dat zal u ook te beurt vallen, indien u gelooft dat Hij zulk een Koning is, zulk een heerschappij voert, en dat Hij tot dat einde gekomen is en nog gepredikt wordt. Geloof u dit niet van Hem, door geen werk zult u ooit deel daaraan bekomen. Zoals u van Hem gevoelt, zo hebt u Hem; naardat u gelooft, zal u geschieden. En Hij blijft toch onveranderlijk, Die Hij is, namelijk een Koning van het leven, van de genade en van de zaligheid, men moge het geloven of niet.

18. Ten vijfde wordt gezegd: *Hij komt*.

Buiten allen twijfel komt Hij, want u komt niet tot Hem, om Hem af te halen. Hij is u te hoog en te ver; met al uw onkosten, moeite en arbeid kunt u niet tot Hem komen. Daarom beroemt u niet dat u Hem door uw verdienste en waardigheid tot u gebracht hebt. Nee, lieve mens! alle verdiensten en waardigheden liggen hier ter neder; hier is op uw zijde niets als enkel onverdienste en onwaardigheid: en aan de kant van Hem, uw Koning, niets als genade en barmhartigheid. Armen en rijken komen hier te gader, gelijk DAVID in de Psalmen zegt. Hier worden alle schandelijke, onschriftuurlijke leringen van de vrije wil, die van de Paus, de hogescholen en kloosters komen, verworpen; want haar leer behelst niets, als: "wij zullen beginnen en de eerste steen leggen. Wij zullen uit kracht van de vrije wil, eerst God zoeken, tot Hem komen. Hem nalopen en Zijn genade verdienen."

19: Ziet voor u, ziet voor u, dit venijn; het zijn enkel duivels-leringen, waardoor de gehele wereld verleid is. Want al eer dat u God aanroepen en zoeken kunt, moet God gekomen zijn en U gevonden hebben, gelijk PAULUS zegt (Rom. 10: 14 en 15): *Maar hoe zullen zij aanroepen, in welke zij niet geloven? En hoe zullen zij geloven, van welke zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen zonder predikant? En hoe zullen zij prediken, is 't dat zij niet gezonden worden?* God moet de eerste steen leggen; Hij moet in u beginnen en uitwerken, dat u Hem zoekt en aanbidt. Hij is reeds voorhanden, als u Hem begint te zoeken. Maar als Hij niet voorhanden is, zo kunt u niets als zonde verrichten, en die wordt zoveel te groter, hoe groter en heiliger het werk is, dat u onderneemt, en u wordt een verstokte huichelaar.

20. Maar, vraagt iemand, hoe moet men dan beginnen vroom te worden? Of: *wat moet men doen dat God in ons beginne?*

Antw. Eilieve! Hoort u niet, dat u niets doen, niets beginnen kunt, om vroom, te worden, zo min als u in vromigheid toenemen en voleinden kunt. Van God alleen hangt het beginnen, het voortgaan en het eindigen af; alles wat u begint is ZONDE en blijft ZONDE, het moge zo schoon schijnen als het wil; u kunt niets als ZONDIGEN, doe wat u wilt. — Daarom is alle scholen en kloosters haar leer enkel afleiding van de rechte weg; terwijl zij leren beginnen, bidden, goede werken doen, stichten, geven, zingen, geestelijk worden, en dat alles om daarmede Gods genade te zoeken.

21. Maar mocht iemand zeggen: Zou ik dan uit nood zondigen moeten, indien ik zonder God, enkel en alleen naar mijn vrije wil te werk ging en leefde? Zou ik de zonde niet kunnen mijden, al deed ik wat ik wilde? Antw. Dat is inderdaad zo, u moet in de zonde blijven, u mag doen wat u wilt, en u moet zondigen, indien u alleen naar

uw vrije wil te werk gaat; want stond het u vrij, uit vrije wil niet te zondigen, of iets te doen dat geen zonde was, u zou Christus niet behoeven. Een nar was Hij, dat Hij Zijn bloed vanwege uw zonden zou vergieten, indien u zelf zoveel vrijheid en macht had om iets te doen, dat geen zonde was.

Daaruit dan kunt u zien dat de scholen en kloosters met hun leer van de vrije wil en de goede werken, niets anders doen als de Goddelijke waarheid verdonkeren, dat wij niet langer weten wat CHRISTUS is, wat wij zijn, en wat voor ons gedaan is. En dus leiden zij de gehele wereld met zich in de afgrond van de hel; het zou daarom wel tijd zijn, dat wij alle stichten en kloosters van de aarde uitroeiden.

22. Daarom leert hieruit het Evangelie, hoe het toegaat, als God ons begint vroom te maken, en wat het begin is, om vroom te worden. Geen ander begin is hiervan, als dit, dat de Koning die tot u komt, in u maakt. Het gaat hiermede alzo: het Evangelie moet het eerste zijn, dat moet gepredikt en aangehoord worden. Daarin zult u horen dat al uw werken (voor God) nietig zijn, en dat alles zonde is wat u uitvoert of begint, en dat uw Koning alvorens in u beginnen en u regeren moet. Ziet, daar begint uw heil, daar laat u uw werken varen en vertwijfelt aan uzelf; terwijl u uit het Evangelie hoort en ziet, dat uw verrichtingen zondig en nietig zijn; daar begint u uw Koning door het geloof aan te nemen, u hangt u aan Hem, u roept Zijn genade aan, en troost u alleen vanwege Zijn goedertierenheid. Maar dit horen en aannemen geschiedt mede niet door uw krachten, maar door Gods genade, die het Evangelie in u vruchtbaar maakt, waardoor u gelooft, dat u en uw werken niets gelden; want u ziet hoe weinigen er zijn die het aannemen; CHRISTUS weende daarom over Jeruzalem; en thans nemen onze papisten die leer niet alleen niet aan, maar wat meer is, zij verdoemen deze, en dat wel omdat ze niet lijden willen, dat alle hun werken zondig en nietig zijn zouden; zij willen de eerste steen leggen, en dus razen en tieren zij tegen het Evangelie.

23. Voorts, dat het Evangelie gepredikt wordt en dat uw Koning komt, hangt ook niet van uw macht en verdiensten af. God moet het uit enkel genade zenden. Daarom blijkt Gods toorn niet duidelijker, dan wanneer Hij het Evangelie niet laat verkondigen; alles moet daar zonde, dwaling en duisternis zijn, men moge doen wat men wil. Integendeel, geen grotere genade kan men zich verbeelden, dan wanneer God Zijn Evangelie laat prediken. Want hier moeten vruchten van de genade medevolgen, hoewel het niet van allen, maar van zeer weinigen aangenomen wordt. Gods allervreselijkste toorn kan men dus ontdekken onder de heerschappij van de Paus, zover, dat die onder haar dienen, door PETRUS vrijuit kinderen der verdoemenis genoemd worden. Want het is geen Evangelie dat zij leren, maar enkel menselijke leer, van haar verrichtingen en werken, die wij helaas! in alle stichten, kloosters en scholen zien en horen.

24. Ziedaar, dat heet: *uw Koning komt*.

U zoekt Hem niet, maar Hij u; u vindt Hem niet, maar Hij u. Immers de predikanten komen van Hem, niet van u; uw geloof komt van Hem, niet van u. U ziet daarom duidelijk, als Hij niet komt zo moet u wegblijven, en waar geen Evangelie is, is ook geen God, maar enkel bederf en zonde: de vrije wil moge doen, lijden, maken, leven hoe zij kan en wil. Daarom zo vraagt niet, waar men moet beginnen vroom te worden; het is geen begin, dan waar uw Koning komt en gepredikt wordt.

25. Ten zesde wordt gezegd: *Hij komt tot u*.

Tot u, tot u, wat is dat? Is 't niet genoeg dat Hij uw Koning is? Is Hij uw Koning, wat behoeft u dan te zeggen; dat Hij tot u komt Maar dit alles is van de Profeet gezegd, om Christus op het allerliefelijkste te verbeelden en u tot het geloof te lokken. Het is niet genoeg dat Christus ons van de tirannie en heerschappij van de zonde, van de dood en

van de hel verlost heeft en onze Koning geworden is; Hij geeft Zichzelf ook aan ons ten eigendom, opdat alles het onze zij wat Hij is en wat Hij heeft: hiervan spreekt PAULUS Rom. 8: 32. *Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zou Hij ons met Hem niet alle dingen schenken?* Dubbele goederen heeft daarom de Dochter Sions van CHRISTUS. Het eerste is het geloof en de geest in haar hart, waardoor ze van zonde vrij en ledig gemaakt wordt.

Het tweede is CHRISTUS Zelf; en hier mag zij wegens die door CHRISTUS haar verleende goederen roemen, alsof alles haar eigen was, wat CHRISTUS Zelf is en heeft; zij mag zich op CHRISTUS als op haar erfgoed verlaten, gelijk PAULUS daarvan (Rom. 8) spreekt: Christus is onze Middelaar, en zo neemt Hij Zich onzer aan, en wederom nemen wij ons Zijner aan, als des onzen. En 1 Cor. 1: 30: *Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing.*

26. Van deze dubbele goederen spreekt JESAJA (cap. 40: 1, 2): *Troost troost mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des HEEREN dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden*¹.

Ziedaar, dat heet hier: *Hij komt tot u*, u ten goede, u tot een eigendom. Daardoor, dat Hij uw Koning is, ontvangt u genade in uw hart, waarmede Hij u van uw zonde en de dood bevrijdt; en Hij wordt dus uw Koning, en u bent zijn onderdaan. Maar daardoor, dat Hij tot u komt, wordt Hij uw eigendom en u wordt Zijner goederen machtig, als een bruid, die de goederen van haar bruidegom machtig wordt, door het sieraad dat hij aan haar schenkt. Och, hoe liefelijk! och, hoe troostrijk is deze rede! Wie kan nu benauwd zijn en vrezen voor de dood en de hel, die anders deze woorden gelooft en Christus tot zijn eigendom verkregen heeft.

27. Ten zevende: *Hij komt tot u, zachtmoedig.*

Dit woord is voor alle dingen nauwkeurig aan te merken, vermits het zondige geweten liefderijk troost. Want de zonde maakt natuurlijkerwijze een vreesachtig, vluchtig geweten, dat voor God verschrikt en zich verbergt, gelijk ADAM in het paradijs deed, en dat Gods komst niet verdragen kan, uit oorzaak dat het weet, dat God een vijand van de zonde is en deze streng straft. Daarom vliedt het en verschrikt het, waar het God maar hoort noemen, vermits het beducht is: God zal het op staande voet verdelgen. Opdat nu zulke voorstellingen en vreesachtigheid ons niet benauwen mocht, zo belooft Hij hier zeer troostrijk, dat deze Koning zachtmoedig komt, alsof Hij zeggen wilde: *Vliedt en wanhoopt niet; want Hij komt thans niet gelijk Hij eertijds kwam tot ADAM, KAIN, tot de zondvloed, te Babylon, te Sodom, te Gomorra, ook niet gelijk Hij tot Israël kwam op de berg Sinaï. Hij komt niet in toorn, Hij wil met u niet afrekenen, noch schuld eisen; toorn en gramschap is afgelegd, enkel zachtmoedigheid en goedertierenheid is voorhanden; Hij wil nu met u zo handelen, dat uw hart lust, liefde en toevorzicht tot Hem heeft. Was u van te voren voor Hem bevreesd, vlood u van Hem, voortaan zult u zich zoveel te nader tot Hem houden en bescherming zoeken onder Zijn vleugelen.*

28. Ziedaar, Hij verschijnt nu als de zachtmoedigheid zelf bij u; Hij stelt zich daar, als Die het leed doet, dat Hij u ooit door Zijn straffen en gramschap bevreesd en vluchtig gemaakt heeft. Hij wil u nu wederom vrijmoedig en getroost doen worden, vriendelijk wil Hij u tot zich leiden. Ziedaar, dat heet, meen ik, het geweten van een arme zondaar troost toespreken, dat heet recht van Christus gepredikt en het Evangelie verkondigd.

---

¹ Volgens de Staten overzetting.

Zulk een rede moet noodwendig het hart verkwikken en vrolijk maken, zij moet alle vrees voor zonde, dood en hel doen verdwijnen; ze moet een vrij, gerust en goed geweten, dat voortaan met vreugde doet en laat alles wat men wil en meer als men begeert, oprichten.

29. De Evangelist heeft de woorden van de profeet een weinig veranderd, want bij deze luiden ze aldus: (Zach. 9: 9): *Maar gij Dochter Sions, verheugt u zeer, en gij Dochter Jeruzalems juicht. Ziet uw Koning komt tot u, een Rechtvaardige en een Helper: arm en rijdt op een ezel en op een jong veulen der ezelin.*

De vermaning tot vreugde en juichen aan de Dochter Sions en de Dochter Jeruzalems, breekt de Evangelist in deze korte woorden af: "*Zegt de Dochter Sions.*" De twee woorden: "Rechtvaardige en een Helper" of Heiland, heeft hij weggelaten; en daar de profeet zegt: *Hij is arm*, daar zegt de Evangelist: *Hij is zachtmoedig*; voorts daar de profeet spreekt *op het veulen der ezelin* of der ezelinnen, in het meervoudig getal, daar spreekt de Evangelist, *op het veulen, de zoon der werk- of lastbare ezelin*, dat is: zulk een ezelin, die dagelijks tot lastdragen en arbeiden gebruikt wordt. Hoe zullen wij nu deze verenigen?

30. Vooreerst zo moet men weten, dat het oogmerk van de Evangelisten niet vereist, juist alle woorden van de profeten aan te halen; het is genoeg, dat zij dezelfde mening met hen hebben en de vervulling van hun voorspellingen aantonen. Dus wijzen zij ons in de Schrift, daarin we voorts lezen zullen, wat zij uitgelaten hebben, opdat wij mogen gewaar worden, dat de profeten niets geschreven hebben, dat niet alles rijkelijk zou vervuld zijn. Het is ook natuurlijk, wie het werk en de vervulling voor zich heeft, die heeft niet zo nauw op de woorden als op de vervulling te letten. In 't vervolg zullen wij nog menigwerf zien, dat de Evangelisten de profeten met enige verandering invoeren; 't welk echter in dier voege geschiedt, dat het verstand en de mening geen afbreuk lijdt, gelijk aangemerkt is.

31. Vermaant nu de profeet de Dochter Sions en de Dochter Jeruzalems tot vreugde en juichen, zo geeft hij overvloedig te verstaan, dat de toekomst van deze Koning de allertroostrijkste is voor een zondig geweten, om dus de vrees en benauwdheid van hetzelfde weg te nemen, opdat zij niet voor Hem vlieden mochten, zeggende dat hij haar strenge rechter zij, en haar door de wet benauwen wilde, gelijk Mozes eertijds gedaan heeft. Dus zouden zij bevreesd zijn en geen vrolijk, noch troostrijk vertrouwen tot God kunnen hebben; want uit de wet volgt natuurlijk erkentenis en gevoel van zonde. Daarom beurt de profeet haar met het eerste woord krachtig op, en wil dat zij zich niets als genade en alles goeds van Hem voorzien en van Hem verwachten zouden. Waarom zou hij haar anders tot vreugde vermanen en haar gebieden, niet alleen zich te verheugen, maar ook te juichen en vrolijk te zijn? En dat zegt hij op Gods bevel en vanwege God, en toont alzo, dat het Gods wil en ernstige mening is, en dus gebiedt hij, dat zulke benauwde harten, tegen haar natuurlijke vrees en schrik een blij toevorst tot Hem scheppen zouden. En dit is ook de rechte natuurlijke stem van het Evangelie, 't welk de profeet hier begint te verkondigen. Dus spreekt ook CHRISTUS doorgaans in 't Evangelie en Zijn apostelen vermanen overal tot vreugde in Hem, gelijk wij in 't vervolg menigmaal zullen horen. Dat Hij van de Olijfberg komt, geeft dat mede te kennen; 't is, alsof men daarbij aanmerken zou, dat deze genade, wegens haar uitmuntende grootheid een berg van genade moest genoemd worden, die geen druppel of handvol is, gelijk eertijds, maar een overvloedige en stromende genade, gelijk een berg.

32. Wanneer voorts de profeet *het volk tweemaal noemt*, zo horen we de Evangelist

maar alleen van de Dochter Sions spreken. Dochter Sions en Dochter Jeruzalems is eigenlijk maar een volk, namelijk het volk van die stad, dat gelovig is en CHRISTUS opneemt. En dan is, gelijk wij gezegd hebben, het oogmerk van de Evangelist, om maar kortelijk te tonen wat er geschreven staat, en ons te gebieden 't zelve na te lezen, daar wij het breedvoerig zouden vinden; maar, al wekt de Evangelist niet tot vreugde op gelijk dat de profeet doet, al spreekt hij maar slechtweg: *zegt de Dochter Sions*, hij toont echter aan, hoe men zich verheugen, hoe men juichen moet, opdat niet iemand een lichamelijke, maar veel meer een geestelijke vreugde mocht verwachten, die men maar door zeggen en horen met het geloof des harten deelachtig wordt. Want aan het arme inrijden van CHRISTUS was, naar het uiterlijk aanzien, niets heugelijks; en daarom moet men Zijn geestelijk inrijden, dat is Zijn zachtmoedigheid prediken en geloven, dat maakt vrolijk en lustig.

33. Maar dat nu de profeet aan CHRISTUS drie titels geeft: *arm, rechtvaardig en Heiland*, en de Evangelist Hem maar één, namelijk zachtmoedig toeschrijft, dat geschiedt korthedshalve, terwijl de Evangelist niet meer ophalen als verklaren wil. Deze zaak komt mij zo voor, alsof de Heilige Geest daarom de apostelen de spreuken van de Schrift zo kort heeft laten afbreken, opdat hij ons bij de blote loutere Schrift behouden, en dat hij aan de aanstaande uitleggers daarvan, die buiten de Schrift veel woorden maken, en ons dus onder de hand van de zuivere Schrift tot mensenleer trekken, geen voorbeeld geven mocht; alsof hij zeggen wilde: "Breidde ik de Schrift wijd uit, haal ik ze in 't geheel aan, zo wil een iegelijk volgens dit exempel. ook zo doen, en dan zou het gebeuren dat men mijn Schrift meer in andere boeken als in mijn boek zocht; het boeken schrijven zou geen einde hebben, en mijn boek zou onder de bank geworpen worden, gelijk het toch gebeurd is. Daarom, opdat ik ze in mijn boek behoude, wil ik de spreuken afbreken, om hen dus maar tot het oorspronkelijke boek te lokken, waarin ze wijdlopiger en in 't geheel te vinden zijn, opdat het dus niet nodig geoordeeld worde, voor een iegelijk een nieuw boek te maken en het eerste te verlaten. "

34. Wij zien dus, dat het de mening van de Evangelisten en Apostelen in het gehele N. Testament is, om ons met ernst en ijver op het Oude Testament te wijzen, 't welk van hen maar alleen Heilige Schrift genoemd werd. Want het Nieuwe Testament zou eigenlijk maar lichamelijke en levendige woorden zijn en geen Schrift. Daarom heeft CHRISTUS Zelf niet geschreven, maar Hij heeft bevolen, dat Zijn Evangelie dat van tevoren in de Schrift verborgen lag, mondeling zou gepredikt en gedreven worden, gelijk wij op de dag van EPIPHANIAS horen zullen.

35. Maar in de Hebreeuwse taal hebben de woorden *arm en zachtmoedig* bijkans enerlei betekenis; daardoor wordt geen arme aangetoond, die gebrek aan geld en goed heeft, maar die in het hart jammerlijk en vernederd is; bij die men gewis geen toorn, noch hovaardij, maar enkel zachtmoedigheid en mededogen vindt. En willen wij volkomen zien, wat dit woord betekent, zo kunnen wij dat duidelijk uit LUCAS Evangelie gewaar worden, daar hij schrijft, dat CHRISTUS bij Zijn inrijden over Jeruzalem geweend en het beklagd heeft.

36. Zo als u dan nu ziet dat CHRISTUS zich opvoert, zo verklaar het woord arm of zachtmoedig. Maar hoe gedraagt zich CHRISTUS?

Zijn hart is vol jammer en medelijden over Jeruzalem; 't is geen toorn en wraakzucht bij Hem, veelmeer weent Hij uit grote zachtmoedigheid over het verderf van Zijn vijanden. Zo kwaad was niemand, die Hij toen enig leed zou hebben aangedaan of gewenst. Zijn jammer maakte Hem zo zachtmoedig, dat Hij aan geen toorn, aan geen opgeblazen gemoed, aan geen dreigen, aan geen wreken denkt; Hij biedt veelmeer

enkel mededogen en genegenheid aan. Zietdaar, dat heet hier de profeet arm, de Evangelist zachtmoedig. Zalig is hij die CHRISTUS alzo gelooft en kent, want hij kan voor Hem niet vrezen, maar hij moet een vrij en troostrijk betrouw en toegang tot Hem hebben, 't welk hem niet ontbreekt; want gelijk hij gelooft, zo zal hij het vinden. Deze woorden liegen en bedriegen niet,

37. Het woord *rechtvaardig* moet hier niet van die gerechtigheid verstaan worden, waarmede God oordeelt, of van Gods strenge gerechtigheid. Want indien CHRISTUS daarmede tot ons kwam, wie zou voor haar bestaan? Wie kon Hem op- en aannemen? terwijl haar de heiligen zelfs niet verduren kunnen. Daar zou de vreugde, lust en liefde van dat inrijden in de grootste vrees en schrik veranderd worden. Daarom zal het enkel genade heten, daarmede Hij ons rechtvaardig maakt. Ik wilde wel dat 't woordje *justus justitia* in de Schrift, nog niet voor de strenge rechterlijke gerechtigheid in het Duits was gebruikt want het betekent eigenlijk: vroom en vroomheid. En zeggen wij op z'n Duits: hij is een vroom man, zo zegt de Schrift: hij is *justus*, rechtvaardig of gerecht. Maar Gods strenge gerechtigheid wordt in de Schrift: ernst, gericht of gerechtigheid genoemd.

38. Daarom moet men de profeet hier alzo verstaan: *uw Koning komt tot u, rechtvaardig*, (of vroom) dat is: Hij komt, opdat Hij U door Zichzelf en Zijn genade vroom make; wel wetende dat u niet vroom bent. Uw vroomheid zal niet door uw doen, maar door Zijn genade en gave bestaan, opdat u uit Hem rechtvaardig en vroom bent. Op die wijze spreekt PAULUS (Rom. 3: 26) dat Hij alleen rechtvaardig is en rechthaarbig maakt. Dat heet in 't Duits: CHRISTUS is alleen vroom voor God en maakt ook alleen vroom. Alsmede (Rom. 1: 17) *de gerechtigheid Gods wordt in 't Evangelie geopenbaard*, dat is op z'n Duits: de vroomheid Gods, namelijk Zijn genade en barmhartigheid, waardoor Hij ons vroom maakt, wordt in 't Evangelie gepredikt. Dus ziet u ook in deze spreuk van de profeet, dat CHRISTUS gepredikt wordt ons ter vroomheid, dat Hij vroom en. rechtvaardig tot ons komt, opdat wij door Hem vroom en rechtvaardig in het geloof worden zouden.

39. Op deze aanmerking moet u met aandacht letten, indien u in de Schrift het woordje *gerechtigheid* vindt, zo moet u daar voor alle dingen niet Gods eigenlijke inwendige gerechtigheid verstaan, gelijk dus de papisten en vele Kerkvaders gedwaald hebben; anders zou u daarvoor verschrikken.

U moet het weten, dat het volgens het gebruik van de Schrift heet: Gods uitgegoten genade en barmhartigheid door CHRISTIS in ons, waardoor wij door Hem vroom en rechtvaardig geoordeeld worden. Deze wordt daarom Gods gerechtigheid of vroomheid genoemd, terwijl God Die met genade in ons werkt; dus wordt ook Gods werk, Gods wijsheid, Gods sterkte, Gods woord, Gods mond genoemd, 't geen Hij in ons werkt en spreekt. Dit alles bewijst PAULUS klaarblijkelijk (Rom. 1: 16) *Ik schaam mij het Evangelie van CHRISTUS niet, want het is een kracht Gods*. Versta, die in ons werkt en ons sterkt, die daar zalig maakt, allen die daaraan geloven; want Gods gerechtigheid wordt daarin geopenbaard, als geschreven staat, (Gal. 3: 11) *De rechtvaardige zal zijns geloof leven*. Hier ziet u, dat hij van de gerechtigheid van het geloof spreekt, en die noemt hij Gods gerechtigheid, in het Evangelie verkondigd; vermits het Evangelie niets anders leert, als wie gelooft, die heeft genade, is gerechtvaardig voor God en wordt zalig.

40. In dier voege hebt u te verstaan, 't geen Ps. 31: 2 geschreven staat: *red mij door Uw gerechtigheid*; dat is, met Uw genade, die mij vroom en recht maakt, en dergelijke; voorts, dat hier het woord rechtvaardig zo moet verstaan worden, toont het

volgende woord Helper, Heiland of Zaligmaker; want indien CHRISTUS met Zijn strenge rechtvaardigheid kwam, Hij zou niemand zalig maken, maar allen verdoemen, vermits allen zondaars en onrechtvaardigen zijn.

Maar nu komt Hij, ten einde niet alleen vroom en rechtvaardig, maar ook zalig te maken, allen die Hem aannemen, terwijl Hij alleen de rechtvaardige en Heiland is, die uit enkel zachtmoedigheid en gerechtigheid alle zondaren genadiglijk aangeboden wordt.

41. Maar wanneer de Evangelist de ezelin een arbeidende of lastdragende noemt, zo heeft hij daardoor aangewezen, wat het voor een ezelin was, daar de profeet van spreekt, alsof hij zei: "die voorspelling is vervuld in deze ezelin, die lastbaar was. 't Was geen bijzondere ezelin, tot dat einde opgetrokken, zoals naar 's lands gebruik de rij-ezels opgevoed werden; zo heel slecht is het met die vervulling niet toegegaan." Eindelijk spreekt de profeet: der ezellinnen, alsof dit veulen van veel ezellinnen geweest was, zo is de mening, dat het een veulen geweest is, zoals het de ezellinnen hebben, en dat geen paardeveulen was.

II. VAN DE GOEDE WERKEN

42. Dit mag genoeg zijn van het eerste stuk: *het geloof*. Nu komen wij tot het tweede deel: *tot de goede werken, om te betrachten, dat wij CHRISTUS niet alleen tot een gave ontvangen hebben door het geloof; maar ook tot een voorbeeld van liefde jegens onze naasten, die wij dienen en goed doen zullen, gelijk ons CHRISTUS doet*.

Het geloof brengt en schenkt u CHRISTUS tot een eigendom, met al Zijn goederen. De liefde geeft u uw naasten niet al zijn goederen, en hierin bestaat volstrekt een Christelijk leven. Daarna volgt dan lijden en vervolgingen om dit geloof, omwille van die liefde, en daaruit ontspringt de hoop en het geduld.

43. Nu vraagt u misschien: wat het voor goede werken zijn, die u uw naasten doen zult?

Hierop dient: dat zij geen naam hebben; want eveneens als die goede werken die CHRISTUS aan u bewijst, geen naam hebben, zo zullen en mogen die goede werken, die u uw naasten schuldig bent, ook geen naam hebben.

44. *Waarom zal men dan de goede werken kennen?*

Antwoord. Daarom hebben ze geen naam, opdat geen onderscheid en verdeeldheid ontsta, en u dus sommigen deed en sommigen niet. U bent verplicht zich geheel en al ten dienste van uw naasten over te geven, met alles wat in uw vermogen is, gelijk als CHRISTUS niet alleen voor U gebeden en gevast heeft. Bidden en vasten is het werk niet, dat Hij heeft gedaan, maar Hij heeft Zichzelf voor u gegeven met bidden en vasten en alle werken en lijden, zo, dat niets aan en in Hem is, dat niet het uw en aan u gedaan is. In dier voege dan is dat uw goed werk niet, dat u aalmoezen geeft en bidt; maar dat u zich geheel aan uw naasten overgeeft, en hem dient waar hij van node heeft, en u in staat bent, hetzij met aalmoezen, bidden, arbeiden, vasten, raadgeven, troosten, leren, vermanen, straffen, ontschuldigen, kleden, spijzen, hetzij ten laatste ook met lijden en sterven voor hem. Zegt mij, waar zijn thans zulke werken in de Christenheid?

45. Wilde God, dat ik hier een donderende stem had! dat ik in alle wereld gehoord werd, en dat ik het woordje goed werk uit het hart, mond en oren van alle mensen en uit boeken scheuren of ten minste een recht verstand daaraan geven kon! De gehele wereld zingt en spreekt, schrijft en denkt van goede werken; alle predikatiën luiden van goede werken; alle kloosters, alle stichten, alle wereld wendt goede werken voor; ieder man wil met goede werken te doen hebben, en er geschieden toch nergens goede

werken; ja niemand weet iets daarvan. Och, dat al zulke predikstoelen in vuur en in as lagen! Hoe verleidt men het volk tot goede werken! Goede werken noemen zij, die God niet geboden heeft, als: bedevaarten doen, de heiligen ter ere vasten, kerken bouwen en versieren, missen en viligiën stichten, rozenkransen bidden, veel babbelen en kwetteren in de kerken, monnik, non en paap worden, ongewone spijsen, klederen en plaatsen gebruiken, en wie kan al die gruwelijke gruwels en verleiding verhalen? En dat is het regiment en de heiligheid van de Paus.

46. Hebt u nu oren die horen en een hart dat merken kan, zo hoort toch en leert om Gods wil, wat goede werken zijn en heten. Een goed werk wordt daarom goed genoemd, terwijl het nut is, goed doet en degenen helpt, aan wie het gedaan wordt; waarom zou het anders goed heten? Het is een onderscheid tussen goede werken en grote, lange, vele heerlijke werken. Indien u een grote steen vergooide, dat zou een groot werk zijn; waar wie is het nut en goed? indien u wel springen, lopen en steken kunt, dat is een mooi en fraai werk; maar wie is het nut en goed? Wie helpt het dat u een kostelijk kleed draagt en een heerlijk huis timmert?

47. En op onze dingen te komen, wie brengt het voordeel, dat u zilver en goud aan de muren, steen en het hout in de kerken smeert? Wie is daardoor gebeterd, al hadden alle dorpen tien klokken, die zo groot waren als te Erfurt? Wie dient het dat alle huizen, stichten en kloosters waren, zo kostelijk als SALOMO'S tempel? Wie helpt het, dat u ter ere van ST. CATHARIN, ST. MARTIN, of van deze of gene heilige vast? Wie is het nut, of u geheel of half geschoren bent, grauwe of zwarte monnikrokken draagt? Wat kan het baten, dat alle mensen alle uren missen hielden? Wie was daarmee gediend, al werd, als te Meissen in een kerk dag en nacht zonder ophouden de Mis gezongen? Wie was daardoor geholpen, al ware het dat in alle kerken meer zilver, beelden en kleinoodiën waren, als in Hall en Wittenberg? Narren, posse en verleiding is het alles, door leugens van mensen is 't uitgevonden, en dat noemt men goede werken, daarvan zegt men, dat men God daarmee dient en voor de lieden en hun zonden bidt, juist of God met ons goed geholpen was en Zijn heiligen onze werken van node hadden. Stok en steen zijn zo eenvoudig en dul niet als wij. Een boom draagt vruchten, niet voor hemzelf, maar voor mensen en beesten en dat zijn zijn goede werken.

48. Hoort daarom wat CFIRISTUS van de goede werken zegt: (Matth. 14: 12) *Al wat gij nu wilt dat u de mensen doen zullen, doet gij hen dat ook; dat is de wet en de profeten.*

Hoort u niet, wat het korte begrip van de wet en de profeten is? Niet dat u God en Zijn overledene heiligen goed doen zult, zij hebben 't niet van doen, en nog minder hout en steen, want daaraan is 't niet besteed, maar de lieden!! Hoort u niet, de lieden zult u alles doen, wat u aan u wilt gedaan hebben.

49. Ik wilde gewis niet, dat u mij een kerk of toren bouwde, of klokken liet gieten; ik wilde niet, dat u mij een orgel met veertien registers en zevenmaal dubbel fluitwerk maakte. Daarvan zou ik noch eten, noch drinken, mijn vrouw, noch mijn kind bezorgen, huis noch akker kunnen houden; de ogen mocht u mij daarmee wijden en de oren kittelen kunnen, maar wat geef ik mijn kinderen? Waar blijft mijn nooddrift? O dul! dul! En wat meer is! Bisschoppen en Vorsten, die het zouden beletten, zijn de voornaamsten in die narre-possen, en een blinde leidt een andere. Die mensen komen mij voor als jonge meisjes, die met poppen spelen, en jongens die op stokken rijden; waarlijk, het zijn rechte kinderen, poppenspelers en stokruiters.

50. Daarom bemerkt nu, aan God en de heiligen hebt u geen goed te doen; u hebt maar alleen van God goeds te halen, te zoeken, te bidden en door het geloof te ontvangen. CHRISTUS heeft alles voor u gedaan en uitgevoerd, de zonde heeft Hij betaald,

genade, leven en zaligheid heeft Hij voor U verworven, laat u aan Hem vergenoegen, denk maar daar op, om Hem meer en meer in u te brengen en uw geloof te sterken. Al het goede daarom, dat u in uw gehele leven doen kunt, dat moet u dus inrichten dat het goed is; maar dan is het goed, als het andere lieden dient en niet uzelf. Want u hebt de goede werken niet van doen, omdat CHRISTUS voor u alles gedaan en gegeven heeft, wat u hier en hier namaals voor u zou zoeken en begeren kunnen, hetzij vergeving van zonden, verdienste van zaligheid, of hoe het mag genaamd worden. Wordt u een werk aan u gewaar, dat u God, de heiligen of uzelf en niet uw naasten doet, zo weet, dat dit werk geenzins goed is.

51. Dus moet een man zijn vrouw en kinderen, de vrouw de man, kinderen de ouderen, knechten de heren, heren de knechten, overheden de onderdanen, onderdanen de overheden en een ieder de anderen, de vijanden zelfs tot liefde en dienst leven, spreken, doen, horen, lijden en sterven, zodat altoos de één de andere hand, mond, oog, voet ja hart en moed is. Dat heten Christelijke, natuurlijke en goede werken, die zonder ophouden, altoos, overal, tegen alle personen kunnen en moeten geschieden. Daar vandaan ziet u dan, dat de werken van de papisten, orgels, zingen, kleden, luiden, roken, besprengen, bedevaarten doen, vasten enz., wel fraaie, grote, vele, lange, brede, dikke, werken zijn, maar daar is geen goed noch heilzaam werk in, dus dat men van hen wel zeggen kan, wat in 't spreekwoord gezegd wordt; het deugt niet met al.

52. Maar hier moet u zich voor hun scherpzinnigheid in acht nemen, als zij zeggen; ja, al zijn die werken de naasten niet lichamelijk nut en dienstig, zo zijn zij toch geestelijk en heilzaam voor zijn ziel, omdat God daarmede gediend, verzoend en Zijn genade verkregen wordt,

Hier is het tijd, hier moet ik zeggen: u liegt het, zo wijd als je mond is. God wordt niet met werken, maar met geloof gediend; het geloof moet alles doen, wat tussen God en ons geschieden zal; datzelfde kan wel meer doen in een boerenknecht als in alle papisten: het kan meer verkrijgen als alle papen en monniken met hun orgels en goochelwerken als hadden zij meer orgels, als thans pijpen daarin zijn.

53. Wie het geloof heeft, die kan voor een ander bidden; wie het niet heeft, die kan niets bidden. Daarom is 't een rechte vreselijke leugen, als men zulke uiterlijke pracht en praal, geestelijk, nut en heilzaam oordeelt. Een boerenmeid indien zij gelooft, al doet zij het slechtste werk, zo is 't haar beter, zij heeft meer voordeel daarvan, en ik zou mij liever daarop verlaten, als op alle monniken en papisten, al ware 't dat zij dag en nacht zongen om te scheuren, en zich ten bloede kastijdden. U grote eenvuldige dwazen, wilt u de lieden helpen met uw geloofloos leven en 't uitdelen van geestelijke goederen, daar nochtans op aarde geen ellendiger, behoeftiger en goddelozer volk is als u? Men zou u van rechtswege niet geestelijk, maar geesteloos noemen.

54. Ziedaar zulke goede werken leert hier CHRISTUS in Zijn voorbeeld.

Zeg mij eens, wat doet Hij hier om Zichzelf nut en voordeel toe te brengen. De profeet geeft alles aan de dochter Sions, zeggende: *Hij komt tot u; en dat Hij rechtvaardig, een helper en zachtmoedig komt, dat gaat U aan, het geschiedt, opdat Hij U rechtvaardige en zaligmake.* Niemand had Hem daarom gebeden of daartoe geroepen; vrijwillig, van Zichzelf, uit loutere liefde komt Hij, om goed te doen, nut en heilzaam te zijn.

55. Niet enerlei, maar allerlei heeft Hij gedaan, namelijk zo veel als daartoe behoort, om de mensen rechtvaardig en zalig te maken. Maar rechtvaardig en zalig maken behelst het verlossen van zonden, dood en hel; en zo handelt Hij niet alleen met Zijn vrienden, maar ook met Zijn vijanden ja met Zijn vijanden alleen; en dat wel zo

hartgrondig, dat Hij over hen weent, die hem dat goede werk niet willen laten doen en Hem niet opnemen. Hun zonden te verdelgen, de dood en de hel te overwinnen en hen rechtvaardig en zalig te maken, daaraan waagt Hij alles, wat Hij is en heeft, niets behoudt Hij voor Zichzelf. Hij laat zich vergenoegen dat Hij God heeft en zalig is; Hij dient also ons alleen, naar de wil van Zijn Vader, Die dat van Hem wilde gedaan hebben.

56. Ziet nu of Hij de wet niet vervuld heeft: *Al wat gij wilt, dat u de lieden doen zullen, doet gij hen dat ook.* Is 't niet waar, een ieder wilde uit de grond van zijn hart, dat een ander voor zijn zonden borg werd, die op zich nam en ze verdelgde, opdat hem zijn geweten niet meer knagen en hij van de dood en de hel bevrijdt en verlost zijn mocht. Wat wenst toch iemand hartgrondiger, als dat hij dood en hel vrij mocht gaan. Wie wil niet gaarne zonder zonde zijn, en een goed en vrolijk geweten hebben tot God? Zien wij niet hoe alle mensen door bidden en vasten, door bedevaarten en stichten door de werken van monniken en papen daarnaar trachten? Wie noopt hen? Het zijn de zonde, de dood en de hel, daarvoor waren zij gaarne zeker. En was aan het einde van de wereld een geneesmeester, die daartoe kon helpen, alle landen zouden woest worden, en een ieder zou tot die geneesmeester lopen en aan die reis gaarne goed, lijf en leven wagen.

57. En indien CHRISTUS Zelf door dood, zonde en hel omgeven was, zo zou Hij ook willen dat Hem iemand daaruit hulp, Zijn zonden van Hem wegnam, en Hem een goed geweten maakte. Dewijl Hij dat nu van anderen aan Hem zou willen gedaan hebben, zo gaat hij voort en doet het anderen, gelijk de wet zegt: Hij wordt Borg voor onze zonden; Hij gaat in de dood en overwint tevens voor ons de zonde, de dood en de hel, opdat voortaan allen die aan Hem geloven en Zijn naam aanroepen, rechtvaardig en zalig zijn zullen, dat zij zonder zonde en dood, een goed, vrolijk, zeker en onverschrokken zalig geweten hebben eeuwig, gelijk Hij spreekt (Joh. 8: 51) *Is het dat iemand Mijn Woord houden zal, die zal de dood niet zien in eeuwigheid*; en (Joh. 11: 25) *Ik ben de Opstanding en het Leven, wie in Mij gelooft zal leven, al ware het ook dat hij stierf.*

58. Ziedaar, dat is die grote vreugde waartoe de profeet vermaant, zeggende: *Gij dochter Sions verheugt u zeer! En gij dochter Jeruzalems juicht!* Dat is die rechtvaardigheid en dat heil, waartoe de Heiland en Koning komt. Dat zijn Zijn goede werken, die Hij voor ons heeft gedaan om de wet te vervullen. Daarom is het sterven van de Christen-gelovigen niet een sterven, maar een slaap. Want zij zien en smaken de dood niet, gelijk hier CHRISTUS spreekt waarvan ook (Ps. 4: 9) gewaagd wordt: *Ik lag en sliep gans met vrede, want alleen Gij Heere! Helpt mij, dat ik zeker wone.*

Daarom wordt ook de dood een slaap genoemd in de Schrift.

59. Maar de papisten en haar scholieren, die de dood, de zonde, en de hel met waken en voldoeningen willen ontlopen, die moeten daarin eeuwig blijven, want zij onderwinden zich datzelfde te doen, wat CHRISTUS alleen gedaan heeft en doen kon, van welke zij het verwachten zouden door het geloof. En daarvandaan komt het dat het verkeerde en zinneloze volk, die werken ten dienste van CHRISTUS en Zijn heiligen doet, die zij aan haar naasten doen zouden. En zo ook, wat zij met het geloof bij CHRISTUS zouden zoeken, dat willen zij bij zichzelf vinden, ja zij zijn ten laatste zover gekomen, dat zij aan steen en hout, aan klokken en rook wenden wat zij ten voordele van hun naasten gebruiken zouden; dus gaan zij gedurig heen, God en Zijn heiligen veel goeds doende; zij vasten hun en stichten hun Horas, latende hun naasten ondertussen blijven wie hij is, gedenkende: Och! dat wij onszelf eerst geholpen hadden. En dan komt eindelijk de Paus en verkoopt hun zijn kraam en brief, en leidt

ze recht toe ten hemel, niet in Gods hemel, maar in de hemel van de Paus, en dat is de afgrond van de hel.

60. Ziedaar, dat is de vrucht van het ongeloof en van 't gebrek van de kennis van CHRISTUS; dat is onze beloning, dat wij 't Evangelie achter de bank laten leggen en mensenleer hebben op de baan gebracht. Ik zeg nog eens, ik wenste dat alle predikstoelen in het vuur lagen, tegelijk met alle kloosters, stichten kerken, kluizenarijen en kapellen; en dat ze enkel afschuw en as waren, vanwege de gruwelijke verleiding van arme zielen.

61. Ziet, nu weet u, wat goede werken zijn, bedenkt dat nu recht en gedraagt u daarnaar. Wat uw zonden, de dood en de hel aangaat, daar moet u voor alle dingen niets aan doen, want u kunt zich niets verwerven, uw goede werken zijn daar nietig, u moet een ander daar arbeiden laten. CHRISTUS Zelf komen eindelijk de werken toe, u moet Hem laten, wat in deze spreuk van Hem gezegd wordt: *dat Hij de Koning Sions is, Die daar komt*; dat Hij alleen de rechtvaardige Heiland is; aan Hem en in Hem zult u de zonde en de dood verdelgen door het geloof. Daarom, ziet u voor u, voor degenen, die u leren werken te doen en uw eigen zonden uit te delgen.

62. Brengt men hiertegen enige spreuken van de Schrift in, als wanneer DANIËL zegt: (cap. 4: 24) *Maakt u vrij van uw misdaad door weldaad aan de armen*; en PETRUS: (1 Ef. 4: 8) *de liefde bedekt ook de menigte der zonde*, en diergelijken, zo moet u wel voorzichtig zijn; want zulke spreuken bewijzen niet, dat de werken zonden uitdelgen of dat ze voldoen konden; immers, dat zou niets anders zijn als CHRISTUS deze spreuk in Zijn inrijden betwisten en alle Zijn werken verloochenen; maar zij geven te kennen, dat zulke werken een gewis teken van ongeloof zijn, dat bij CHRISTUS de overwinning van zonde en van ongeloof gekregen heeft. Want onmogelijk is het, dat, die CHRISTUS als zijn rechtvaardige Heiland gelooft, geen liefde en goede werken oefenen zou. En wie, geen goede werken doet, geen liefde oefent, gewis is het dat bij die geen geloof is. Daarom erkent de mens uit zijn vruchten, wat hij voor een boom is; en door de liefde en goede werken wordt hij verzekerd, dat CHRISTUS in Hem is en dat Hij aan Hem gelooft; zoals ook PETRUS zegt: (2 Ef. 1: 10) *Daarom lieve broeders! Doet des te meer naarstigheid, om uw roeping en verkiezing vast te maken*; dat is: als u zich ijverig in goede werken oefent, zo wordt u gewis en kunt niet twijfelen, dat God u geroepen en uitverkoren heeft.

63. Geheel anders daarom verdelgt het geloof de zonde als de liefde; — het geloof delgt door de daad alleen de zonde uit, maar de liefde en de goede werken bekrachtigen en bewijzen, dat het geloof dat gedaan heeft en dat het voorhanden zij. En dus durft PAULUS zeggen: (1 Cor. 13: 2) *Had ik alle geloof, also dat ik bergen verzette, en had de liefde niet, zo ware ik niets*. Waarom? Zonder twijfel, omdat het geloof niet voorhanden is waar de liefde niet is, want zij blijven niet van elkander. Daarom ziet toe, dwaalt niet, en laat u niet van het geloof op de werken leiden.

64. Goede werken is men schuldig te doen; Maar niet op deze, maar op de werken van CHRISTUS moet men zijn vertrouwen vestigen; de zonde, de dood en de hel moet men niet onze werken aantasten maar van zichzelf moet men die op de rechtvaardige Heiland, op de Koning van Sion Die op de ezel rijdt, wijzen; DIE weet met de zonde, de dood en de hel, om te gaan, Hij is het, Die de zonde doodt, de dood verwurgt en de hel verslindt; daarom, laat die man met de zaken begaan en legt uw werken aan uw naasten ten koste, opdat u dus een onwrikbaar teken van 't geloof aan uw Heiland en Zonden-delger hebben mag. Maar elders hiervan breedvoeriger. Dus zullen de liefde en de goede werken, de zonde ook voor uzelf uitdelgen, daardoor dat u gewaar wordt, hoe het geloof dezelve voor God uitdelgt, zonder dat u het bespeurt.

III. VAN DE GEESTELIJKE BETEKENIS VAN HET EVANGELIE

In de geschiedenis van dit Evangelie is voornamelijk op de mening en de oorzaak te zien, waarom de Evangelist de spreuk van de profeten bijbrengt, waarin de lichamelijke openlijke toekomst en intrede van de Heere CHRISTUS tot Zijn volk Sions en Jeruzalems (gelijk de tekst spreekt) met zulke klare, voortreffelijke, heerlijke en wonderbare woorden beschreven is. De profeet wilde daarmee aan dit volk en alle wereld tevens aantonen, Wie de Messias zou zijn, en hoe of in welke gedaante hij zou komen en zich vertonen. Kennelijke en zichtbare waartekenen geeft Hij daarvan, wanneer hij zegt: *Ziet! Uw Koning komt tot u, arm en rijdt op een ezel enz.*; opdat wij toch gewis in die zaken zijn, opdat wij de beloofde Messias of Christus niet mislopen, of een anderen mochten verwachten. En dus zoekt hij mede de verkeerde gedachte van de Joden weg te ruimen, die daar meenden, terwijl zovele grote en heerlijke zaken van CHRISTUS en Zijn Koninkrijk geschreven en gezegd waren, zo zou Hij ook met grote, openbare, wereldse pracht en heerlijkheid, als een Koning tegen hun vijanden voor de dag komen en Zich betonen; voornamelijk zou Hij het Roomse Keizerdom, onder welks geweld zij gevangen gehouden werden, van de heerschappij en het geweld beroven, en integendeel hen tot Heeren en vorsten aanzetten; en die alzo maar een werelds koninkrijk en een verlossing uit lichamelijke gevangenissen in de beloofde Christus hoopten en verwachten, gelijk zij nog heden ten dage in zulke waan staan, en daarom aan onze Christus, niet geloven willen, terwijl zij zulke lichamelijke verlossing en wereldse heerschappij aan Hem niet gezien, noch door Hem verkregen hebben. Een waan, waarin zij gebracht en gesterkt werden door hun valse predikers, de Schriftgeleerden en Priesters, die de Schrift van CHRISTUS verkeerden en naar hun vleselijke zin op lichamelijke wereldse zaken trokken, vermits zij gaarne voor anderen, grote Heeren in de wereld zijn wilden.

65. Maar de profeten hebben hiertegen duidelijk geprofeteerd en hen getrouwelijk gewaarschuwd, dat zij op zulk een werelds regiment en lichamelijke verlossing niet zouden denken, maar dat zij terugzien en acht hebben zouden op de beloften van het geestelijke rijk en de verlossing van de rampzalige val van het menselijk geslacht, in het Paradijs geschied, waarvan gezegd is: (Gen. 2: 17) *Op welke dag gij daarvan eet, zult gij de dood sterven*; en waartegen de belofte van CHRISTUS gegeven is: *dat het zaad der vrouw, de slang de kop vertreden zou enz.* (Gen. 3: 15) Dat is: dat Hij het menselijke geslacht van de macht en gevangenis van de duivel verlossen zou, die hetzelfde onder de zonde en de eeuwige dood geweldig gevangen hield, en dan zou Hij het tot eeuwige Goddelijke gerechtigheid en het eeuwige leven brengen; waarvandaan Hij ook een Rechtvaardige en Heiland door deze profeet genaamd wordt. Heerlijker is deze verlossing dan alle lichamelijke vrijheid, geweld en heerlijkheid, waarvan het einde de dood is, waaronder het alles eeuwig blijven moet.

66. Billijk moesten zij dit betrachten en zich daarover verheugd hebben. Immers, de lieve profeten hadden met een groot en hartelijk verlangen daarnaar gehaakt en daarom geroepen, en onze profeet vermaant daarom zo ernstig tot vreugde en juichen. Maar zij en haar schandelijke predikers maken uit zulk jammer en ellende enkel lichamelijke dingen, eveneens alsof met het geweld van de zonde, de dood en de duivel was te spotten, en geen schade hoger als hun verloren lichamelijke vrijheid en dat zij de Keizer moesten onderdanig en cijsbaar zijn, was te schatten.

67. Om nu de blindheid en de valse waan van hen, die bij CHRISTUS en het Evangelie lichamelijke dingen zoeken, te bestraffen en met het getuigenis van de profeet te overtuigen, zo haalt de Evangelist deze spreuk van de profeet aan, die met klare woorden toont, wat CHRISTUS voor een Koning is, daardoor, dat hij Hem een

Rechtvaardige en een Heiland noemt, en tevens daarbij dito aanmerkenswaardige teken van Zijn toekomst voegt, waarbij Hij gekend en aangenomen moest worden, namelijk: *Hij komt tot u, arm en rijdt op een jonge ezel*, als wilde hij zeggen: Hij komt als een arme, ellendige en bijkans bedelende ruiter, op een vreemde, geleende ezel, die tevens met de oude lastbare ezelin tot geen pracht, maar om te dragen gebruikt werd; opdat hij hen voor alle dingen mocht inscherpen, dat zij geen heerlijke, prachtige intocht, als die van een wereldse koning verwachten zouden. Ja daarom geeft hij zulke waartekenen, opdat niemand aan CHRISTUS twijfelen of zich aan Zijn armoedige gedaante ergeren mocht: opdat alle pracht en al het heerlijke uit het oog gezet zijnde, hart en ogen slechts op deze arme ezelruiter mochten gericht en gevestigd worden, die daarom arm en ellendig te voorschijn kwam en Zich ten enen male alle koninklijke gedaante ontdeed, opdat toch niemand iets lichamelijks, maar elk veelmeer het eeuwige, dat met de woorden Rechtvaardig en Heiland getoond wordt, aan Hem zoeken mocht.

68. En dus is in deze spreuk vooreerst het verdichtsel van het Jodendom van een werelds rijk van de Messias en van een lichamelijke verlossing, klaarblijkende en krachtig ter neer geveld, ja alle oorzaak om zich te ontschuldigen is hen ontnomen, indien zij CHRISTUS niet zouden aannemen; alle hoop en verwachting voor een ander is hun afgesneden, omdat het zo duidelijk voorspeld is en zij indachtig gemaakt zijn, dat Hij in dier voege zou komen, gelijk nu CHRISTUS, Die alles vervuld heeft, gekomen is. En wij Christenen, hebben tegen het Jodendom een vast en oorspronkelijk bewijs uit haar eigen Schrift voor ons, dat deze Messias, Die also tot hen gekomen is, de rechte Christus is, volgens de voorspellingen van de profeet, en dat nooit geen ander komen zal. Zij moeten daarom met het vergeefs wachten op een andere, zowel de tijdelijke als eeuwige verlossing missen.

69. Nu laat ons het derde stuk, namelijk het Mysterie of geestelijke betekenis verhandelen. Hier moet men weten, dat al het lichamelijke wandelen en reizen van CHRISTUS Zijn geestelijken weg betekent, alzo, dat Zijn lichamenlijk gaan het Evangelie en het geloof beduidt. Want gelijk Hij met Zijn lichamenlijke voeten van de ene stad tot de andere gegaan is, alzo is Hij door het prediken gekomen in de wereld. Zeer fraai toont daarom dit Evangelie, wat Evangelie is; hoe het moet gepredikt worden, wat het in de wereld doet en uitwerkt, en inzonderheid is deze geschiedenis een aardig en liefelijk afbeeldsel of schilderij daarvan, hoe het in het rijk van CHRISTUS door het predikambt toegaat. Dat willen wij van stuk tot stuk betrachten.

Toen zij nu nabij Jeruzalem kwamen aan de Olijfberg.

70. Alle apostelen zeggen, dat CHRISTUS in de laatste tijd van de wereld een Mens geworden is, en dat het Evangelie de laatste predicatie zijn zal. (1 Joh. 2: 18). *Kinderen, het is de laatste ure en gelijk gij gehoord hebt, dat de Antichrist komt, en nu zijn vele Antichristen geworden, daaruit kennen wij dat het de laatste ure is* enz. Hij noemt hier de tegen-Christ, die men thans de Antichrist in 't Duitsch heet. Maar antichristus in 't grieksch betekent een tegen-Christ, die tegen de rechte CHRISTUS leert en handelt, daarom heb ik 't verduitscht TEGEN-CHRIST, gelijk het dan vertaald moet worden; want ANTICHRIST (and- christ) is niet recht. Zo ook 1 Cor. 10: 11: *het is geschreven ons ter waarschuwing, op dewelke het einde der wereld gekomen is*. Daarom, gelijk de profeten voor de eerste toekomst van CHRISTUS gekomen zijn, zo zijn de apostelen Gods laatste boden, gezonden voor de laatste toekomst en de jongste dag, dat zij die, gelijk zij ook doen, vlijtig verkondigen zouden. Dat CHRISTUS Zijn jongeren niet eerder uitzendt om de ezelin te halen, als toen Hij nabij Jeruzalem gekomen was, daar Hij zo aanstonds zou intrekken, betekent, dat het Evangelie door

de apostelen in de gehele wereld verkondigd zou worden, kort voor de jongste dag, op welke CHRISTUS met de Zijnen in het eeuwige Jeruzalem zal en moet ingaan.

71. Daarmede stemt het woordje Betfage overeen, hetgeen, gelijk sommigen zeggen, op z'n Duitsch mondhuys heet. Want PAULUS zegt (Rom. 1: 2) *Het Evangelie heeft Hij te voren beloofd door Zijn profeten in de Schrift*, maar het werd niet mondeling en openbaar gepredikt, alvorens CHRISTUS kwam, en Zijn apostelen uitzond. Daarom is de kerk een mondhuys en geen pennenhuys. Want sedert de komst van CHRISTUS is het Evangelie mondeling gepredikt, 't welk van te voren in de boeken schriftelijk verborgen lag.

72. Zo is ook de aard van het Nieuwe Testament en van het Evangelie, dat het mondeling en met een levendige stem moest gepredikt en verhandeld worden; CHRISTUS Zelf heeft ook niet geschreven, noch bevolen om te schrijven, maar om mondeling te prediken. De apostelen werden alzo niet gezonden, tot CHRISTUS te Mondhuys gekomen was, dat is: totdat het tijd was mondeling te prediken en het Evangelie uit de dode Schrift en pennen, in levendige stem en mond te brengen. Van die tijd af aan heet de kerk van rechtswege Bethfage; daarom, omdat zij de levendige stem van het Evangelie heeft en hoort.

73. Het uitzenden geeft te kennen: dat het rijk van CHRISTUS bestaat in het openlijk en mondeling predikambt, 't welk niet stilstaan en aan een plaats blijven zou, gelijk het tot dus ver alleen bij het Joodse volk in de Schrift verborgen, en door de profeten als toekomstende beloofd was; maar nu zou het openlijk, vrij en ongehinderd in alle wereld gaan.

71. De Olijfberg beduidt Gods grote genade en barmhartigheid, waaruit de apostelen gezonden zijn en het Evangelie is voortgebracht. Want olie betekent in de Schrift Gods genade en barmhartigheid, waardoor de ziel en het geweten getroost en genezen wordt, gelijk olie de wonden en schaden aan het lichaam verzacht, vermindert en geneest. Wij zien immers uit hetgeen wij boven gezegd hebben, welk een onuitsprekelijke genade het is, dat wij CHRISTUS als onze rechtvaardige Koning en Heiland erkennen en deelachtig zijn geworden.

Hij maakt dan het begin van Zijn uitzenden niet in een vallei, noch op een dorre, onvruchtbare berg, maar op de Olijfberg; om de gehele wereld te tonen, uit wat voor barmhartigheid Hij zulke grote genade schenkt; dat die niet een druppel of handvol is; gelijk in vorige tijden, maar dat die wegens haar grootheid een berg mocht genoemd worden, gelijk ook de profet (Ps. 36: 7) zulke genade Gods, bergen noemt, zeggende: *Uw gerechtigheid staat als de bergen Gods*; dat is: groot, opgehoopt, rijkelijk en overvloedig. Een ieder kan dat wel begrijpen, maar wie bedenkt wat het is, CHRISTUS heeft de zonde, de hel en de dood voor ons verdragen en overwonnen; Hij heeft alles voor ons gedaan, wat tot onze zaligheid nodig is: laat ons niets daarbij doen als dit, dat wij ons tegen onze naaste oefenen, en gewaar worden, of wij zulk een geloof aan Hem hebben of niet. Alzo zien wij, dat Olijfberg te kennen geeft, hoe dat het Evangelie niet eerder zij gepredikt of uitgezonden, als toen de tijd van de genade kwam; van die tijd af aan gaat de grote genade door de apostelen uit in de wereld.

Zond Jezus twee van Zijn jongeren en sprak tot hen:

75. Door die twee jongeren zijn alle apostelen en predikanten verbeeld, die in de wereld gezonden zijn, en dit daarom, omdat de Evangelische predicatie bestaat in twee getuigen, gelijk PAULUS zegt (Rom. 3: 21) *Maar nu is zonder toedoen der wet de gerechtigheid, die voor God geldt, geopenbaard en betuigd door de wet en de profeten*.

Wij zien dus, hoe de apostelen altoos de wet en de profeten die van CHRISTUS

geprofeteerd hebben, invoeren, opdat nagekomen mocht worden, wat MOZES (Deut. 17: 6) en CHRISTUS (Matth. 18: 16) zeggen: Alle zaak zal bestaan in de mond van twee of drie getuigen.

76. Maar dat Hij zegt: *Gaat henen in het vlek dat voor of tegen u ligt* en de naam van hetzelfde verzwijgt, daardoor wordt aangewezen, dat de apostelen niet alleen tot één volk waren gezonden; het Jodendom was tot dus verre wel alleen door God van alle heidenen afgezonderd, hetzelfde werd alleen met de naam van Gods volk genoemd. Gods Woord en de belofte van de toekomstige Christus was hun alleen toevertrouwd, — maar thans, nu CHRISTUS, komt, zendt Hij Zijn predikers uit in de ganse wereld, en geeft hun bevel dat zij aanstonds voor zich gaan zouden, en allenthalven, allen heidenen, en wie hun voorkwam, van Hem prediken zouden, en zonder onderscheid van aanzien, geleerdheid, wijsheid en heiligheid zouden ze iedereen straffen, leren en vermanen.

77. De Heere troost en sterkt hiermede de apostelen en alle predikanten, dat Hij die grote stad een vlek noemt en daarvan zegt, dat *tegen u* is, alsof Hij zeggen wilde wat Hij Matth. 10: 16 zei: *Ziet, Ik zend u als schapen midden onder de wolven*. Ik zend u in de wereld, die tegen u is: hetwelk een grote zaak schijnt te zijn, want daar zijn vele Koningen, Vorsten, geleerden en rijken, en alles wat in de wereld groot en iets is, dat is *tegen u*; gelijk Hij ook zei Matth. 10: 22: *Gij moet van iedereen gehaat worden om Mijns naams wille*. Maar vreest niet, gaat maar heen, 't is nauwelijks een dorp, laat u al dat grote aanzien niet bewegen, predikt vrij daartegen en schuwt niemand. Want het is niet mogelijk, dat die de Evangelische waarheid zou prediken. die voor grote hanzen vreest die niet alles gering acht wat de wereld groot oordeelt. Het is hier vastgesteld, dat dit dorp tegen de apostelen is, daarom hebben zij zich niet te verwonderen, dat de grote, hoge, rijke, wijze, heilige steden hun woord niet aannemen; het moet zo zijn, dat dorp moet tegen hen zijn, en op de andere zijde moeten de apostelen haar verachten en tot hun intreden. Want de Heere wilde geen geveinsde tot predikant hebben, omdat Hij niet zegt: gaat om het dorp of daarlangs, maar daarbinnen; gaat vrijmoedig bij hen aan, en zegt hun hetgeen zij niet gaarne horen, en laten zij u doen wat ze willen.

78. Och ! hoe weinigen vindt men tegenwoordig, die zo in het dorp gaan dat tegen hen is. Gaarne gaan wij in steden die vóór ons zijn. De Heere had ook hier wel kunnen zeggen: Gaat heen in de stad die voor u ligt; het ware ook wel zo gebruikelijk gesproken; maar Hij wilde deze verborgenheid van het predikambt aantonen, daar spreekt Hij als op een ongewone wijze; *gaat heen in het vlek dat voor u ligt*; dat is: predikt hun, die u vervolgen en doden zullen; zulke dank zult u verdienen en u niet bemoeien om haar wel te behagen; want dat doen huichelaars en geen Evangelie-predikers.

En terstond zult gij een ezelin aangebonden vinden en een veulen bij haar, ontbindt ze en brengt ze tot mij.

79. Dat is mede tot troost van predikanten gezegd, opdat zij niet bekommerd zijn mogen, wie hun geloven en aannemen zou; want het is besloten: (Jes. 55: 11) *Het woord dat uit Mijn mond gaat, zal niet ledig tot mij wederkomen*. En in Col. 1: 6, zegt PAULUS: *Het Evangelie is vruchtbaar in de gehele wereld*. 't Is daarom niet anders mogelijk, waar het Evangelie gepredikt wordt, daar zijn sommigen die het aannemen en geloven. Dus wil deze verholendheid zeggen, dat de apostelen, zodra zij zouden heengaan, terstond een ezelin zouden vinden en een veulen bij haar; alsof Hij zeggen wilde: "Gaat maar heen en predikt u maar zonder zorgen; wie het zijn moeten die u gehoorzamen zullen, laat mij daarvoor zorgen; de wereld zal wel tegen u zijn, maar

laat u dat niet aanvechten. u zult er nochtans vinden, die u horen en volgen zullen; u kent ze nog niet, maar ik ken ze reeds van te voren; predikt u en laat mij zorgen."

80. Ziedaar! zo troost Hij hen, opdat zij niet mochten nalaten tegen de wereld te prediken, hoe hard hen ook tegengesproken en hoe grote tegenstand hen geboden werd, al kon het niet zonder vrees geschieden. Maar nu vindt men mensen, die daar wanen, omdat 't niet mogelijk is de wereld te bekeren, zo zou men maar stilzwijgen om geen oproer te maken; het is toch te vergeefs, de paus, bisschoppen, papen en monniken nemen het niet aan, zij veranderen hun werken niet; waartoe dient het dan, dat men tegen hen predikt en op hen storm loopt.

Dat is even zoveel alsof de apostelen tot CHRISTUS gezegd hadden: U gebiedt ons in 't vlek te gaan dat tegen ons is: is het dan tegen ons, waartoe dient het dat wij daarin gaan? Laat ons liever daarbuiten blijven en ophouden.

81. Maar de Heere wederlegt dat aardig en zegt: "Gaat maar heen, predikt maar, wat is u daaraan gelegen dat het tegen u is? u zult toch vinden, wat Ik wil vinden laten". En zo zullen wij nu ook doen; hoewel de grote hanzen tegen het Evangelie stormen en geen betering aan hen te hopen is; men moet toch prediken, daar zullen er wel gevonden worden die horen en zich beteren zullen.

82. Maar waarom laat Hij twee ezels halen, en niet te gelijk twee jonge of twee oude. Had Hij niet genoeg aan één gehad? Antw. Gelijk door de twee apostelen de predikanten zijn aangetoond, alzo zijn. in de twee ezels hun scholieren en toehoorders afgeschetst. De predikanten zullen jongeren van CHRISTUS en van Hem gezonden zijn, dat is: zij zullen niets als CHRISTUS leren prediken, en niet gaan, hetzij dat zij daartoe beroepen worden; en beide dit hebben de apostelen gehouden. Maar de scholieren zijn een oude en jonge ezel.

83. Hier is aan te merken, dat de mens in de Schrift in twee delen, in de uitwendige en inwendige mens gedeeld wordt. Uitwendig heet Hij naar zijn uitwendig, zichtbaar en lichamelijk leven en wandel, maar inwendig naar zijn hart en geweten. De uitwendige mens kan men met wetten, straffen, pijn en schande dwingen, ook door gunst, geld, eer en beloning lokken het goede te doen en het kwade te laten; maar de inwendige mens kan niemand dwingen, noch lokken, om iets vrijwillig, uit louter lust en zonder vergelding te doen; wat hij doet, Gods genade alleen moet het hart veranderen en gewillig maken.

84. Hiervandaan komt het, dat de Schrift (Rom. 3: 4) besluit: *Alle mensen zijn leugenaars* omdat geen mens uit vrije stukken het boze laat en het goede doet. Maar ieder zoekt het zijne en doet niets uit liefde van de deugd. Want indien er geen hemel noch hel, geen schande noch eer was, niemand zou iets goeds doen. Ware het zo roemrijk en prijselijk de echt te breken, als het thans is de echt eerlijk te houden, u zou wel zien dat de huwelijks staat met grote vreugde zon gebroken worden, als ze nu gehouden wordt; zo ook alle andere zonden zouden met groter vreugde gedaan worden, als de deugd geoefend wordt. Daarom al het goede leven zonder genade is enkel veinzerij en schijn, want het wordt maar door de uitwendige mens zonder lust en vrijwilligheid van de inwendige mens geleid.

85. Ziet daar, dat zijn de twee ezels. De oude ezeling is de uitwendige mens; die is door de voorstellingen van de wetten, vreze voor de dood, de hel en de schande, of de hemel, het leven en de eer gebonden. Gelijk de ezelin aangebonden was, dus wandelt hij in de schijn van goede werken, en is een bijzondere vrome schalk; maar hij doet alles tegen zijn zin en zonder lust van zijn hart, hij is een vijand van de wet en hij heeft daarvandaan een bedrukt geweten.

86. Daarom noemt ook de Evangelist de ezelin subjugalis een lastbare ezelin, die onder de last werkt en die het zwaar valt. Want het is een ellendig: jammerlijk leven,

waartoe de vreze voor de hel, de dood en de schande iemand dwingt. De hel, de dood en de schande zijn hem een hard juk en een zware last, die in hem een bedroefd geweten veroorzaken, en ondertussen is hij een vijand van God en de wet. Zulk volk waren inzonderheid de Joden, die op CHRISTUS wachten, en nog zijn het allen, die met werken en met eigen krachten zich oefenen in het vervullen van Gods wet en het verwerven van de hemel. Zij zijn met hun geweten aan de wet gebonden die moeten zij vervullen; hoewel zij het beter onderwege lieten. Het zijn zakdragers, luie ezels en lastbare bedriegers

87. Maar het veulen, de jonge ezel, van welke LUCAS en MARCUS schrijven: *op hetwelk nog nooit iemand gezeten heeft*, is de inwendige mens, het hart, de geest, de wil, die nooit onderdanig kan zijn aan de wet, hoewel de mens in zijn geweten aangebonden is en de wet voelt, zo heeft het hart echter geen lust noch liefde daartoe, totdat CHRISTUS komt en daarop rijdt. En daarom, gelijk het veulen nooit onder iemand gegaan had, alzo is het hart van de mens ook nooit aan het goede onderdanig geweest maar gelijk MOZES zegt (Gen. 6: 5, 6 en 8: 21) *het dichten des mensen harten is boos van der jeugd af*.

88. Gebiedt nu CHRISTUS haar te ontbinden, dat heet het Evangelie, omdat daarin genade en ontbinding van alle zonden verkondigd wordt en hoe Hij voor ons de wet vervuld heeft, in Zijn naam prediken; daardoor wordt het hart los van de band van zijn geweten en bekomt genade waardoor het hart en de inwendige mens vrij en vrolijk, gewillig en heilig wordt gemaakt, om alles te doen en te laten wat in de wet wordt geboden. En alzo is de mens los, niet van de wet alsof hij niets doen zou, maar van het onlustige zware geweten dat hij tegen de wet had en waardoor hij een vijand van haar was, omdat zij hem de dood en de hel dreigde. Hij heeft nu onder CHRISTUS een goed geweten, hij is genegen tot de wet, hij vreest niet meer voor de dood en de hel, hij doet vrijwillig hetgeen hij van te voren ongaarne deed. Ziedaar, zo verlost het Evangelie het hart van alle bozen, van de zonde, van de dood en de hel en het kwade geweten, door het geloof aan CHRISTUS.

89. Geeft Hij bevel *dat zij ze tot Hem brengen zouden*, zo is dat strijdig tegen de Paus en allen, die afscheuringen en dwalingen prediken: om hierdoor de zielen van CHRISTUS tot zich te trekken. De apostelen brengen ze tot CHRISTUS, dat is: zij prediken en leren niets anders als CHRISTUS, en niet hun eigen leer en menselijke geboden want het Evangelie leert maar tot CHRISTUS komen en CHRISTUS recht te erkennen. Voorwaar, daarmee is aan de geesteloze prelaten een harde stoot gegeven in haar regiment, omdat zij de zielen tot zich en onder zich brengen, waarvan PAULUS (Handel. 20: 29 en 30) zegt: *Dat weet ik, na mijn afscheid zullen onder u komen gruwelijke wolven, die de kudde niet verschonen zullen; ook uit uzelfen zullen mannen opstaan, die verkeerde leringen spreken om de jongeren naar zich te trekken* enz. Maar het Evangelie bekeert de mensen tot CHRISTUS en tot niemand anders. Daarom laat Hij ook het Evangelie verkondigen; daarom zendt Hij predikanten, opdat Hij ons allen tot zich trekken zou en wij Hem erkennen mochten, gelijk Hij (Joh. 12: 32) spreekt: *Wanneer Ik wordt verhoogd van de aarde, wil Ik ze allen tot mij trekken. En is het dat U iemand iets zegt, zo spreekt: de Heere behoeft haar, en terstond zal hij ze u laten*.

90. PAULUS vergelijkt de wet (Gal. 4: 2) met de voogden en verzorgers, waaronder de jonge erfgenaam in vreze en dwang opgevoed wordt: Want de wet dwingt ons door dreigementen, door de vreze voor dood en hel, dat wij ons uiterlijk van kwade werken onthouden, hoewel het hart daardoor toch niet goed wordt,. Dat zijn nu hier, gelijk LUCAS schrijft, de heren van deze ezelen en het veulen die tot de Apostelen spraken: *Wat doet u hier, dat u het veulen ontbindt?* Want als het Evangelie begint en het

geweten van eigen werken ontbindt, dan schijnt het als of het de goede werken en het houden van de wet verbood. Daarom is dat het eendrachtige zeggen van de leraars van de wet, of, gelijk het Evangelie ze noemt, schrijvers en Schriftgeleerden. "Zouden al onze werken nietig en die werken, die wij volgens de wet volbrengen, kwaad zijn, welaan! zo willen wij nooit weer goed doen. U verbiedt goede werken en verwerpt de wet des Heeren, o! u ketter, u ontbindt het veulen en wilt openbare boze mensen maken". In die gedachten schieten zij toe en verweren het veulen te ontbinden en tot CHRISTUS te brengen, voorgevende: dat men de mensen met wetten gebonden houden moet.

91. Hoe nu de apostelen zich tegen deze verhouden zouden, toont onze tekst. Zij zouden zeggen: hun Heere behoeft haar, dat is: zij zouden hen onderwijzen van het onderscheid van de werken der wet en der genade; dus zouden zij zeggen: "wij verbieden geen zins de goede werken, maar wij ontbinden het geweten van valse goede werken; niet dat het vrij zal leven om kwaad te doen, maar tot CHRISTUS zal het komen, tot, zijn rechte Heer, en daar zal het rechtschapen goede werken doen, daartoe behoeft Hij het en wil het ook daartoe hebben." Daarvan redekavelt PAULUS (Rom. 6) zeer aardig, daar hij leert: hoe wij door de genade vrij van de wet en haar werken zijn; Maar niet also dat wij kwaad, maar veelmeer rechte goede werken doen zullen.

92. Het berust alles daarop, dat de Schriftgeleerden en die de wet drijven, niet weten wat goede werken zijn; daarom willen zij het veulen niet loslaten, maar benauwen het met genadeloze, menselijke goede werken. Zijn het nu vernuftige en rechte leraars der wet, op welke nu gedoeld wordt, zo laten zij het toe als men hun goed onderricht van de goede werken geeft. Want op verwoede tirannen, die met menselijke wetten woeden, ziet ons Evangelie niet. Het spreekt maar van Gods wet en van de allerbeste leraren der wet. Want zonder genade is Gods wet mede een band, en maakt gevangen gewetens en geveinsden, die niet anders te helpen zijn als door de prediking van andere werken, die niet de onze, maar CHRISTUS zijn, en die Hij door Zijn genade in ons werkt; daar heeft dan aanstonds al het benauwen en dwingen van de wet een einde, en dan wordt het veulen met der haast los.

Maar dat geschiede altemaal, opdat vervuld werd dat er gezegd is door de profeet die daar spreekt: zegt de Maarter Sions enz.

93. De spreuk is boven genoegzaam verklaard, maar de Evangelist haalt deze daarom aan, dat wij mochten erkennen, hoe dat CHRISTUS niet gekomen is uit hoofde van onze verdiensten, maar vanwege de Goddelijke waarheid, vermits Hij zolang van tevoren, eer dat wij geweest zijn, beloofd was aan degenen, tot wie Hij kwam. Daarom, gelijk uit loutere genade het Evangelie belooft, zo heeft Hij 't ook vervuld tot een bewijs van Zijn waarheid, dat Hij doet wat Hij belooft, opdat wij gelokt werden getroost op Zijn belofte te bouwen, omdat Hij ze nakomen zal.

94. En dit is ook één van die Schriftplaatsen, waar in het Evangelie beloofd is, waarvan PAULUS (Rom. 1: 2) spreekt: *Het Evangelie heeft Hij tevoren beloofd door Zijn profeten, in de Heilige Schrift van Zijn Zoon enz.* Hoe nu in deze spreuk het Evangelie, CHRISTUS en het geloof op het allerbeste en troostrijkste is aangetoond, dat hebben wij gehoord.

De jongeren gingen heen, en deden gelijk hun Jezus bevolen had, en brachten de ezelen en het veulen, en legden hun klederen daarop en zetten Hem daarop.

95. Dat zijn de predikanten, die door het Evangelie de gewetens van de wet en haar werken ontbonden en uit geveinsden, recht goede heiligen gemaakt hebben, op welke CHRISTUS voortaan rijdt. Nu is maar de vraag, of JEZUS op de beide ezels gereden

heeft, want naar MATTHEUS verhaal klinkt het, alsof Hem de jongeren op beide ezels gezet hadden; maar MARCUS, LUCAS en JOHANNES spreken alleen van het veulen. Sommigen menen, dat Hij eerst op het veulen gezeten heeft, maar vermits het nog wild en ongetoomd was, zo zou Hij daarna op de ezelin gereden hebben. Maar dat zijn fabelen en dromen.

96. Wij houden het daarvoor, dat Hij alleen op het veulen en niet op de ezelin gereden heeft; hoewel Hij ze beiden heeft laten halen vanwege de geestelijke betekenis, die wij boven hebben aangewezen. Maar dat MATTHEUS zegt: *zij zetten Hem daarop*, alsof Hij op beiden gereden had, dat is gesproken op de algemene spreektrant van de Schrift en van het algemeen; hier wordt die wijze van spreken synechMaare genoemd en bestaat hierin: als men iets aan de gehele gemeente aan de gebeden hoop toeschrijft, dat echter maar sommigen aangaat; gelijk MATTHEUS schrijft: *de kwaaddoeners hebben CHRISTUS aan kut kruis gelasterd*, daar het toch naar LUCAS verhaal, maar één gedaan heeft. Zo spreekt ook CHRISTUS, (Matth. 27: 37): *Jeruzalem, Jeruzalem, gij die doodt de profeten en stenigt, die tot u gezonden zijn*; daar toch maar sommigen uit de stad het deden; en men zegt: de Turk heeft de Christenen geslagen, als hij er maar enigen heeft geslagen. Alzo heeft ook CHRISTUS op de ezels gereden, hoewel Hij maar op het veulen gezeten heeft; daarom omdat beide de ezels als een hele menigte aangezien worden, want dat sommigen wedervaart, wordt doorgaans van allen gezegd.

97. Betracht nu het geestelijk inrijden: CHRISTUS rijdt op het veulen, de ezelin volgt na; dat is: als CHRISTUS door het geloof in onze inwendige mens woont, dan staan wij onder Zijn regering. Maar de uitwendige mens, de ezelin gaat ledig, daar rijdt CHRISTUS niet op, maar zij volgt echter achter na. Dat is volgens het zeggen van PAULUS, de uitwendige mens is niet gewillig, hij draagt CHRISTUS nog niet, ja hij strijdt tegen de inwendige mens. Hij spreekt: (Gal. 5: 17): *Het vlees lust tegen de geest en de geest tegen het vlees; zij zijn tegen elkander, dat gij niet doet, wat gij wilt*.

Maar, ondertussen dat het veulen CHRISTUS draagt en de geest door de genade gewillig is, zo moet de ezelin, het vlees, bij de toom nageleid worden; want de geest kruisigt en kastijdt het vlees, dat het onderdanig zijn moet.

98. Ziedaar, dat is de oorzaak dat CHRISTUS op het veulen en niet op de ezelin rijdt. Maar beiden wil Hij ze tot Zijn inrijden hebben; want lichaam en ziel moeten tevens zalig worden; al is het lichaam hier op aarde onwillig, al is het niet bekwaam voor de genade en CHRISTUS opzitten, zo moet het echter de geest verdragen daar CHRISTUS op rijdt, die het in de kracht van de genade van CHRISTUS trekt en met zich voert. Zo weet u dan, dat het veulen daar CHRISTUS op rijdt, en waarop niemand van tevoren gereden heeft, de gewillige geest is, die van tevoren van niemand gewillig en tam gemaakt of bereden worden kon; CHRISTUS alleen moest het met Zijn genade doen. Maar de ezelin de zakdrager, lastbare, de oude Adam is het vlees, dat ledig is van CHRISTUS; maar daarvoor moet 't het kruis dragen en een lastdrager blijven.

99. Maar wat wil dat zeggen, dat de apostelen zonder bevel hun klederen op het veulen leggen? Hier zullen wederom niet alle jongeren alle klederen opgelegd hebben, gelijk het toch luidt, maar misschien was het maar de mantel van een jongere. Maar vanwege de geestelijke beduiding wordt het uitgedrukt alsof het die klederen van alle jongeren of ten minste van ieder twee geweest waren. 't Was wel een slecht zadel en sieraad, maar zij is echter rijk in betekening. Ik houd het daarvoor, dat het de goede voorbeelden van de apostelen zijn, waarmee de Christelijke Kerk bedekt en versierd is en waardoor CHRISTUS geprezen en vereerd wordt; namelijk hun prediking, bekentenis, lijden en sterven wegens het Evangelie, gelijk CHRISTUS van PETRUS

zei: (Joh. 21: 19) *dat hij Hem met zijn dood prijzen zou*. Want boven in de zendbrief spreekt PAULUS (Rom. 13: 1-4): *Laat ons aantrekken de wapenen des lichts enz.*; met welk aantrekken hij buiten twijfel tonen wil, dat de goede werken klederen zijn, daarin wij voor de mensen eerbaar en wel versierd wandelen moeten. Nu zijn onder alle voorbeelden van de heiligen die van de apostelen zeker de grootste en voornaamste, die ons op het beste onderwijzen en CHRISTUS op 't duidelijkst leraren; daarom moeten zij niet gelijk anderen, op de weg, maar op de ezel leggen, dat CHRISTUS daarop zitten en de ezel daaronder gaan kan. Zulke voorbeelden van de apostelen moeten wij ook navolgen, CHRISTUS door onze bekentenis en leven prijzen en dus de leer van het Evangelie versieren, gelijk Tit. 2: 10 gezegd wordt.

100. Hoort nu eens hoe dat PAULUS zijn kleeid op het veulen legt (1 Cor. 11: 1): *Zijt mijn navolgers, gelijk als ik CHRISTUS*; en (Hebr. 13: 7): *gedenkt aan uwe leraars, die u het woord Gods verkondigd hebben; ziet hun einde aan en volgt hun geloof na*. Geen voorbeelden zijn er, die louter en rein in 't geloof zouden zijn, als die van de apostelen. Alle andere heiligen, die na de tijden van de apostelen geleefd hebben, hebben iets menselijks in de leer en in de werken. Daarom zit CHRISTUS ook op hun klederen, om te tonen, dat het recht Christelijke en gelovige voorbeelden zijn boven anderen.

101. Dat zij Hem daarop zetten, moet ook iets beduiden; kon Hij Zichzelf niet daarop zetten? hoe stelt Hij zich nu zo teder? Ik heb boven aangemerkt, dat de apostelen niet zichzelf prediken, of ook zelf op het veulen rijden. PAULUS zegt (2 Cor. 2: 24): *wij willen geen heren zijn over uw geloof*; en (2 Cor. 4: 5): *Wij prediken niet onszelven, maar JEZUS CHRISTUS dat Hij de Heere is: maar wij uw knechten om JEZUS wil*; en PETRUS (1 Petr. 5: 3): *Niet als die over het volk heersen*, alsof het een erfgoed was. Zij hebben ons het geloof louter gepredikt en hun voorbeelden zo geschikt en daartoe dienen laten, dat CHRISTUS in ons regeren, het geloof zuiver blijven en wij hun woorden en werken, niet als de hunne aannemen, maar CHRISTUS beide in hun geloof en in hun werken mochten leren kennen. Maar hoe gaat het thans toe? De één volgt FRANCISCUS, een ander DOMINICUS, de derde deze, de vierde die heiligen, en door niemand van allen wordt CHRISTUS alleen en een zuiver geloof gezocht; want dat zou aan de voorbeelden van de apostelen alleen eigen zijn.

En veel volk spreidde klederen op de weg, en anderen hieuwen takken van de bomen, en strooiden ze op de weg.

102. Deze klederen zijn de voorbeelden van patriarchen, van profeten en van geschiedenissen uit het oude Verbond; want, gelijk wij horen zullen, het volk dat vooring, beduidt de heiligen voor CHRISTUS geboorte, door welke de predicatie in het Nieuwe Testament en de weg van het geloof heerlijk versierd en geprezen wordt. Alzo wanneer PAULUS (Hebr. 11: 17) ABRAHAM, ISAAK, JACOB, SARA, PETRUS en vele andere patriarchen tot voorbeelden bijbrengt, zo geschiedt dat om het geloof en de goede werken van de gelovigen meesterlijk te bevestigen. De takken beduiden de spreken van de profeten, gelijk er in dit Evangelie ook één is, die geen historiën of voorbeelden, maar Goddelijke beloften in zich begripen. De profetische boeken zijn de bomen, die daaruit voor het volk zulke spreken prediken, *die hieuwen takken af en strooien ze op de weg* van het Christelijke geloof. JOHANNES schrijft (hoofdst. 12) dlat het palmtakken geweest zijn, en het is niet ongelofelijk, hoewel de Evangelien geen gewag daarvan maken.

103. Uit dit alles blijkt, hoe dat een Christelijke Evangelische predicatie, die het zuivere geloof, de rechte weg leert, moet geschapen zijn; het Woord van CHRISTUS moet zij ten eerste verkondigen, dat gebiedt Hij de apostelen, zeggende: *gaat heen*,

ontbindt en brengt hier: daarna moet zij de geschiedenissen en voorbeelden van de apostelen daarbij voegen, vermits die met de woorden, en werken van CHRISTUS overeenstemmen dat zijn de klederen van de apostelen. Vervolgens zullen ook voorbeelden en spreken uit het oude Testament worden aangehaald; dat zijn de klederen van het volk en de takken; zodat uit beide Testamenten spreken en voorbeelden aan het volk moeten voorgesteld worden. Hiervan spreekt CHRISTUS, (Matth. 13 : 52): *Een iegelijk Schriftgeleerde, tot het hemelrijk geleerd, is gelijk een huisvader, die uit zijn hart nieuw en oud voorbrengt*. Dat beduiden de twee lippen van de mond, de twee spitsen aan de bisschopshoed, de twee banden achter daaraan en andere figuren meer. Maar thans stelt men zich daarvan niets meer voor; de duivel heeft door de papisten zwavel en pik in de weg gestrooid, hij rijdt zelf op de ezel en heeft CHRISTUS verdreven.

104. Het spreiden van de klederen op de weg toont, gelijk zo aanstonds gezegd is dat wij verplicht zijn CHRISTUS met onze bekentenis en ons gehele leven te vereren en te versieren; dus dat wij allen roem van wijsheid en heiligheid van ons afwerpen, en ons alleen aan CHRISTUS door een reine bekentenis onderwerpen. Voorts alles wat wij hebben, eer, goed, geld lijf en leven moeten wij opofferen tot eer en tot bevordering van het Evangelie en om Zijnentwil, indien het de nood vereist, alles in de waagschaal stellen.

105: Dus zouden koningen en Heeren en wat daar groot, geweldig en rijk is, met hun goed, eer en geweld CHRISTUS dienen en het Evangelie bevorderen, ja alles om deszelfs wil in gevaar stellen. Zo deden de heilige patriarchen, de profeten en de vrome koningen in het oude Testament voorbeeldig; maar thans is alles omgekeerd, voornamelijk bij de papisten die alle eer en geweld tegen CHRISTUS aan zich getrokken en het Evangelie onderdrukt hebben. Maar dat ze takken van de bomen houwen en op de berg strooien, doelt ook op het predikambt en het getuigenis, waarheen de spreuk van ZACHARIAS de profeet, die hier aangehaald wordt, mede te rekenen is; daarmede moet de predicatie van CHRISTUS bevestigd en versierd worden. Maar het gehele predikambt moet ingericht worden, dat CHRISTUS daardoor erkend en bekend wordt. JOHANNES schrijft (cap. 12: 13) dat ze palmtakken afhieuwen en Hem daarmede tegemoet kwamen. Sommigen voegen daarbij, dat, overmits het aan de Olijfberg geschiede, het olijftakken waren, en het is niet ongelofelijk, hoewel de Evangelien niet daarvan melden.

106. Maar dat zo-even palm- en olijftakken genoemd zijn, is niet zonder reden; want daardoor is aangetoond, wat de betekenis van CHRISTUS is en wat van Hem gepredikt en geloofd moet worden. Een palmboom is van die natuur als er een balk uit gemaakt wordt, zo wijkt die voor geen last, maar buigt zich veel meer tegen de last omhoog. Dat zijn nu de spreken van Gods waarheid, hoe meer men ze drukt, hoe hoger zij zich verheffen, indien u anders maar vast daaraan gelooft; ja het is een onoverwinnelijke kracht in de woorden, zodat het wel palmtakken heten mogen. Hiervandaan zegt PAULUS (Rom. 1: 16): *Het Evangelie is een kracht Gods tot zaligheid allen, die daaraan geloven; en de poorten der hel zullen het niet overweldigen*, gelijk CHRISTUS (Matth. 16: 18) zegt. Dood, zonde, duivel en hel moeten daarvoor wijken, of kunnen maar verheffen, indien zij zich daartegen aankanten.

107. Olijftakken worden ze daarom genoemd, terwijl het spreken van genade zijn, waarin God Zijn barmhartigheid aan ons beloofd heeft. Zij maken daarom de ziel licht, zacht en vrolijk, gelijk olie dat aan het lichaam doet. Het genadige woord en het zoete Evangelie is (Gen. 8: 11) afgeschaduwd daardoor, dat een duif een olijftak met groene bladen in haar mond op de avond in de ark bracht; 't welk zoveel zeggen wil,

de Heilige Geest brengt van het einde van de wereld door de mond van de apostelen, het Evangelie in de Kerk.

108. Palmtakken droeg men koningen en Heeren voor, wanneer zij als overwinnaars zegepraalden. Olijftakken dragen was een teken van onderdanigheid, bijzonder, wanneer het van hen geschiedde, die genade en vrede begeerden en daarom baden, gelijk dat bij de ouden zeer gemeen was. Zo heeft dan het volk door zulk gebaar, tegen CHRISTUS getoond, dat zij Hem als hun Heere en Koning, Die hun van God gegeven was, gelijk zij door hun geroep en gelukwensingen betuigden, aannamen, Zijn onderdaan bekenden te zijn en hij Hem genade zochten. Dus zou deze CHRISTUS in de gehele wereld gepredikt en bekend worden, dat Hij een zegepralend en onverwinnelijk Koning tegen de zonde, de dood, de duivel en alle geweld van de wereld is, en voor hen die onder deze gedrukt en geplaagd worden; dat Hij zulk een Heere is, bij Wie ze enkel barmhartigheid en genade vinden en zoeken zullen, als hun getrouwe Hogepriester en Middelaar voor God. Het woord van het Evangelie van deze Koning is mede een woord van genade en barmhartigheid, 't welk ons vrede en verzoening brengt van God, en daar benevens een onverwinnelijke kracht en sterkte; gelijk PAULUS (Rom. 1: 16) *het Evangelie een kracht Gods tot zaligheid, degenen die daaraan geloven*, noemt, *welke de poorten der hel niet kunnen overweldigen*, gelijk CHRISTUS spreekt (Matth. 16: 16).

En het volk dat voorging en navolgde, riep en sprak: Hosanna de Zone Davids! Gelofd zij Die daar komt in de naam des Heeren, Hosanna in de hoogte.

109. PAULUS zegt (Hebr. 13: 8): *CHRISTUS JEZUS is gisteren en heden dezelfde, ook in eeuwigheid*. Alleen die zalig worden, van het begin van de wereld af tot aan het einde toe, die moeten Christen zijn en door het Christelijk geloof zalig worden. Daarom spreekt Paulus (1 Cor. 10: 3, 4): *Zij hebben allen enerlei geestelijke drank gedronken* en CHRISTUS (Joh. 8: 56): *ABRAHAM uw vader heeft Mijn dag gezien en verheugde zich*.

110. Dus beduidt hier het volk dat voorging, alle Christenen en heiligen voor CHRISTUS geboorte. Allen geloven ze en hangen aan een CHRISTUS. Die hebben op Zijn toekomst gewacht, deze hebben Hem in de voorleden tijd ontvangen. Allen zingen zij daarom een gezang, lovende en prijzende God in CHRISTUS. Wij kunnen ook God niet anders als lof en dank geven, vermits wij al het andere van Hem ontvangen hebben, als: genade, woorden, werken, Evangelie, geloof en al het andere. De enige eu rechte Christelijke Godsdienst bestaat ook in loven en danken, gelijk Ps. 50: 15 gezegd wordt: *Roep Mij aan in de nood, zo zult gij Mij prijzen*.

111. Maar wat is dat: *Hosanna! de Zone Davids?*

Het woord Hosanna hebben zij uit Ps. 118: 25, 26 genomen, daar alzo staat: *o Heere help! O Heere laat wel gelukken! Gelofd zij Die daar komt in de naam des Heeren!* Dit vers hebben zij op CHRISTUS getrokken. 't Is een wens zoals die, waarmede men een, nieuw Heer in het Duits heil en zegen toewenst. Alzo meende het volk hier ook, CHRISTUS zou een lichamelijk Koning worden; daarom wensden zij Hem heil en zegen daartoe. Want Hosanna heet in het Duits: Och geef heil! of liever: help! of hoe u die wensch anders wilt uitdrukken. Nu voegen zij daarbij de Zone Davids, zeggende: och God! geef heil de Zone Davids. Och God, geef geluk! Gelofd zij enz. Dat alles kunnen wij in 't Duits zo uitdrukken: Och, lieve God! geef heil, zegen en geluk deze Zone Davids tot Zijn Koninkrijk: laat Hem inrijden in Gods naam, dat Hij gezegend zij en 't Hem welga enz.

112. Dat zij Zijn Koninkrijk gemeend hebben, bewijst MARCUS (cap. 11: 10) duidelijk, vermits hij schrijft dat zij gezegd hebben: *Gelofd zij het rijk onzes Vaders*

Davids, dat daar komt. Dat er thans in alle kerken Ozanna gelezen wordt, is ten onrechte; het moet Hosianna heten. Vervolgens hebben wij een vrouwelijker naam daaruit gemaakt, en die Susanna noemen zouden, die noemen zij Ozanna. Susanna is een vrouwelijke naam en heet zoveel als een roos.

Eindelijk zijn die dulle bisschoppen, die uit de doop een apenspel gemaakt en de klokken en altaar-steen gedoopt hebben, heengegaan en hebben de klokken Ozanna genoemd. Maar laat die blinde leiders varen. Wij moeten hier leren, met dit volk Hosanna en Hazelihana te zingen de Zone Davids; dat is: wij moeten het rijk van CHRISTUS, de gehele Christenheid geluk en heil wensen, dat God alle mensenleer wil wegdoen en CHRISTUS alleen onze Koning zijn laten; dat Hij alleen onder ons regere en wij Zijn veulen zijn. Dat geve ons God! AMEN.

5. Preek op de eerste Kerstdag. Lukas 2: 1 – 14.

En het geschiedde in diezelfde dagen, dat er een gebod uitging van de keizer Augustus, dat de gehele wereld beschreven zou worden. Deze eerste beschrijving geschiedde, als Cyrenius over Syrië stadhouder was. En zij gingen allen om beschreven te worden, een ieder naar zijn eigen stad. En Jozef ging ook op van Galilea uit de stad Nazareth, naar Judea tot de stad Davids, die Bethlehem genaamd wordt (omdat hij uit het huis en geslacht Davids was), om beschreven te worden met Maria zijn ondertrouwde vrouw, welke bevrucht was. En het geschiedde, als zij daar waren, dat de dagen vervuld werden, dat zij baren zou. En zij baarde haar eerstgeboren Zoon en wond Hem in doeken en legde Hem neder in de kribbe, omdat voor hen geen plaats was in de herberg. En er waren herders in diezelfde landstreek, zich houdende in het veld, en hielden de nachtwacht over hun kudde. En ziet, een engel des Heeren stond bij hen en de heerlijkheid des Heeren omscheen hen, en zij vreesden met grote vreze. En de engel zei tot hen: Vreest niet, want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal; namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, Welke is Christus, de Heere, in de stad Davids. En dit zal u het teken zijn: u zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe. En van stonde aan was er met de engel een menigte des hemelsen heirlegers, prijzende God en zeggende: Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen.

In Haggai 2: 7, 22 staat dat God spreekt: "Ik zal de hemelen en de aarde en de zee en het droge doen beven, Ik zal de hemelen en de aarde bewegen." Dat is heden vervuld, de hemelen hebben zich bewogen, dat is, de engelen, die in de hemel zijn, hebben God door gezang geprezen. En de aarde, dat zijn de mensen op aarde zijn op reis gegaan, de één naar deze, de ander naar die stad door het hele land, zoals het Evangelie zegt. Maar het is geen schadelijke, bloedige opschudding geweest, maar een vreedzame, die God, Die een God des vredes is, verwekt heeft. Men moet het ook niet zo opvatten dat alle landen op de gehele aardbodem zo in rep en roer gekomen zijn, maar alleen die, die onder de heerschappij van de Romeinen stonden, zodat deze wereld slechts het gebied van het Romeinse rijk betekent, dat nog niet de helft van de gehele aardbodem besloeg. Bovendien is geen land zo in rep en roer gebracht als het Joodse land, dat ordelijk verdeeld was onder de geslachten van Israel, hoewel in die tijd het geslacht van Juda het grootste deel van de bevolking uitmaakte, aangezien de 10 stammen van Israel, naar Assyrië gevoerd, wegbleven.

Deze beschrijving is de allereerste geweest, spreekt de heilige Lukas; want in Matth. 17: 24 en op meer plaatsen vindt men, dat deze schatting zo is blijven bestaan, dat men ook van Christus deze belasting eiste, Hem ook daarmee verzochten, Matth. 22: 15, bovendien op de dag van Zijn lijden Hem ervan beschuldigden, dat Hij verboden had deze belasting te betalen; want de Joden deden dat ongaarne en wilden niets weten van dit schatten en van het bevel van de keizer. Zij gaven voor dat zij het volk van God waren en niet van de keizer en disputeerden er hevig over of ze deze belasting moesten betalen, terwijl ze het toch moesten doen daar ze zich met geweld niet konden beschermen. Daarom zouden ze gaarne Christus bij het dispuut betrokken en Hem in de macht van de Romeinen gebracht hebben. Zo is deze beschrijving niets anders geweest dan een algemeen voorschrift in alle landen, dat men jaarlijks voor ieder hoofd een penning moest geven en de ambtenaren, die deze en andere belastingen inden, het en publicani, vertaald: openbare zondaars, maar niet terecht.

Let erop, hoe zeker de evangelist ervan is dat de geboorte van Christus is geschied ten

tijde van de keizer Augustus en toen Cyrénus stadhouder over Syrië was. Syrië is een gedeelte van het Joodse land, zoals Oostenrijk een gedeelte van Duitsland is. En deze geboorte is tijdens de allereerste beschrijving voorgevallen; nooit tevoren was er belasting betaald, dan juist toen Christus geboren zou worden, waarmee Hij toont dat Zijn rijk helemaal niet van deze wereld zou zijn, noch dat Hij over wereldse overheden zou regeren, maar Zich en Zijn ouders aan deze onderwerpt en omdat Hij juist onder de eerste beschrijving geboren wordt, laat Hij daarover geen twijfel bestaan; want had Hij dat in twijfel willen trekken, dan had Hij later tijdens een andere schatting geboren kunnen worden, zodat men had kunnen zeggen, dat het zuiver toevallig, zonder overleg gebeurd was. Als Hij niet onderdanig had willen zijn, had Hij ook tevoren, buiten deze beschrijving geboren kunnen worden. Nu echter al Zijn werken enkel voortreffelijke lessen zijn, zo kan men het niet anders keren of wenden, dan dat Hij volgens de raad en het voornemen van God geen wereldlijk regent, maar onderdaan wil zijn. En dat is de eerste stoot tegen de regering van de paus en van al de zijnen, een regering die met het rijk van Christus overeenstemt als dag en nacht. Het Evangelie is zo duidelijk, dat het niet uitgebreid verklaard behoeft te worden maar het moet wel goed beschouwd en bekeken en ernstig ter harte genomen worden. En niemand zal er meer profijt van trekken dan zij, die hun hart erop zetten, alles uit hun hoofd zetten en ijverig erop letten, zoals de zon in stilstaand water zich helder vertoont en dat sterk verwarmt, in bruisend en stromend water zo niet gezien kan worden en ook zo niet verwarmen kan. Als u daarom hier ook verlicht en verwarmd wilt worden, Gods genade en Zijn wonderen wilt zien, opdat uw hart in brand rake, verlicht, aandachtig en vrolijk worde, zo ga in de stilte en stel u de zaak levendig voor; dan zult u wonder op wonder ontdekken. Maar om voor de eenvoudigen een begin te maken en hen aan te sporen, zullen we van deze zaak een deel voorstellen, elk mag daarna verder gaan.

Ten eerste: Ziet hoe heel eenvoudig en ongekunsteld de dingen op aarde verlopen en toch zo hoog geschat worden in de hemel. Op aarde gaat het zo toe: daar is een arm, jong vrouwtje, Maria, in Nazareth, helemaal niet in tel en gerekend onder de geringste burgeressen van de stad. Niemand wordt het grote wonder gewaar, dat zij draagt. Zij zwijgt ook stil, wordt er niet groot mee, houdt zich voor de geringste in de stad. Zij gaat met haar man Jozef op weg, ze hebben misschien geen meid of knecht, maar hij is heer en knecht, zij vrouw en meid in huis, hebben dus het huis laten staan of aan de zorg van anderen toevertrouwd. Nu kan het zijn, dat ze een ezel gehad hebben, waarop Maria gezeten heeft, hoewel het Evangelie er niets van vermeldt en het waarschijnlijk is, dat ze met Jozef te voet is gegaan. Stelt u voor, hoe zij onderweg in de herbergen is veracht, die toch waardig was, dat men haar met een gouden koets en alle mogelijke praal vervoerd had. Hoeveel vrouwen en dochters van de hoge heren zijn er niet in die tijd geweest, die in een goed vertrek verkeerden en in hoog aanzien stonden, terwijl hier deze moeder Gods midden in de winter te voet hoogzwanger door het land trekt. Hoe ongelijk gaat het er naar toe. Nu is het immers meer dan een dagreis geweest van Nazareth in Galiléa naar Bethlehem in het Joodse land. Ze hebben immers langs Jeruzalem of door Jeruzalem moeten reizen. Want Bethlehem ligt ten zuiden, Nazareth ten noorden van Jeruzalem.

Als ze nu te Bethlehem komen, toont de evangelist, hoe zij de aller-geringste, de meest verachten zijn geweest. Ze hebben voor iedereen moeten wijken, totdat hen een stal gewezen werd waar ze met het vee met het zelfde onderdak, dezelfde tafel, dezelfde kamer en dezelfde slaapplekts genoeg moesten nemen, terwijl menig slecht mens in de herberg aan het hoofdeinde aan de tafel gezeten heeft en zich heeft laten

eren als een heer. Niemand merkt noch ziet wat God in de stal tot stand brengt. Hij laat de grote huizen en kostbare vertrekken leeg blijven, laat de mensen eten, drinken en goedsmoeds zijn, maar deze troost en schat is voor hen verborgen. O wat een duisternis heeft er toen in Bethlehem geheerst, dat men zulk een licht niet gewaar geworden is. Hoe duidelijk toont God hier, dat Hij helemaal geen acht slaat op wat de wereld is, bezit en kan. Daarentegen bewijst de wereld ook dat zij totaal niet ziet en acht, wat God is, heeft en verricht. Ziet, dat is het eerste toneel, waarmee Christus de wereld te schande zet, al haar daden, kennis en manier van doen ons als verwerpelijk laat zien, dat haar hoogste wijsheid dwaasheid is, haar beste daden onrecht, haar grootste bezit slechts ongeluk is. Wat bezat Bethlehem, toen het Christus niet had? Wat hebben zij nu, die toen alles bezaten? Wat ontbreekt nu Maria en Jozef, ofschoon zij toen geen plaats hadden om een nacht behoorlijk te slapen?

Sommigen hebben hier het woordje *diversorium* uitgelegd alsof het zou betekenen: een openbare overdekte weg, waardoor iedereen loopt en waar gewoonlijk ezels stonden, menend dat Maria geen onderdak gekregen heeft. Dat is niet juist. De evangelist wil aangeven, dat Jozef en Maria daarom naar de stal hebben moeten uitwijken, omdat zij in de herberg en in het vertrek, waar de gasten gewoonlijk verkeren, geen plaats gekregen hebben. Alle gasten hebben in de herberg een vertrek, spijs en slaappleats ontvangen, alleen deze arme mensen hebben achter in een stal, waarin gewoonlijk de dieren zich bevinden, moeten kruipen. Want dit woord *diversorium*, dat Lukas "Katalyma" noemt, is niets anders dan een vertrek voor de gasten, zoals dat blijkt uit het woord van Christus, Lukas 22: 11, toen Hij de discipelen uitzond om het avondmaal te bereiden en sprak: *"En u zult zeggen tot de huisvader van dat huis: De Meester zegt u: waar is 'katalyma', dat is de herberg (eetzaal), waar Ik het Pascha met Mijn discipelen eten zal?"* Dus ook hier hebben Jozef en Maria in de "katalyma", in de herberg, geen plaats gehad dan slechts in de stal, op de binnenplaats van dezelfde heer des huizes, die ook niet waardig is geweest, dat hij zo'n gast goed onderdak had kunnen verlenen en had kunnen eren. Er is geen geld noch macht aanwezig geweest, daarom hebben zij in de stal moeten verblijven. O wereld, hoe dwaas, o mens, hoe blind bent u.

Maar de geboorte is daarom nog ellendiger, omdat niemand zich ontfermd heeft over zo'n jonge vrouw, die voor de eerste maal moest baren, niemand zich bekommert heeft over haar zwangere lichaam, niemand erop gelet heeft, dat zij in een vreemde plaats niet het allermiste bezat, wat een kraamvrouw nodig heeft. Maar daar is ze zonder enige voorziening, zonder licht, zonder vuur, midden in de nacht, in het donker alleen is zij. Niemand biedt haar zijn hulp aan, zoals men toch natuurlijk gewoonlijk doet bij zwangere vrouwen. Iedereen zwelgt en brast in de herberg, een zwerm gasten overal vandaan, zodat zich niemand over deze vrouw ontfermt. Ik denk ook dat zijzelf de geboorte niet zo spoedig verwacht; anders zou ze wel in Nazareth gebleven zijn. Stelt u zich nu eens voor wat dat wel voor doeken geweest mogen zijn, waarin ze Hem windt, misschien haar sluier of wat zij aan haar lichaam kon missen. Dat zij Hem echter in de broek van Jozef zou hebben gewonden, zoals men in Aken laat zien, dat is al te leugenachtig en lichtvaardig. Het zijn fabeltjes, zoals er wel meer op de wereld bestaan. Is het nu niet zeer ongepast, dat Christus in de koude winter, in het vreemde land, op reis, zo verachtelijk en armoedig geboren werd?

Sommigen redetwisten er ook over hoe deze geboorte heeft plaatsgevonden, alsof ze in het gebed van dit kind verlost is, in grote vreugde, voor ze het bemerkte, zonder enige pijn; welke vrome overpeinzing ik niet verwerp; het is misschien terwille van de eenvoudigen zo bedacht. Maar wij moeten ons aan het Evangelie houden, dat zegt, dat

zij Hem geboren heeft en aan het geloofsartikel, waarin wij belijden: "die geboren is van de maagd Maria." Hier is geen bedrog, maar zoals de woorden luiden, een waarachtige geboorte.

Nu weten we wel wat baren is en hoe het toegaat. Het is haar vergaan zoals andere vrouwen, met opletten en met behulp van haar ledematen, zoals dat past voor het baren, opdat zij Zijn echte, natuurlijke moeder en Hij haar natuurlijke, echte zoon zou zijn. Daarom heeft haar lichaam zijn natuurlijk werk dat bij het baren hoort, niet gestaakt, alleen heeft ze zonder zonde, zonder schande, zonder pijn en zonder verwonding gebaard, zoals ze ook zonder zonde ontvangen heeft. De vloek van Eva is niet over haar gekomen, de vloek die luidt: *met smart zult gij uw kinderen baren*, verder is haar alles overkomen, wat een barende vrouw overkomt. Want de genade verbreekt niet, hindert ook de natuur en haar werken niet, ja zij betert en bevordert ze, zoals zij ook op natuurlijke wijze Hem met melk uit haar borsten heeft gevoed, zonder enige twijfel niet met vreemde melk of door andere leden dan haar borsten, die toch bovennatuurlijk door God met melk zonder verwonding of onreinheid gevuld zijn, zoals wij van haar zingen: *ubere de coelo pleno = uit de volheid des hemels*. Dat zeg ik opdat wij een grond voor ons geloof hebben en Christus een natuurlijk mens als wij laten zijn en aan Hem niets zoeken dan wat naar de natuur is, uitgezonderd de zonde en de genade. De natuur is in Hem en in Zijn moeder rein geweest, in alle leden, in alle werkingen van de leden. Geen vrouwenlichaam of lid is ook ooit zonder zonde tot zijn natuurlijk werk gekomen, dan in deze maagd alleen; hier heeft God de natuur en haar werken verheerlijkt. Hoe dieper wij Christus in de natuur en het vlees kunnen brengen, des te meer troost biedt het ons. Daarom, wat niet tegen de genade is, dat moet men de natuur van Hem en Zijn moeder nooit ontnemen: de tekst is duidelijk en zegt dat zij Hem geboren heeft en Hij is ook geboren, zeggen de engelen.

Hoe had God Zijn goedertierenheid duidelijker kunnen bewijzen dan dat Hij zo diep in vlees en bloed afdalt, dat Hij ook de natuurlijke verborgenheid niet veracht en de natuur op de plaats op het allerhoogste eert, waar ze in Adam en Eva het allerhoogst geschonden was, zodat voortaan ook dat nu goddelijk, eerlijk en rein is, wat in alle mensen het ongoddelijkste, schandelijkste en onreinste is. Dat zijn echte, goddelijke wonderwerken: Hoe had Hij ook een sterker, krachtiger en reiner beeld van de kuisheid ons kunnen voorleggen, dan deze geboorte? Hoe totaal verdwijnt toch alle boze lust, alle boze gedachten, hoe sterk ze ook mogen zijn, als wij alleen maar deze geboorte aanschouwen en bedenken hoe de hoogste Majesteit zo met alle ernst, zo met overvloedige liefde en goedheid in het vrouwelijke vlees en bloed van deze maagd werkt en bezig is. Geen vrouw gaf aan een man zulke reine gedachten als deze maagd, geen man aan een vrouw dan dit Kind. Louter kuisheid en reinheid vloeit uit deze geboorte, men mag ze beschouwen zo men wil, mits men het goddelijk werk maar daarin ziet.

Wat gebeurt er nu in de hemel wegens deze geboorte? Zo veracht als ze is op aarde, zo hoog en duizendmaal hoger wordt ze geëerd in de hemel. Als een engel uit de hemel u en uw werk zou prijzen, zou u het niet boven de lof en eer van de hele wereld schatten? Ik geloof niet, dat u voldoende ootmoed en verachting daarvoor hebben zou. Wat is dat dan voor een eer, dat alle engelen in de hemel zich niet kunnen inhouden van vreugde, maar in lof uitbarsten en het ook arme herders op het veld laten horen, het hun in hun uitbundige vreugde bekend maken, prijzen en zingen: Wat is de vreugde en eer van allen te Bethlehem, ja van alle koningen en vorsten op aarde, vergeleken met deze vreugde, anders geweest dan vuiligheid en gruwelijkheid, waaraan niemand graag meer denkt, als men deze vreugde en eer aanschouwt? Ziet,

hoe rijkelijk God diegenen eert, die door de mensen veracht en gewillig veracht worden. Nu ziet u, waar Zijn ogen heenzien, slechts in de diepte en in de vernedering, zoals geschreven staat: Hij zit boven de Cherubim en ziet nederwaarts in de diepte of in de afgrond. De engelen konden ook geen vorsten noch machtigen vinden, maar de ongeleerde leken en meest verachte lieden op de aarde. Konden ze de hogepriesters, de geleerden in Jeruzalem, die toch veel van God en engelen weten te zeggen, aanspreken? Nee, arme herders moesten het waardig zijn, zo'n grote genade en eer te hebben in de hemel, zij die op aarde niet in tel waren. Hoezeer verwerpt God toch, wat hoog is en wij tobben ons af om een ijdele grootheid te bereiken, om niet in de hemel geëerd te worden. Steeds weer lopen wij uit het gezichtsveld van God weg, opdat Hij ons maar niet aanschouwe in de diepte, waarheen Hij alleen schouwt.

Dit mag voldoende zijn voor de overdenking van de eenvoudigen. Een ieder trachte nu de zaak na te speuren. Alle woorden zijn louter vuur, verwarmen het hart, als iemand ze daarin opsluit, zoals Hij spreekt in Jer. 23: 29: *"Is Mijn Woord niet also als een vuur?"* En zoals wij zien, zo is de aard van Gods Woord, dat het ons God en Zijn werken doet leren kennen en om ons te tonen, dat dit leven nietig is. Want zoals hij, die niet leeft naar dit leven en geen goederen, eer en macht in het tijdelijke leven heeft, die ook niet acht en er ook niet over spreekt, maar slechts het tegendeel leert, handelt ook ongerijmd, ziet daarop, waarvan de wereld zich afkeert, leert, wat zij ontloopt, raapt op, wat zij laat liggen. En hoewel wij niet gaarne zulke werken van God verdragen en geen afstand willen doen van goed, eer en leven, zo moet dat toch. Want er komt toch niets anders te voorschijn; God leert en doet niets anders, wij moeten ons naar Hem schikken, Hij zal Zich niet naar ons schikken. En wie Zijn Woord, Zijn werk, Zijn vertroosting niet acht, bezit vast en zeker geen goed teken van de zaligheid. Hoe had Hij lieflijker hebben kunnen tonen, hoe genadig Hij voor allen, laag van staat, veracht op aarde is, dan in deze armelijke geboorte, waarover de engelen zich verheugen en haar aan niemand dan de herders bekend maken?

Nu willen we ook gaan zien, wat voor mysteria, verborgenheden ons in deze geschiedenis voorgesteld worden. Twee zaken worden in alle verborgenheden vooral aangewezen: het Evangelie en het geloof, dat is, wat men prediken, wat men geloven moet, wie de predikers en wie de toehoorders moeten zijn; dat zullen we hier ook zien.

Het eerste.

Het is het geloof, dat met alle recht in alle woorden van God het eerst moet worden gezien. Dat geloof is niet alleen, dat u gelooft, dat deze geschiedenis waar is, zoals ze beschreven is. Want dat helpt niets, omdat alle zondaren, ook de verdoemden, dat geloven. Van het geloof leert de Schrift en Gods Woord niet, dat het een natuurlijk werk is zonder genade; maar dit is het echte geloof uit genade, dat Gods Woord en werk eist, dat u onwrikbaar gelooft, dat Christus voor u is geboren en dat Zijn geboorte voor u, u ten goede is geschied. Want het Evangelie leert, dat Christus omwille van ons is geboren en dat Hij omwille van ons alles gedaan en geleden heeft, zoals hier de engel ook zegt: *"Want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal; namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, Welke is Christus, de Heere."* In deze woorden ziet u duidelijk, dat Hij voor ons geboren is.

Hij zegt niet zonder meer, dat Christus is geboren, maar: voor u, voor u is Hij geboren. Ook spreekt hij niet: Ik verkondig blijdschap, maar: u, u verkondig ik grote blijdschap. Ook zal zo'n vreugde niet in Christus blijven, maar in alle mensen enz. Dit geloof heeft en kan ook geen verdoemd of slecht mens bezitten. Want dat is de echte grondslag van alle zaligheid, die Christus en het gelovige hart zo verenigt, dat alles gemeenschappelijk wordt, wat zij aan beide zijden hebben. Wát hebben ze echter?

Christus heeft een reine, onschuldige, heilige geboorte. De mens echter heeft een onreine, zondige, vervloekte geboorte, zoals David in Ps. 51: 7 zegt: *"Zie, ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijn moeder ontvangen."* Hij kan alleen maar geholpen worden door de reine geboorte van Christus. Zo kan de geboorte van Christus niet lichamelijk uitgedeeld worden, dat zou ook niet helpen; daarom wordt ze geestelijk, door het Woord uitgedeeld aan een ieder, zoals hier de engel zegt, dat iedereen die vast gelooft, dat zij hem zo geschonken is, zijn onreine geboorte niet zal schaden; dat is het middel en de weg om van onze ellendige geboorte uit Adam rein te worden. Daarom heeft Christus willen geboren worden, opdat wij door Hem opnieuw geboren zouden worden, zoals Hij zegt in Johannes 3: 3 enz.: wat gebeurt door het geloof, zoals Jac. 1: 18 zegt: *"Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord der waarheid, opdat wij zouden zijn als eerstelingen Zijner schepselen."* Ziet, zo neemt Christus onze geboorte van ons weg en doet ze in Zijn geboorte verschijnen en schenkt ons de Zijne, zodat wij daarin rein en vernieuwd worden, alsof zij ons eigendom was, zodat ieder christen zich mag verheugen in en beroemen op deze geboorte van Christus, alsof ook hij, evenals Christus, lichamelijk door Maria was gebaard. Wie dat niet gelooft, of daaraan twijfelt, die is geen christen.

O, dat is de grote blijdschap, waarover de engel spreekt. Dat is de troost en alles te boven gaande goedheid van God, dat de mens zich (als hij het gelooft) mag beroemen op zo'n schat, dat Maria zijn echte moeder, Christus zijn Broeder, God zijn Vader is. Want het is alles waar en gebeurd, als wij geloven; dat is het voornaamste stuk en het voornaamste goed in alle evangeliën, voor men de leer van de goede werken daaruit haalt. Christus moet in de eerste plaats van ons en wij van Hem worden voor wij naar de werken grijpen. Dat gebeurt nu niet anders dan door het geloof; dat leert de evangeliën recht verstaan, dat begrijpt ze ook op de juiste plaats, Dat is Christus recht kennen, daarvan wordt het geweten vrolijk, vrij en tevreden, daaruit ontstaat liefde en lof voor God, Die zulke overvloedige goederen ons om niet in Christus geschonken heeft. Dan ontstaat een gewillige gezindheid om te doen, te laten en te ondergaan alles, wat God behaagt, hetzij in het leven of in het sterven, zoals ik al vaak gezegd heb. Dat bedoelt Jes. 9: 5: *"Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven."* Ons, ons, ons geboren en ons gegeven. Daarom ziet toe, dat u in het Evangelie niet alleen behagen schept in de geschiedenis op zichzelf. Want dat behagen duurt niet lang. Ook niet alleen het voorbeeld; want dat houdt geen stand zonder het geloof, maar ziet toe, dat u zich die geboorte tot een eigendom maakt, dat u met Christus ruilt, dat u uw geboorte kwijt raakt en de Zijne deelachtig wordt, wat gebeurt als u gelooft; dan zit u zeker in de schoot van de maagd Maria en bent haar lief kind. Het geloof moet u oefenen en er om vragen, zolang u leeft, kunt u het nooit genoeg versterken. Dat is onze grondslag en ons erfgoed, waarop dan de goede werken gebouwd moeten worden.

Als nu Christus zo de uwe is geworden en u door Hem in dat geloof rein zijt geworden, hebt u uw erf- en voornaamste goed ontvangen zonder enige verdienste van uw kant, zoals u ziet, alleen uit loutere liefde van God, Die de goederen en het werk van Zijn Zoon u in eigendom geeft. Dan volgt nu het voorbeeld van goede werken, dat u uw naaste ook doet, zoals u ziet, dat Christus U gedaan heeft. Hier leert men vanzelf wat goede werken zijn; want zegt eens, wat heeft Christus voor goede werken? Is het niet waar, dat ze alle daarom goed zijn, omdat ze u ten goede gedaan zijn om Gods wil, Die Hem bevolen heeft zulke werken u ten goede te verrichten en Christus is de Vader daarin gehoorzaam geweest, dat Hij ons lief gehad en gediend heeft. Nu u dus verzadigd en rijk bent, zo is u geen gebod opgelegd om Christus daarin te dienen en gehoorzaam te zijn, dan dat u al uw werken daarop richt, dat zij voor uw naaste goed

en nuttig zijn, zoals de werken van Christus voor u heilzaam en nuttig zijn. Daarom sprak Hij bij het avondmaal: *"Een nieuw gebod geef Ik u, dat u elkander liefhebt, gelijk Ik u liefgehad heb, dat ook u elkander liefhebt."* Ziet u hier, dat Hij ons lief gehad heeft en al Zijn werken voor ons gedaan heeft, opdat wij wederom niet Hem (want Hij heeft het niet nodig), maar onze naaste ook zo doen zullen. Dat is Zijn gebod, dat is onze gehoorzaamheid; zo werkt dan het geloof, dat Christus de onze is en Zijn liefde maakt, dat wij van Hem zijn. Hij heeft lief, wij geloven en zo worden wij één met Hem. Nog eens, onze naaste gelooft en wacht op onze liefde, daarom moeten wij hem ook liefhebben en hem niet tevergeefs laten begeren en wachten. Het ene is als het andere, Christus helpt ons, zo helpen wij onze naaste en hebben allen genoeg.

Hieruit kunt u nu zelf zien, hoever die van de weg afgedwaald zijn, die goede werken gebonden hebben aan steen, hout, kleren, eten en drinken. Wat helpt het uw naaste, of u een kerk van louter goud zou kunnen bouwen? Wat voor voordeel heeft hij van het luiden van vele en grote klokken? Wat heeft hij aan het geschitter en de statie in de kerken van misgewaden, relikwieën, zilveren beelden en vaten? Wat voor nut heeft hij van het kaarsen branden en wierook aansteken? Wat het orgelspel, het gemompel, het zingen van de vigiliën en missen? Denkt u, dat God Zich met klokgelui, brandende kaarsen, geschitter van goud en dergelijke dwaasheden zal laten betalen? Hij heeft u niets daarvan opgedragen, maar als u uw naaste ziet dwalen, zondigen, gebrek ziet lijden aan lichaam, goed of ziel, dan, dan moet u optreden, al het andere laten schieten en hem helpen met alles, wat u bent en hebt; kunt u niet meer, dan toch met woorden en gebeden. Want zo heeft Christus aan u gedaan en u een voorbeeld gegeven, om het ook zo te doen. Ziet, dat zijn de twee stukken, waarin een christen zich oefenen moet, ten eerste met betrekking tot Christus, dat Hij Die wel in zich opneemt en door het geloof zich tot een eigendom maakt, zich kleedt met de goederen van Christus en stoutmoedig daarop bouwt. Ten tweede met betrekking tot zijn naaste, dat hij zich tot hem moet wenden en hem ook zijn goederen moet laten beheren, zoals hij over de goederen van Christus beschikt. Wie deze twee stukken niet oefent, die helpt het niet of hij zich dood vast, pijnigt, laat verbranden en alle wonderen zou doen, zoals de heilige Paulus leert, 1 Kor. 13: 1 enz.

Het andere mysterie of verborgenheid is, dat in de kerken niets anders dan het Evangelie gepredikt moet worden. Nu leert het Evangelie niets meer dan de twee vorige stukken, Christus en Zijn voorbeeld, tweeërlei goede werken: die aan Christus eigen zijn, waardoor wij in het geloof zalig worden, de andere onze eigen, waardoor onze naaste geholpen wordt. En wie anders leert dan het Evangelie, die verleidt en wie het Evangelie niet naar deze twee stukken leert, die verleidt nog meer en is erger dan diegene, die zonder Evangelie leert, daarom dat hij Gods Woord schendt en verminkt, zoals de heilige Paulus over enigen klaagt. Nu heeft de natuur zo'n leer niet zelf kunnen verzinnen, aller mensen verstand en geest en wijsheid kan het ook niet. Want wie wilde uit zichzelf doorgronden, dat het geloof in Christus ons één maakt met Christus en alle goederen van Christus ons in eigendom schenkt? Wie wilde ook bedenken, dat geen werken goed zijn dan slechts die, die aan onze naaste gedaan worden of tenminste daarop gericht worden? De natuur leert niets meer dan volgens de woorden van de geboden te werk te gaan. Daarom vervalt ze op haar eigen werk, dat de één door schenken, de ander door vasten, weer een ander door kleren, de volgende door bedevaarten, de één zo, de ander zo, meent het gebod te vervullen en toch zijn het niet meer dan eigen gekozen en nutteloze werken, waarmee niemand geholpen wordt, zoals nu helaas de hele wereld dwaalt, verblind door de leer en het werk van

mensen, zodat het geloof en de liefde met het Evangelie verdwenen zijn. Daarom is het Evangelie en zijn betekenis een geheel bovennatuurlijke preek en licht, dat ons slechts Christus aanwijst.

Dat is ten eerste te zien uit het feit dat niet een mens naar de ander, maar een engel uit de hemel kwam en de herders deze geboorte van Christus verkondigde; geen mens wist er iets van.

Ten tweede betekent ook de middernacht, waarin Christus geboren is, dat Hij aangeeft, dat de hele wereld bij Zijn komst in duisternis verkeert en geen verstand Christus kan ontdekken. Het moet door de hemel geopenbaard worden.

Ten derde betekent dit het licht, dat de herders omschijnt, dat ons moet leren, dat er een heel ander licht dan alle verstand hier moet zijn en de heilige Lukas spreekt hier namelijk "gloria dei", de heerlijkheid des Heeren omscheen hen; hij noemt dat licht een gloria of eer van God. Waarom? Om de verborgenheid te openbaren en de aard van het Evangelie aan te geven. Want aangezien het Evangelie een hemels licht is, dat slechts Christus leert, in Wie Gods genade ons is gegeven en al het onze totaal verworpen wordt, zo verhoogt het slechts de eer van God, opdat niemand voortaan zich beroemen kan op eigen kracht, maar God de eer moet geven en Hem de roem laten, dat het Zijn loutere liefde en goedheid is, dat wij door Christus zalig worden. Ziet, Gods roem, Gods eer is het licht in het Evangelie, dat ons van de hemel omstraalt, door de apostelen en hun opvolgers, die het Evangelie prediken; want de engel stond in de plaats van alle predikers van het Evangelie en de herders in de plaats van alle hoorders, zoals wij zullen zien. Daarom kan het Evangelie geen andere leer naast zich dulden; want de leer van mensen is aards licht, is ook de glorie van mensen, is tot roem en eer van mensen, maakt dat zielen prat gaan op hun werken, terwijl het Evangelie zich beroemt op Christus, Gods genade en goedheid, leert zich te beroepen op Christus en Hem te vertrouwen.

Ten vierde geeft de naam Judéa en Bethlehem aan, dat Christus daarin heeft willen geboren worden. Judéa is in het Duits belijdenis of dankzegging, zoals wij belijden, God loven en danken, dat al onze goederen Zijn gaven zijn. Zo'n belijder en lover heet Judeus. Zo'n koning der Joden is Christus, omdat het opSchrift op het kruis luidt: Jezus Nazareus Rex Judeorum. Zo zeggen wij ook in het Duits van iemand, die dankbaar of ondankbaar is: Hij waardeert het toch, hij waardeert het niet enz. Zo is bewezen dat geen leer zo'n belijdenis teweeg brengt dan alleen het Evangelie, dat ons Christus verkondigt.

Evenzo is het met Bethlehem. "Beth" betekent een huis, "lehem" betekent spijs of brood, Bethlehem een broodhuis en de stad heeft de naam daarom gedragen, omdat ze in een goed, vruchtbaar land gelegen, rijk aan koren was, zodat ze evenals de omliggende steden voor een korenschuur gehouden werd, zoals wij zo'n stad een reuzelmijn noemen en vroeger heette ze Ephrata, dat is vruchtbaar; beide namen hebben dezelfde reden, dat ze namelijk een vruchtbare, korenrijke bodem hadden. Dit ziet nu hierop, dat zonder het Evangelie de aarde één en al woestijn is, ook zonder enige erkenning noch dankbaarheid jegens God. Waar echter het Evangelie en Christus is, daar is het korenrijke Bethlehem en het dankbare Judea. Daar heeft ieder een genoeg aan Christus en daar is alleen dankzegging voor de goddelijke genade. Maar menselijke leringen danken zichzelf, maar laten ondertussen het land dor en de dodelijke honger wordt niet gestild. Er wordt geen hart verzadigd, of het moet Christus recht horen prediken in het Evangelie. Dan komt hij in Bethlehem en vindt Hem. Dan komt hij ook in Judéa en blijft er en dankt God eeuwig, dan wordt hij verzadigd, dan krijgt God Zijn lof en eer en buiten het Evangelie is er niets dan ondank en er blijft niets anders over dan van honger te sterven.

Maar zeer duidelijk wijst ons de engel met zijn woorden op het Evangelie en dat dit alleen gepredikt moet worden in de christenheid, spreekt volgens zijn ambt en het Evangelie en zegt: "Evangelizo"; zegt niet: Ik verkondig u, maar: Een Evangelie verkondig ik u, ik ben een evangelist, mijn woord is een Evangelie. Evangelie betekent, zoals reeds gezegd is in de adventstijd, een goede, blijde boodschap, wat de prediking in het Nieuwe Testament moet zijn. Waarvan spreekt dan het Evangelie? Luistert: Hij spreekt: Ik verkondig u grote blijdschap, mijn Evangelie spreekt van een grote vreugde. Waar is die? Luistert verder: *U is geboren een Zaligmaker, Christus de Heere, in Bethlehem, in de stad Davids*. Ziet daar, wat het Evangelie is, namelijk een blijde prediking van Christus, onze Zaligmaker. Wie Hem goed predikt, die predikt het Evangelie en louter blijdschap; wat kan een hart voor grotere vreugde horen, dan dat Christus hem geschonken wordt? Hij spreekt niet alleen: Christus is geboren, maar hij eigent ons Zijn geboorte toe en spreekt: uw Zaligmaker. Zo leert het Evangelie niet alleen de geschiedenis en de verhalen van Christus, maar eigent ze toe en geeft ze allen, die er in geloven, zoals ook (zoals reeds gezegd is) de echte eigenlijke aard van het Evangelie is. Wat zou het mij helpen, dat Hij duizendmaal geboren was en mij dat elke dag zeer liefelijk werd voorgezongen, als ik niet zou horen, dat het mij gold en mijn eigendom zou zijn? Als de stem klinkt, hoe zacht en onaangenaam het ook is, dan luistert mijn hart toch met vreugde; het dringt door en klinkt lieflijk in het hart. Als er iets anders was, dat gepredikt moest worden, dan zou de evangelische engel en engel-evangelist het wel hebben vermeld.

Verder spreekt hij: *"En dit zal u het teken zijn: gij zult het Kindeken vinden in doeken gewonden en liggende in de kribbe."* De doeken zijn niets anders dan de Heilige Schrift, waarin de christelijke waarheid gewonden ligt, daarin vindt men het geloof beschreven. Want het gehele Oude Testament bevat niets anders dan Christus, zoals Hij door het Evangelie verkondigd is. Daarom zien wij hoe de apostelen bewijzen uit de Schrift aanvoeren en alles daarmee staven, wat van Christus gepredikt en geloofd moet worden. Zo spreekt Paulus in Rom. 3: 21, dat het geloof in Christus, waardoor wij gerechtvaardigd worden, getuigenis heeft van de wet en de profeten en Hijzelf, Christus, opende, na Zijn opstanding, hun de Schriften en legde hun uit, wat zij van Hem zeiden. Evenzo op de berg Tabor, Matth. 17: 3, toen Hij verheerlijkt werd, stonden de twee, Mozes en Elia, bij Hem (dat is: de wet en de profeten) als Zijn twee getuigen, Zijn tekenen, die op Hem wijzen. Daarom zegt ook de engel, dat het teken, waaraan men Hem zou herkennen, de doeken waren. Want er is op aarde van de christelijke waarheid geen ander getuigenis dan de Heilige Schrift. Zo betekent ook de rok zonder naad, die in Zijn lijden onverdeeld verdubbeld werd het Nieuwe Testament; dat betekent: zoals de paus, de antichrist, het Evangelie wel niet zal loochenen, maar toch zo zal verscheuren en daarmee zal goochelen door valse opmerkingen, dat Christus niet meer daarin te vinden zal zijn. Want de vier krijgsknechten, die de Heere kruisigden, zijn typen geweest van alle bisschoppen en leraars, in alle windstreken, die het Evangelie verscheuren, Christus en het geloof in Hem doden met hun menselijke leringen, zoals nu de paus met zijn papisten allang gedaan heeft.

Zo zien we, dat ook de wet en de profeten niet op de juiste wijze gepredikt noch begrepen worden, als wij Christus daarin niet gewonden zien. Waar is het, al lijkt het van niet, dat Christus daarin is, de Joden zien Hem ook niet daarin. Het zijn on-aanzienlijke, geringe doekjes, eenvoudige woorden, die van geringe, uiterlijke dingen schijnen te spreken, zodat het niet vanzelf te ontdekken valt, maar het Nieuwe Testament, het Evangelie, moet het laten zien, openen en verlichten, zoals gezegd is. Eerst moet het Evangelie gehoord worden en de verschijning en de stem van de engel

geloofd worden. Als de herders niet van de engelen gehoord hadden, dat Christus zo daar lag, zouden ze, al hadden ze Hem duizend en nog eens duizend maal aangekeken, daardoor niet beseft hebben, dat het Kind Christus was. Zo zegt Paulus in 2 Kor. 3: 14- 16: *"Maar hun zinnen zijn verhard geworden; want tot op de dag van heden blijft het zelfde deksel in het lezen van het Oude Testament zonder ontdekt te worden; het welk door Christus teniet gedaan wordt. Maar tot de huidige dag toe, wanneer Mozes gelezen wordt, ligt een deksel op hun hart. Doch zo wanneer het tot de Heere bekeerd zal zijn, zo wordt het deksel weggenomen."* Want Christus moet eerst in het Evangelie gehoord worden, dan pas ziet men, hoezeer het gehele Oude Testament op Hem alleen slaat en hoe heerlijk het met elkaar in overeenstemming is, zodat de mens zich aan het geloof gevangen moet geven en inziet, hoe waar het is, wat Christus in Johannes 5: 46 zegt: *"Want indien u Mozes geloofde, zo zou u Mij geloven; want hij heeft van Mij geschreven."* Laat ons onszelf daarom wachten voor alle leringen, die de Christus niet leren. Wat wilt u meer weten? Wat hebt u meer nodig, als u Christus zo kent als hiervoor gezegd is, dat u door Hem jegens God in het geloof en jegens uw naaste in de liefde wandelt en uw naaste doet, zoals Hij u gedaan heeft; dat is immers de gehele Schrift in het kort, zodat er niet meer woorden of boeken nodig zijn, maar slechts zo leven en handelen.

Hij ligt in de kribbe. Ziet daar, opdat u er zeker van zult zijn, dat niets dan Christus in de wereld gepredikt moet worden. Wat is de kribbe anders dan de gemeente van het christusvolk in de kerken voor de preek? Wij zijn de dieren voor deze kribben, daar wordt Christus ons voorgelegd, met Hem moeten wij onze zielen voeden, dat wil zeggen naar de prediking leiden; wie naar de prediking gaat, die gaat naar deze kribbe, ja maar het moeten preken over Christus zijn. Want niet alle kribben bevatten Christus, ook leren alle preken niet het geloof, ja, er was maar één kribbe in Bethlehem, waarin deze schat lag en het was bovendien een lege, verachte kribbe, waar verder geen voeder in lag. Zo bevat ook de prediking van het Evangelie niets anders, heeft en leert niets anders dan Christus; wordt er echter iets anders geleerd, dan is het al niet meer de kribbe van Christus, maar de kribbe van de hengsten, van de gewapende ruiters, vol met de tijdelijke leer van het lichamelijke voedsel. Opdat u echter zult zien, hoe Christus in doeken het geloof in het Oude Testament betekent, zullen we enige voorbeelden aanhalen.

Wij lezen in Matth. 8: 4, wanneer Christus de melaatse reinigt, dat Hij tot hem zegt: *"Maar ga heen, toon uzelf de priester en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot een getuigenis."* Hier hoort u, dat de wet van Mozes aan de Joden gegeven is tot een getuigenis of teken, zoals ook hier de engel zegt. Namelijk, dat zo'n wet iets anders betekent dan wat haar woorden zeggen. Wat? Christus is de Priester, alle mensen zijn geestelijk melaats wegens hun ongeloof. Als wij echter in Hem geloven, zo raakt Hij ons met Zijn hand aan, schenkt ons Zijn werken, daardoor worden wij rein en gezond zonder enige verdienste van ons. Daarom moeten wij ons Hem dankbaar tonen en belijden, dat niet door onze werken, maar door Zijn genade wij rechtvaardig geworden zijn. Zo hebben we de rechte gezindheid jegens God. Bovendien moeten wij onze gaven offeren, dat wil zeggen, onszelf aan onze naaste schenken, hem ook weldoen, zoals ons Christus gedaan heeft. Dat is Christus dienen en de rechte Priester offeren; want het gebeurt om Zijnentwil en uit liefde tot Hem en Hem ter ere. Ziet u hier, hoe lieflijk Christus en het geloof figuurlijk in de Schrift opgesloten ligt? Nu begrijpt u, dat Mozes met de wet slechts een getuigenis en heenwijzing naar Christus gegeven heeft. Zo ook moet men het gehele Oude Testament opvatten en het doeken laten zijn, die Christus aanwijzen en bekend maken.

Evenzo staat het met het feit dat zo streng geboden was de Sabbatdag te houden, dat geen werk daarop mocht geschieden, dat wijst erop, dat niet onze werken maar de werken van Christus in ons moeten zijn. Want, zoals gezegd, niet onze, maar de werken van Christus maken ons zalig. Nu zijn er tweeërlei, zoals hiervoor is gezegd. Ten eerste, die Christus persoonlijk zonder ons gedaan heeft, welke zijn de voornaamste werken, waarop wij ons geloof bouwen; ten tweede, die Hij in ons werkt jegens de naaste in de liefde, zodat de eerste de avondwerken mogen heten, de anderen de morgenwerken en zo wordt dus uit avond en morgen een dag, zoals in Gen. 1: 5, 8, 13 geschreven staat. Want de Schrift laat de dag met de avond beginnen en laat hem eindigen met de morgen, dat wil zeggen, de avond met de nacht is de eerste helft, de morgen met de dag is de tweede helft van de volledige natuurlijke dag. Nu, zoals de eerste helft duister is, de andere licht, zo zijn ook de eerste werken van Christus in ons door het geloof verborgen, maar de andere, van de liefde, moeten naar buiten komen, de naaste openlijk getoond worden. Ziet, dat is de gehele Sabbat gevierd en geheiligd. Ziet u echter, hoe lieflijk hier in deze doek Christus ligt? Hoe voortreffelijk toont het Oude Testament het geloof en de liefde in Christus en Zijn christenen. Nu zijn de kinderdoeken gewoonlijk van tweeërlei soort, een buitenste, grove, wollen doek, het andere aan de binnenkant, van linnen, fijner. De wollen, grove, uitwendige doek doelt op de voorbeelden, die nu verteld zijn uit de wet. Maar de linnen doeken zijn de teksten uit de profeten, die vrijuit spreken, zoals Jes. 7: 14: "*Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren en Zijn naam Immanuel heten*", en dergelijke, die ook niet, als van Christus sprekend opgevat zouden worden, als het Evangelie niet aantoonde dat Christus daarin lag.

Zo hebben wij aangetoond, dat deze twee stukken, het geloof en het Evangelie, en niets anders gepredikt moet worden in de christenheid. Laten wij nu zien, wie de predikers en de hoorders moeten zijn. De predikers moeten engelen zijn, dat wil zeggen bode van Goden zij moeten een hemels leven leiden, altijd met het Woord van God omgaan, opdat ze toch maar geen leer van mensen prediken. Het is zelfs iets ongerijmds, gezant van God te zijn en Zijn boodschap niet te brengen. Angelus echter betekent bode en Lukas noemt hem hier *Angelus domini*, bode van God. De boodschap is ook belangrijker dan zijn leven; leidt hij een slecht leven, dan brengt hij zichzelf schade toe. Brengt hij echter een valse boodschap voor de boodschap van God, dan verleidt hij en voegt iedereen schade toe, die hem hoort en veroorzaakt afgoderij onder het volk, zodat ze leugens als waarheid, mensen als God eren en de duivel in de plaats van God aanbidden. Daarom is er geen groter plaag, ellende en ongeluk op aarde dan een prediker, die het Woord van God niet predikt, van wie nu helaas de wereld vol is en toch menen zij, dat ze goed handelen en vroom zijn. En toch is hun manier van doen niets anders dan zielenmoord, godslastering, afgoderij, zodat ze ondertussen veel beter rovers, moordenaars en de ergste misdadigers geweest konden zijn. Dan wisten ze tenminste nog, dat ze kwaad deden. Maar nu verschijnen ze onder de naam en mom van priester, bisschop, paus en geestelijken en zijn alleen maar grijpende wolven in schaapskleren, zodat het goed zou zijn, als niemand naar hun prediking zou luisteren.

De hoorders zijn herders, arme mensen in het veld. Hier bevestigt Christus, wat Hij in Matth. 11: 5 zegt: "*De armen wordt het Evangelie gepredikt*", en Matth. 5: 3: "*Zalig zijn de armen van geest: want hunner is het koninkrijk der hemelen.*" hier zijn geen geleerden, geen rijken, geen machtigen; want zulke mensen nemen het Evangelie niet aan. Het Evangelie is een hemelse schat, duldt geen andere schat naast zich, kan in het hart niet overeenstemmen met een aardse gast. Daarom wie hier het ene lief heeft,

moet het andere laten varen, zoals Christus in Matth. 6: 24 zegt: "*Gij kunt niet God dienen en de mammon.*" Dat tonen de herders, doordat ze in het veld onder de blote hemel, niet in huizen gevonden worden, zij zijn niet gehecht aan en zitten niet vast aan aardse goederen. Bovendien zijn ze 's nachts in het veld, ten bewijze dat ze veracht en onbekend zijn voor de wereld, die slaapt in de nacht en overdag graag wandelt en zich laat zien. Maar de arme herders verrichten hun werk in de nacht; dat zijn al die onaanzienlijken, die een arm, veracht en een eenvoudig leven leiden op aarde en slechts onder de hemel wonen, onder de bescherming van God, die kunnen het Evangelie verstaan. Dat het echter herders zijn, betekent, dat niemand het Evangelie voor zich alleen moet horen, maar dat iedereen het de ander moet vertellen, die het niet kent. Want wie voor zichzelf gelooft, die heeft genoeg en moet voortaan zien, hoe hij anderen ook tot zo'n geloof en inzicht brengt en zo dus de één de herder van de ander zijn, hem weiden en op hem op deze wereld, in de nacht van zijn leven, letten. De engel doet ook in het begin de herders schrikken. Want de natuur raakt in het begin ontsteld, als zij in het Evangelie hoort, dat al het onze niets waard en verdoemelijk voor God is en zij doet niet gaarne afstand van haar goeddunken en vermetelheid.

Nu beproeve een ieder zich volgens het Evangelie en onderzoekte, hoe dichtbij of hoe ver hij van Christus af is, hoe het met hem staat wat geloof en de liefde betreft. Er zijn vele mensen, die in bedrieglijke vroomheid ontsteken, als ze van zo'n armoede van Christus horen, erg boos worden op de burgers van Bethlehem, hun blindheid en ondankbaarheid bestraffen, menend, dat als zij daar geweest zouden zijn, zij de Heere en Zijn moeder grote diensten zouden bewezen hebben en het niet zo erbarmelijk hebben laten toegaan. Maar zij zien niet om zich heen, hoevelen er van hun naasten om hen heen zijn, die hun hulp maar al te zeer nodig hebben, die zij toch laten gaan en die blijven, zoals ze zijn. Wie is er op aarde, die geen arme, ellendige, zieke, op een dwaalspoor gebrachte of zondige mensen om zich hebben? Waarom bewijst hij dan hier zijn liefde niet? Waarom doet hij hen niet, zoals Christus hem gedaan heeft? Het is een leugen en onjuist, dat u meent, dat u Christus veel goeds zou bewezen hebben, als u het dezen niet doet. Als u in Bethlehem geweest zou zijn, dan zou u evenmin als de anderen, aandacht aan Hem geschonken hebben. Ja, omdat nu duidelijk is, wie Hij is, daarom wilt u dienen. Als Hij nu zou geboren worden en in de kribbe zou gaan liggen en u zou laten zeggen, dat Hij het was, van Wie u nu zoveel weet, zo zou u iets doen maar tevoren zou u het niet gedaan hebben. Wie de rijke man in het Evangelie gezegd zou hebben, hoe groot de arme Lazarus later zou zijn, zou hij hem beslist niet zo hebben laten liggen en te gronde gaan. Dus als uw naaste dat nu zou zijn, wat hij later worden zal en dan voor u zou liggen, dan zou u hem wel verzorgen, maar nu dat zo niet is, bekommert u u nergens om en kent uw Heere in uw naaste niet, doet Hem niet, zoals Hij u gedaan heeft. Daarom laat God u ook blind worden, door paus en valse predikers bedriegen, zodat u aan hout en steen, papier en was geeft en dat verliest, waarmee u uw naaste goed had kunnen helpen.

Tenslotte moeten wij ook het gezang van de engelen, dat we dagelijks in de mis hebben, behandelen: *Gloria in excelsis deo* enz. Drie dingen vermelden zij in dit gezang: de eer, de vrede, het welbehagen of de goede wil. De eer geven ze aan God, de vrede aan de aarde, het welbehagen aan de mensen. De goede wil of het welbehagen zou opgevat kunnen worden als de goede wil en het welbehagen van God, dat Hij door Christus in de mensen heeft. Maar wij zullen het laten blijven bij de goede wil, die de mensen door deze geboorte krijgen, zoals ook de woorden opleveren, die aldus luiden: "*in de mensen een welbehagen.*" Het eerste is de eer van God. Daarmee moet men ook beginnen, opdat God in alle dingen de roem en eer

gegeven worde als Degene, Die alle dingen doet, geeft en heeft, opdat niemand zichzelf iets toeschrijve of eigen make. Want de eer komt niemand dan alleen aan God toe, kan ook met niemand gedeeld worden. De eer heeft Adam door de duivel gestolen en zichzelf toegeëigend, zodat alle mensen met hem daardoor in ongenade verkeren en daardoor komt het, dat geen zonde zo diep in hun gemoed geworteld is, dan de eerezucht. Niemand wil niets zijn of kunnen, iedereen heeft een welbehagen in zichzelf, waardoor alle ellende, onvrede en oorlog op aarde ontstaat. De eer heeft Christus Gode teruggebracht, doordat Hij ons geleerd heeft, hoe al het onze niets is dan louter toorn en ongenade voor God, zodat wij ons nergens op beroemen, noch een welbehagen in onszelf kunnen hebben, maar moeten vrezen en ons moeten schamen, dat wij in het grootste gevaar en in de grootste schande verkeren, dat zo onze eer en het zelfbehagen gevelde en vernietigd worde en wij blij worden, dat wij zo daarvan bevrijd worden, dat wij in Christus gevonden en behouden mogen worden, zoals gezegd is.

Het tweede is de vrede op aarde. Want, zoals daar onvrede moet zijn, waar de eer van God niet is, zoals Salomo zegt: *"Onder de trotsen is altijd onmin"*, zo moet van de weeromstuit, waar de eer van God is, vrede heersen. Waarom zouden ze twisten, als ze weten, dat niets hun eigendom is, maar alles, wat zij zijn, hebben en kunnen, van God is. Zij laten Hem daarover gebieden en zij zijn er mee tevreden, dat ze een genadig God hebben; wie weet, dat al het zijne niets is voor God, die let ook niet erg op zichzelf, maar denkt aan Diegene, Die voor God iets betekent, dat is Christus. Daaruit volgt, dat waar ware christenen zijn, daar kan geen twist, onmin, onvrede zijn. Zoals Jesaja in hoofdstuk 11 vers 9 verkondigt en zegt: *"Men zal nergens leed doen noch verderven op de ganse berg Mijner heilichheid"* (dat is in de christenheid); en de oorzaak volgt: *"want de aarde zal vol kennis des Heeren zijn"*, dat wil zeggen: daar zij God kennen, dat alles van Hem is en het onze niets waard is, zo kunnen zij goed in vrede leven onder elkaar. Zoals ook dezelfde Jesaja in hoofdstuk 2 vers 4 zegt: *"En zij zullen hun zwaarden slaan tot spaden en hun spiesen tot sikkelen; het ene volk zal tegen het andere volk geen zwaard opheffen, en zij zullen geen oorlog meer leren."* Daarom heet onze Heere Christus een Koning des vredes en koning Salomo is een type van Hem. Salomo, die in het Duits heet: Frederik (vrederijk), daar Hij in ons geweten vrede maakt met God, door het geloof in Hem en uitwendig jegens de mensen door de liefde in onze levenswandel, opdat zo door Hem overal op aarde vrede zij.

Het derde is de goede wil van de mensen. Hier is niet bedoeld de goede wil, die het goede tot stand brengt, maar het welgevallen en kalme gemoed, dat alles, wat hem overkomt, hetzij goed of kwaad, zich laat welgevallen. Want de engelen wisten wel, dat de vrede, waarvan zij zingen, zich niet verder uitstrekt dan onder hen, die waarachtig in Christus geloven; die hebben vast en zeker vrede onder elkander. Maar de wereld en de duivel hebben geen rust, laten hen ook niet in vrede leven, vervolgen hen tot in de dood, zoals Christus zegt in Johannes 16: 33: *"Deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat u in Mij vrede hebt. In de wereld zult u verdrukking hebben; maar hebt goede moed, Ik heb de wereld overwonnen."* Daarom was het voor de engelen niet voldoende om te zingen van de vrede op aarde, maar ook van het welbehagen in de mensen, dat wil zeggen, dat zij het alles aan Zijn welbehagen overlaten, dat zij God loven en danken, omdat zij van overtuiging zijn dat, zoals God met hen handelt en laat handelen, goed en rechtvaardig is. Zij murmureren niet, maar hebben zich volkomen overgegeven aan Zijn wil, ja, omdat zij weten, dat God, Die zij door Christus in het

geloof tot een genadige Vader ontvangen hebben, alles doet en werkt, zo verheugen zij zich en prijzen het, als zij vervolgd worden. Zoals de heilige Paulus zegt in Rom. 5: 3: *"En niet alleen dit, maar wij roemen ook in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukking lijdzaamheid werkt."* Alles wat hen overkomt, dunkt hen het beste te zijn, door de overvloedige vreugde in hun geweten, die zij in Christus hebben. Ziet, zo'n goede wil, welgevallen, goedkeuren van alle dingen, het zij goed of kwaad, bedoelen de engelen hier in hun gezang. Want waar de goede wil niet aanwezig is, daar blijft niet lang vrede. Daar wordt alles zo ongunstig mogelijk uitgelegd, altijd het kwade groot gemaakt en van één ongeluk er twee gemaakt. Daarom bevalt het hen niet, zoals God met hen handelt en zij willen het anders hebben. Zo wordt vervuld wat geschreven staat in Ps. 18: 26: *"Bij de goedertierene houdt Gij U goedertieren, bij de oprechte man houdt Gij U oprecht"*, (dat wil zeggen, die met alles tevreden is, die is U en allen welbehaaglijk), maar met de verkeerde gaat Gij zo om, dat, zoals hem U en al Uw doen en laten niet bevalt, zo bevalt hij U en al de Uwen niet. Over de goede wil zegt Paulus in 1 Kor. 9: 19: *"Want daar ik van allen vrij was, heb ik mijzelf allen dienstbaar gemaakt, opdat ik er meer zou winnen."* Hoe gebeurt dat? Als u alles u laat welgevallen en goedkeurt, zo bevalt u weer iedereen. Het is een korte regel: Wilt u niemand bevallen, zo laat u niemand bevallen; wilt u bij iedereen in de smaak vallen, zo laat iedereen bij u in de smaak vallen, echter in zoverre, dat u Gods Woord niet uit het oog verliest; want dat bepaalt hoever het behagen en mishagen mag gaan. Wat echter zonder verachten van Gods Woord veracht kan worden, zo doet dat, opdat u iedereen welbehaaglijk bent en weest tevreden met Gods wil, zo bezit u deze goede wil, waarvan de engelen zingen.

Uit dit gezang kunnen wij leren, wat voor schepselen de engelen zijn. Vergeet maar, wat de natuurlijke meesters over hen dromen, hier zijn ze zo beschreven, dat ze niet beter beschreven kunnen worden, zodat ook hun hart en hun gedachten hier opgemerkt kunnen worden.

Ten eerste: in het feit dat ze met vreugde God eer toezingen, tonen ze hoe vol licht en vuur zij zijn, zij erkennen hoe alles van God alleen is, schrijven zichzelf niets toe, met vurige ijver brengen ze Hem alleen de ere toe, die Hem toekomt. Daarom, wanneer u zou willen denken aan een ootmoedig, rein, gehoorzaam, godlovend en in God verblijd hart, zo denkt aan de engelen; dat is het eerste, waarmee zij voor God wandelen.

Het tweede is de liefde jegens ons, zoals ons hiervoor geleerd is te betrachten. Hier ziet u, hoe grote en oprechte vrienden ze van ons zijn, dat ze ons niet minder gunnen dan zichzelf, dat ze zich ook over ons heil verheugen alsof het hun eigen heil was, dat ze zelfs in dit gezang ons een troostvolle aansporing geven van hen het beste te verwachten als van onze beste vrienden. Ziet, dat is goed, dat de engelen niet naar hun aard, waarmee de natuurlijke meesters zonder enige vrucht bezig zijn, maar naar hun diepste innerlijk, gemoed en zin opgevat, zodat ik niet weet, wat zij zijn, maar wel wat hun hoogste begeerte en hun voortdurend werk is, en zo ziet men hen in het hart. Dit is voldoende over het Evangelie. Wat Maria, Jozef en Nazareth betekenen, dat moet in het Evangelie van Lukas 1 gezegd worden.

Wat er in dit Evangelie te leren valt.

Op dit Evangelie is het artikel van ons algemeen christelijk geloof gegrond, waarin wij belijden: *"Ik geloof in Jezus Christus, Die geboren is uit de maagd Maria."* Want hoewel dit artikel op meer plaatsen in de Schrift gegrond is, zo is dat op geen plaats zo duidelijk en nadrukkelijk als hier. De heilige Marcus zegt niet meer, dan dat Christus

een moeder heeft, de heilige Johannes evenzo, zij zeggen beiden niets over de geboorte. De heilige Mattheüs zegt, dat Hij uit Maria in Bethlehem geboren is, laat het daarbij, zonder dat hij de maagdelijkheid van Maria heerlijk predikt, zoals wij te zijner tijd zullen horen. Maar Lukas beschrijft ze duidelijk en nauwkeurig. Ze is eertijds ook aan de patriarchen en profeten verkondigd, als God tot Abraham zegt Gen. 22: 18: "*En in uw zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde, naardien u Mijn stem gehoorzaam geweest zijt.*" Eveneens tot David Ps. 89: 4 en Ps. 132: 11: "*De Heere heeft David de waarheid gezworen, waarvan Hij niet wijken zal, zeggende: Van de vrucht uws buiks zal Ik op uw troon zetten.*" Maar dat zijn duistere spreuken vergeleken met het Evangelie.

Voorts is zij ook in vele voorbeelden afgeschaduwd, zoals in de amandelroede van Aäron, die op bovennatuurlijke wijze bloeide, terwijl het toch een dorre stok was, Num. 17: 8. Zo heeft Maria, terwijl ze geen man bekend had, zonder kracht en toedoen der natuur, op bovennatuurlijke wijze toch een waarachtig natuurlijke zoon gebaard, zij een natuurlijke moeder, evenals de roede ook natuurlijke amandelen droeg en een natuurlijke roede bleef.

Verder, zoals door het vlies van Gideon, Richteren 6: 37, dat door de dauw van de hemel vochtig werd terwijl het land droog bleef en nog veel meer dergelijke voorbeelden, die nu niet behoeven te worden genoemd. Afschaduwingen strijden ook niet met het geloof, maar zij versieren het veeleer; want eerst moet een zaak geloofd worden en ik moet ervan overtuigd zijn, voordat ik geloof, dat het type daartoe dient. Nu is het erg belangrijk, dat wij ons in aanvechting dit artikel niet laten ontroven; want de boze geest bestrijdt niets zozeer dan het geloof. Daarom moeten wij gewapend zijn en weten, waar het (artikel) in de heilige Schrift gegrond is en de satan bij aanvechting daarnaar verwijzen; dan is hij al krachteloos, want tegen het Woord van God kan hij niet bestaan.

Er zijn ook veel zedelijke lessen in het Evangelie, zoals van de ootmoed, het geduld, de armoede en meer andere deugden, maar die zijn voldoende besproken, behoren ook niet bij de strijd; want het zijn vruchten van geloof en goede werken.

III. Predicatie op Tweede Kerstdag

LUCAS 2: 15-20

En het geschiedde, als de engelen van hen weggevaren waren naar den hemel, dat de herders tot elkander zeiden: Laat ons dan heengaan naar Bethlehem, en laat ons zien het woord, dat er geschied is, hetwelk de Heere ons heeft verkondigd. En zij kwamen met haast, en vonden Maria en Jozef, en het Kindeken liggende in de kribbe. En als zij Het gezien hadden, maakten zij alom bekend het woord, dat hun van dit Kindeken gezegd was. En allen, die het hoorden, verwonderden zich over hetgeen hun gezegd werd van de herders. Maar Maria bewaarde deze woorden alle te zamen, overleggende die in haar hart. En de herders keerde wederom, verheerlijkende en prijzende God over alles, wat zij gehoord en gezien hadden, gelijk tot hen gesproken was.

I

1. Dit Evangelie is licht te verstaan, uit de verklaring van het voorgaande, en brengt ons in gedachte, dat de leer, in het voorgaande bekend gemaakt, dadelijk is uitgeoefend en dat de herders gedaan en gevonden hebben 't geen de engelen gezegd hadden; de gevolgen en vruchten van Gods woord en welke de tekenen waren waaruit men weten kon of Gods woord in ons wortel geschoten en in ons gewerkt heeft, worden ons hier duidelijk gemaakt.

2. Het eerste en voornaamste stuk is **het geloof**. Hadden de herders de engelen niet geloofd, zij zouden niet naar Bethlehem gegaan, noch aan 't geen hun in 't voorgaande Evangelie verkondigd werd minder geacht. Wil men zeggen, ik wil het ook wel geloven, wat mij een engel van de hemel verkondigt dan is dit nog van geen betekenis. Want wie dat woord voor zijn eigen persoon niet aanneemt, die verwerpt het ook omwille van de leraar wil, al wordt het door engelen verkondigd

3. En wie het omwille van de leraar gelooft, die gelooft het woord niet, noch aan God door het woord, maar wel de leraar; Maar dat houdt geen stand. Wie de woorden alleen gelooft, bekommert zich niet om de persoon die ze spreekt, noch hecht er daarom waarde aan; integendeel eert hij de persoon om het woord en stelt de persoon in lager rang. Ja, al gebeurde het, dat de predikant bezweek, afvallig werd of anders predikte, zo laat hij de persoon eer dan het woord varen en blijft bij 't geen hij gehoord heeft, om het even wie of wat die persoon ook is geweest.

4. En hierin bestaat het onderscheid tussen het goddelijke en menselijke geloof. Een menselijk geloof hangt de persoon die predikt aan en gelooft, vertrouwt en vereert het woord om de persoon die spreekt. Een goddelijk geloof daarentegen, dat uit God is, omdat het gelooft, vertrouwt en eert het woord, het gelooft omdat het overtuigd wordt dat het gewis waar is, dat hem door niemand, wie ook, daarvan aftrekken kan. Dit blijkt aan de Samaritanen Joh. 4: 42, die eerst door een vrouw van Christus gehoord hadden, en op haar woord tot Christus uitgegaan waren buiten de stad, Hem gehoord hebbende en tot de vrouw spraken: Wij geloven nu voortaan niet ter wille van uw rede; wij hebben gehoord en erkend, dat deze waarlijk de Christus is, de Heiland der wereld.

5. Voorts al die aan Hem om zijn persoon en wonderen geloofden, vielen af toen Hij gekruist werd. Zo gaat het nog; het woord alleen en voor zich zelf, en niet te letten op een persoon moet genoeg zijn; dat moet de mens vasthouden, dat hij van de waarheid en onfeilbaarheid van het woord goed overtuigd wordt, dat hij daarvan niet af te trek-

ken is, al gebeurde het dat alle engelen en alle vorsten van de hel, ja (kon het gebeuren) God anders leerde. Hierdoor heeft God soms de door Hem uitverkorenen beproefd, Zich aanstellende alsof Hij anders meende dan hetgeen tevoren beloofd en besproken was. Zo als Abraham bijv., toen hij bevel kreeg zijn zoon te offeren; Jacob bij het strijden van de engel en ook David bij de vlucht voor zijn zoon Absalom, enz.

6. Het goddelijk geloof houdt stand in leven en sterven, en hel en hemel, niets overweldigt het en zonder op het aanzien van de persoon te letten, is het alleen gegrond op het oprechte woord. En zulk een geloof hadden de herders, drongen door en hingen het woord aan, dat hun door de engelen gezegd werd, niet denkende aan deze. Zij zeggen niet: laat ons heengaan en eerst de geschiedenis inzien, die de engel ons bekend maakt; nee, maar die de Heere ons bekend maakt. Aan de engel denkt men niet, alleen aan het woord van God. Zo spreekt ook Lucas van Maria, dat zij de woorden in haar hart onthield en overlegde, niet twijfelende, dat arme herders, geringe personen haar die verkondigd hadden. Maar niet alleen zij, maar die de woorden van de herders hoorden verwonderden zich, zegt onze tekst, en daarom bleven zij allen bij dat Woord.

7. Het is naar de trant van de Hebreeën de geschiedenis een woord te noemen, gelijk dat Lucas in de grondtaal doet. De reden hiervan is, omdat de geschiedenissen in woorden begrepen zijn en daardoor werden bekend gemaakt, daarom geschiedt dit en is uit dien hoofde door God bevolen, opdat daar plaats zou zijn voor 't geloof, dat de woorden, waarmede de geschiedenis beschreven wordt, aanhangt en op deze stemt. Want indien de geschiedenis van Christus leven en lijden niet begrepen was in het woord, aan hetwelk het geloof zich kan houden, zo zou zij van weinig vrucht geweest zijn. Immers allen die het met hun ogen aanschouwen, hadden weinig of geen vrucht daarvan.

8. Het tweede is de **eendracht des geestes**. Want dat is de aard van het christelijk geloof, dat de harten verenigt en de mensen eensgezind maakt; hiervan is in Ps. 133: 1. gezegd: *Ziet, hoe fraai en lieflijk is het dat broeders eendrachtig bij elkander wonen*. Van deze eendracht des geestes spreekt Paulus op verschillende plaatsen, Rom. 12: 13, 1 Cor. 12: 4. en Ef. 4: 3. Daar zegt hij: *Zijt naastig te houden de enigheid in de Geest door de band van vrede*. Zulke enigheid is buiten het geloof onmogelijk. Elkeen behaagt het zijne. En hiervandaan is gelijk men zegt, het land vol gekken. De ervaring leert het, gelijk de ordens, staten en sekten van elkander verschillen, zo acht iedereen de zijne voor de besten en naaste weg naar de hemel, de één veracht de anderen en bekommert zich om zijn broeder niet, gelijk wij thans onder de papen, monniken, bisschoppen en alle geestelijken zien.

9. Maar die het ware geloof hebben, die weten dat daaraan alles gelegen is, daarin stemmen zij eendrachtig met elkander overeen. Zij twisten geenszins over hun uiterlijke staat, wandel noch werken; bij uiterlijke omstandigheden houden zij zich niet op. En dus eendrachtig waren de herders onder elkander, zij hadden één zin en enerlei mening, zij spraken uit één mond: Laat ons gaan enz.

10. Het derde is **de ootmoed**, daarin bestaande, dat zij zich als mensen kenden. Van hier zegt de Evangelist uitdrukkelijk: die mensen, de herders, spraken onder elkander. Het geloof leert duidelijk dat alles, wat menselijk is, nietig is voor God. Daarom zijn de gelovigen in hun eigen ogen klein en houden niets van zichzelf. En hierin bestaat de ware ootmoedigheid, dat men zichzelf aldus kenne. Deze nederigheid tracht niet naar hetgeen groot is in de wereld, maar houdt zich bij het nederige, arme en verachte, gelijk dat Paulus leert Rom. 12: 16. vermanende: *tracht niet naar hoge dingen, maar*

houdt u tot de nederige. En Ps. 15: 4. wordt gezegd: *de gerechte acht de goddeloze niet, maar eert de godvruchtigen.*

11. Uit dit alles dan volgt vrede. Want wie al wat uitwendig en groot is niet acht, die laat het licht varen en heeft met niemand twist daarover. Hij wordt wat beters, dat inwendig is, in het geloof van zijn hart gewaar. Men vindt ook wel eendracht, vrede en ootmoedigheid onder moordenaars, openbare zondaars en schijnheiligen; Maar het is een enigheid des vleses en niet des geestes. Gelijk Pilatus en Herodes het met elkander eens werden en in vrede en ootmoedigheid elkander bejegenden, en de Joden van welke in Ps. 2. staat: *De Koningen in de landen stellen zich op, en de heren raadslagen met elkander tegen de Heere en Zijn gezalfde.* Alzo zijn ook de paus en de monniken in het tegenstreven van God enig, hoewel zij anderszins in vele secten verdeeld zijn. Daarom heet dit een eendracht, ootmoedigheid en vrede des geestes, omdat zij het is in geestelijke dingen, dat is in Christus is.

12. Het vierde is **de liefde tot de naaste en de kleinachting van zichzelf.** Deze wordt door de herders betoond daarin dat zij van hun kudde gaan, niet tot de hoge raad te Jeruzalem, niet tot de raadsheren te Bethlehem, maar tot het arm hoopje in de stal. Dus vertonen en houden zij zich bij de nederigen, buiten twijfel gewillig en bereid, om te dienen en te doen hetgeen van hun begeerd werd. Indien zij geen geloof gehad hadden zouden zij van hun schapen niet gegaan zijn en het hunne niet hebben achter gelaten, voornamelijk indien de engelen het hun geboden hadden. Immers getuigt de Evangelist, dat zij het uit hun vrije wil en raad gedaan hebben, aangenomen daar staat, dat zij onder elkander daarvan gesproken hebben en haastig gekomen zijn, daar toch de engel geen gebod gaf, hen niet vermaande, niet ried, maar alleen te kennen gaf wat zij vinden zouden, aan hun vrije wil overlatende, of zij heen gaan en het zoeken wilden.

13. Alzo doet de liefde ook: die heeft geen gebod, alle dingen doet zij uit zichzelf, zij haast en toest niet, het is haar genoeg dat men 't haar maar te kennen geve, zij behoeft geen drijver en kan die niet verdragen. Och! daar zou veel van te zeggen zijn. Zo moet een christelijk leven vrijwillig in de liefde geleid worden, zichzelf en de zijnen vergeten, alleen op de naaste denken en zich tot deze haasten, gelijk Paulus zegt, Fil. 2: 4. *Een iegelijk zie niet op het zijne, maar op 't geen dat des anderen is;* en Gal. 6: 2, *De één drage des anderen last, zo zult u de wet van Christus vervullen.*

15. Maar nu heeft de Paus met zijn Bisschoppen en Papen de wereld zodanig met geboden en dwang vervuld, dat men onder hen anders niet vindt dan enkel aandrijven en bang maken, Maar geen order of staat die vrijwillig is; gelijk voorspeld is, dat geen liefde verkouden en de wereld met mensenleer zou verdorven worden.

15. Het vijfde is **de vreugde**, die zich in woorden openbaart, dat men van een zaak, die het geloof in het hart ontvangen heeft, gaarne spreekt en hoort. Dus zijn hier de herders vrolijk en houden een vriendelijk gesprek onder elkander, van hetgeen zij gehoord en geloofd hadden, en gebruiken zoveel woorden alsof zij overtollige reden willen voeren, het is hun niet genoeg met te zeggen: *Laat ons naar Bethlehem gaan, om te zien het woord dat geschied is*, maar voegen er verder bij: *hetwelk God gedaan en ons bekend gemaakt heeft.* Is het niet overtollig te zeggen: *Dat geschied is, wat God gedaan heeft?* Zij hadden het immers wel met minder woorden kunnen uitdrukken, bijv.: *Laat ons zien het woord dat God daar gedaan heeft.*

16. Maar de vreugde des Geestes gaat met vrolijke woorden alles te boven, en nochtans is er niets overtolligs, ja alles is nog te weinig om de volheid van hun hart zo uit te schudden, als zij gaarne wilden: gelijk David zegt, Ps. 45: 2, *Mijn hart borrelt*

een goed woord op. Alsof hij zeggen wilde: Ik zou gaarne alles zeggen, maar ik kan niet. De zaak is groter dan ik zeggen kan; zodat mijn zeggen nauwelijks een stamelen is. Uit dien hoofde zegt David Ps. 51: 16 en op andere plaatsen meer: *Mijn tong zal uithuppelen uw gerechtigheid*, dat is, met vreugde daarvan spreken, zingen en lopen. En Ps. 119: 171: *Mijn lippen zullen U een lof uitschuimen, gelijk als een kokende pot opborrelt en schuimt.*

17. Hetzelfde is, dat zij metterdaad volgen. Want, gelijk Paulus zegt 1 Cor. 4: 20, *het rijk Gods bestaat niet in woorden maar in kracht.* Dus zeggen de herders hier niet alleen: laat ons gaan en zien, maar zij zijn ook gegaan, ja zij doen nog meer dan zij zeggen. Want de Evangelist zegt: *Zij kwamen haastelijk*, hetwelk immers meer is dan slechts gaan, hetgeen zij afgesproken hebben. Alzo doet het geloof en de liefde altijd meer dan zij zeggen: En al haar doen is levendig werkdadig en overvloedig. Dus moet een christen in woorden weinig, maar in daden rijkelijk zijn, gelijk hij zekerlijk doet zo hij een recht christen is; maar doet hij dat niet, zo is hij nog geen recht christen.

18. Het zevende is, dat zij **vrijmoedig belijden** het woord hetwelk hun van dit kind gezegd was, en hetzelfde verbreiden, hetwelk het voornaamste werk is in het christelijk leven, daar men lichaam en leven, goed en eer aan moet wagen. Want recht geloven en in het verborgen bij zichzelf wel leven, daartegen wordt door de boze geest zo hard niet te keer gegaan; maar als men voor de dag komt en hetzelfde uitbreiden, belijden, prediken, roemen en andere daardoor tot Jezus lokken wil, zo kan hij het niet dulden. Daarom zegt Lucas dat de herders niet alleen kwamen en het kind zagen maar ook hetgeen zij op het veld van het kind gehoord hadden verkondigden, niet alleen aan Maria en Jozef, maar aan allen.

19. Meent u niet, dat er velen zullen geweest zijn, die hen voor dwaze en onzinnige mensen gehouden hebben, omdat zij, die grove en ongeleerde leken waren, zich onderwonden van de lofzang en de prddikatie van de engelen te spreken? Hoe zou thans iemand, die met zulk een tijding voor de paus, bisschoppen en geleerden kwam, ontvangen worden? Immers nog veel slechter. Maar de herders, vol van geloof en vreugde, waren gaarne, om Gods wil, dwaas voor de mensen. Alzo doet een christen mens ook. Want Gods Woord moet in deze wereld voor dwaasheid en dwaling gehouden worden.

20. Het achtste is **christelijke vrijheid**, welke aan geen bijzonder werk gebonden is, maar, alle werken zijn een christen gelijk, zoals zij voorkomen. Want deze herders lopen niet in een woestijn, trekken geen kappen aan, scheren geen kruinen, verwisselen geen gewaad, tijd, spijs en drank, noch uiterlijke werken, maar keren weder tot hun kudden, en dienen God in dit hun werk. Want het christendom bestaat niet in het uitwendige, het verandert de mens niet ten aanzien van zijn uitwendige, maar ten aanzien van zijn inwendige staat, dat is, het geeft een ander hart, gemoed, wil en zin, waarmede een christen dezelfde werken doet, die een ander zonder zulk een gemoed en wil ook doet. Dewijl een christen weet, dat alles aan het geloof ligt, daarom gaat, staat, eet, drinkt, kleedt, werkt en wandelt hij als ieder ander mens in zijn staat, zodat men zijn christendom niet gewaar wordt, gelijk Christus zegt, Luc. 17: 20, 21. Het rijk van God komt, niet met uiterlijk gelaat. Men zal ook niet zeggen, zie hier of daar is het. Want ziet het rijk Gods is inwendig in u.

21. Tegen deze christelijke vrijheid stelt zich de paus en de geestelijke staat met hun wetten, zelfs verkoren kleding, spijsen, staten en personen; met welke zielstrikken zij (gelijk Antonius eens in een gezicht zag) de wereld vervuld hebben en zichzelf en anderen vangen. Want zij wanen, dat het aan hun doen en werken ligt, dat men zalig

wordt; zij noemen andere lieden wereldlijken, daar zij zelfs nog zevenmaal wereldser zijn, gelijk al hun doen mensenwerk en niet van God geboden is.

22. Het negende en laatste is God loven en danken. Want wij kunnen God voor deze zijn goedheid en genade geen ander werk, dan lof en dank weder geven, hetwelk ook uit het hart moet voortkomen, en niet veel orgels, klokken en getier van node heeft. Het geloof leert ons zulk een lof en dank, gelijk hiervan de herders gemeld wordt, dat zij wedergekeerd zijn tot hun kudden, en God geloofd en geprezen hebben, zeer wel tevreden zijnde, ofschoon zij tot geen groter rijkdom, hoger eer, beter eten en drinken, en tot geen beter handwerk gekomen waren.

23. Ziet, zo wordt u in dit Evangelie een recht christelijk leven afgeschilderd eerst naar zijn uitwendige staat, of hoe het van buiten als niet, of heel gering, ja bij de mensen als dwaling en dwaasheid schijnt; daarna, hoe het van binnen enkel licht, vreugde en zaligheid is. Daaruit kan men verstaan, wat de Apostel meent, als hij Gal. 5: 22. de vruchten des Geestes ophaalt en zegt: *De vrucht van de Geest* (dat is, de werken des geloofs) *is liefde, vreugde, vrede, lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedertierenheid, geloof, zachtmoedigheid, kuisheid*, daar maakt hij geen gewag van personen, tijden, spijzen, kleding, plaatsen, of van enige zelf verkozen mensenwerken, waarmede wij de papisten in hun leven zien zwieren.

II.

24. Wat het toch zij Christus in zulk een armoede te vinden, en wat zijn doeken en kribbe betekenen, daarvan is in het voorgaande van dit Evangelie gezegd, dat zijn armoede ons leert, hoe wij Hem in onze naaste, de geringsten en behoeftigsten moeten vinden, en dat zijn doeken, de Heilige Schrift: dat wij in ons werkelijk leven ons bij de behoeftigen en in ons beschouwelijk leven, of in onze overdenkingen bij de Heilige Schrift moeten houden, opdat Christus alleen de Man zij, op Welke wij in beiderlei leven steeds het oog hebben. De boeken van Aristoteles, de paus en dergelijke mensen moet men mijden, of alzo lezen, dat wij de verbetering van de ziel er niet in zoeken; maar om ons in de tijd en in dit leven te oefenen, niet anders alsof men een handwerk of het wereldlijk recht leert. Maar 't is niet tevergeefs geschied, dat Lukas Maria voor Jozef, en hen beide voor 't kind zet, zeggende: *Zij vonden beiden Maria en Jozef, en het kind, liggende in de kribbe.*

25. Nu is boven reeds gezegd, dat door Maria betekent wordt, de christelijke kerk en door Jozef de dienaren van de kerk, gelijk de bisschoppen en predikanten. zijn zouden als zij 't Evangelie prediken. Nu heeft de kerk de voorrang voor de prelaten, gelijk Christus zegt. Luk. 22: 26. *Wie de grootste onder u zijn wil, die zal de minste zijn.* Hoewel dit thans omgekeerd is, is het geen wonder, aangezien zij 't Evangelie verworpen en een mensenleer op de troon gezet hebben. De christelijke kerk behoudt alle woorden van God in haar hart, overweegt deze, vergelijkt ze met elkander en met de Heilige Schrift. Wie daarom Christus vinden zal, die moet eerst de kerk vinden. Hoe wilde men weten, waar Christus en Zijn geloof was, indien men niet wist, waar Zijn gelovigen zijn? En wie buiten deze van Christus iets van weten wil, die moet niet op zichzelf vertrouwen, noch zich door zijn eigen vernuft een weg naar de hemel maken, maar tot de kerk gaan en die daar naar vragen.

26. Nu is de kerk geen hout of steen, maar een schaar van ware gelovige Christenen; aan deze moet men zich houden, zien hoe ze geloven, leven en leren; want zij zijn het die Christus zeker bij zich hebben. Immers buiten de christelijke kerk is geen waarheid, geen Christus, geen zaligheid. Daaruit volgt, dat het onzeker en vals is, dat men de paus of een bisschop, die zich voor een meester uitgeeft, alleen geloven moet; want deze dwalen allen en kunnen dwalen.

27. Maar hun leer moet zich aan de gemeente onderwerpen. Wat zij leren, dat moet de gemeente oordelen en vonnissen. Derzelve oordeel moet men toestaan, opdat Maria eerder gevonden wordt dan Jozef, en de kerk de voorrang boven de prelaten heeft. Want niet Jozef, maar Maria behoudt deze woorden in haar hart, beweegt en overweegt ze tegen elkander. Dit heeft ook Paulus geleerd 1 Cor. 14: 29 en 30, zeggende: Laat twee of drie profeten spreken, (of de Schrift uitleggen) en laat het de andere oordelen: Maar is het dat er een openbaring geschiedt, aan een ander die daar zit, zo zwijg de eerste.

28. Maar thans zijn de paus met de zijnen tirannen geworden, doordien zij deze christelijke, goddelijke en apostolische orde omgekeerd en een heidense en pythagorische mode ingevoerd hebben, dat zij mogen zeggen en gebieden wat zij willen, zonder dat zij daarover van iemand ondervraagd of geoordeeld mogen worden. Waardoor zij ook de geest onderdrukt hebben, zodat men bij hen, noch Maria, noch Jozef, noch Christus vindt, maar enkel ratten, muizen, adders en slangen van hun vergiftige leer en huichelarij.

29. Dit Evangelie is geen tegenstrijdig evangelie; aangezien het christelijke zeden en werken leert, en geen openbare gronden van het geloof legt. Hoewel het in de verborgenheden, (gelijk zo-even gemeld is) krachtig genoeg geschiedt; maar verborgenheden zijn buiten strijd, daar moeten spreuken zijn, die de artikelen van het geloof zuiver aantonen.

IV. EEN NOOIT GEHOORDE PREEK OVER

HANDELINGEN 13: 18

Zo zij u dan bekend, mannen broeders, dat door Dezen u vergeving der zonde verkondigd wordt.

1. Dat is een evangelie voor zondaars, niet voor heiligen. Het is een evangelie voor hen die zich door de vloek der wet doodgeslagen kennen, die het leven niet meer door voorschriften van de paus terug weten te krijgen. Een evangelie voor doden, voor dezulken die in hun dood de stem van de Zoon van God horen, en daardoor leven! Leven door het geloof van de Zoon, niet door werken. **Zondaars** moet het bekend gemaakt worden, dat God zulk een evangelie voor hen geopenbaard heeft, waarvoor de duivel in de hel met de paus sidderen en knarstanden, omdat hun rijk er door verstoord wordt, en de hemel ontsloten voor al het volk dat voor de hel niet deugt, vanwege zijn zonde! Die dat vatten kan die vatte het.

2 Het is wel altijd een verschrikkelijke ellende geweest, die de zonde met zich bracht, dat de mens hen de leringen van de duivel geloofden, maar de hel kan toch de zodanigen niet in haar opnemen, die dat beleden. De Joden geloofden de duivel meer dan Mozes en de profeten en van daar dat zij hun Messias niet wilden geloven. Toen Paulus te Antiochië vrijheid kreeg om in de Synagoge een woord van troost te spreken, wenkte hij met de hand, dat zij aandachtig horen zouden. En wat hoorden zij? Een nieuwe leer? Nee, de oude beproefde leer, waarbij men leefde toen er noch geen bisschop te Rome als paus zat, maar die heden ten dage ook al niet meer geloofd wordt, omdat de lieden even als de Joden, de duivel, dat is de paus geloven.

3. Zij hoorden dan een troostleer, dat namelijk zij Israëlitische mannen die de duivel geloofden, tot het uitverkoren volk van God behoorden, voor wie de Messias gekomen was. De aanleiding hiertoe was, dat enigen van de oversten van de Synagogen tot Paulus en degenen die met hem waren zonden, om te vragen of zij geen woord van troost hadden; waarop Paulus opstond, met de hand wenkte en hen de geschiedenis van hun volk in korte trekken open legde, totdat hij hen bewees dat Christus uit het geslacht van David voortgekomen was. En na dit met onwederlegbare bewijzen gestaafd te hebben, sprak hij de woorden van de tekst uit: "Dat zij u bekend, mannen broeders," alsof hij hen zeggen wilde: wij zijn allen uit één stamvader! Abraham, zult u menen? Ja, maar dat maakt ons zozeer geen broeders! Adam is onze stamvader, en in hem zijn wij één van bloed, en of u nu Israëlitische mannen, of christelijke mannen, of heiden mannen zijt, uit één bloed zijn wij allen, en dat bloed is zonde voor God, dat bloed is onrein; Hoe wil er nu een reine uit zulk onrein bloed voortkomen? Meent nu niet dat de paus uit rein bloed gekomen is, en dat hij daarom de naam van heilige vader verdient; nee, hij is uit de vader, de duivel, zo wel als alle overige afstammelingen van Adam.

4. Geloofst daarom de duivel niet langer, om, zoals hedendaags de paus leert, dat u door goede werken de vergeving van uw zonden kunt verkrijgen. Weet toch dat uw bloed, dat is uw leven, uw innerlijk bestaan onrein is, en dat dus uw werken onrein zijn. Onrein bent u, en al wat u doet is onrein, omdat uw bloed, dat is uw leven, voor God een vloek is. Vervloekt zijn dus uw werken, vervloekt uw pater nosters, die u

zich tot uw reiniging oplegt. Vervloekt is dus niet die of die van wegen zijn afkomst uit Adam, vanwege het bloed waaruit hij gesproten is, maar vervloekt zijn wij mannen broeders!

5. Mannen broeders, noemt Paulus de Joden, en ook wij zijn het, omdat de één met de andere uit Adam voortgekomen is. Hier helpt dus geen vleierij van devotie, van vroomheid of Godzaligheid naar voorschriften van de paus of van bisschoppen, zo min als van andere ketters of valse profeten. Allen zijn vervloekt. Wij zijn allen uit de aarde aards, duivels en in opstand tegen God; en daarom, omdat wij zo gesteld zijn, omdat de zaak van onze eeuwige zaligheid door ons verloren is, die door geen gebeden, noch boetedoeningen, noch goede werken hersteld kan worden, daarom zij het u bekend, dat door Deze, door Jezus Christus en niet door de paus, noch door aflaatventers u vergeving van zonde verkondigd wordt.

6. Er lopen heden ten dage zo veel venters rond met aflaatbrieven, en ik vrees dat die handel nog in een andere vorm zal overslaan, dat er nog venters zullen komen met lasten, bekruipt mij veeltijds; want de mensen willen maar niet geloven dat hun innerlijk bestaan vervloekt is, omdat zij uit onrein bloed voortgekomen zijn. Het "*Vervloekt is een iegelijk die niet blijft in hetgeen in de wet geschreven is,*" passen zij op anderen toe, en bovenal geloven zij dat de paus een heilige is. Tussen een heilige en de paus is zoveel onderscheid als tussen Christus en de duivel.

Wij maken daarom de woorden van Paulus dienstbaar tot lering voor onze tijd en willen u er uit aantonen:

I. Dat wij gruwelijke zonden hebben, ja geheel zonde zijn.

II. Dat de zonden vergeven zijn, en dat wij die vergeving te verkondigen hebben.

I. Wij hebben, ja zijn gruwelijke zonde.

7. Wij hebben u niet te verkondigen dat wij zonden hebben, dat wij bijvoorbeeld straatschenderij bedreven hebben, of dat wij onze naasten belogen, bedrogen of bestolen hebben; want deze en meer andere verfijnde gruwelen, zijn slechts uitvloeisels van één zonde. Die ene zonde, waarvan wij u vergeving verkondigen, is onze afval van God, de gehoorzaamheid die wij aan de duivel bewezen hebben, toen deze tot ons zei dat wij God gelijk zouden worden, als wij van de boom der kennis van goed en van kwaad aten; toen hij ons van heilig worden predikte en verlichting van ogen beloofde, om goed en kwaad te kennen. De duivel had ons door zijn verleiding ineens tot dieven gemaakt, toen wij van de boom aten, waarvan God gezegd had: "*ten dage als gij daarvan eet, zult u de dood sterven.*" En daar nu de paus leert kuisheid en eerlijkheid in de kloosters te kunnen beoefenen, zo maakt hij God tot een leugenaar en daarom moet daar de dieverij en ontucht nog meer uitbreken; want de paus spreekt God openlijk tegen, en de lust van dat vlees wil dat gaarne, ofschoon God u zegt dat u dood bent, en dat u het gebod des levens verbroken hebt.

8. En die zonde bekrachtigen wij door de paus te geloven die leert dat de mensen door bidden, boete en goede werken de hemel kunnen verdienen. Wij verharden in die zonde, zo lang wij de duivelse leer van de paus geloven, zo lang wij voortgaan met ons penitentie aan te doen, of tegen de zonde te strijden, op een wijze die uit het

overleg van het diep bedorven verstand voorkomt. Wij bewijzen juist door onze zogenaamde godsdienst, dat wij midden in de zonde verstrikt zijn, dat wij van God af, de voorschriften van de duivel opvolgen, die zijn leer, in het paradijs aangevangen, met voorschriften van bidden en nederigheid voortzet. Wij dienen de duivel, zo lang wij zijn leer opvolgen, en de paus, die een getrouw stedehouder van hem is, niet verzaken, om Christus alleen aan te hangen. Vervloekt is hij die een nonnen- of monnikenkap draagt en God er mee denkt te behagen, en al het volk zal zeggen: **Amen!** Vervloekt zij die een blinde op de weg doet dolen, gelijk de paus en alle valse profeten met hun valse leer van werken en heiligheid doen, en al het volk zal zeggen: **Amen!** O, die valse leer, waarmee wij de duivel behagen, houdt de mens in het verderf! Hij behaagt de duivel, die door zijn dienaar de paus, tot die goddeloze heiligheid aanspoort, om de arme mens voor eeuwig te vermoorden.

9. Daarom gelooft geen paus, geen predikant, die u niet predikt volle aflaat van zonde. Er zijn heden ten dage vele valse predikanten opgestaan, die nog erger zijn dan de aflaatkramers! Het zijn dezulken die om de eer van mensen of om een broodwinning zichzelf predikant maken. Zij verstaan het woord van God niet, maar profeteren ijdelheid en leugen. Zij leggen de mensen lasten op die zwaar zijn om te dragen. Het zijn dezulken die niet weten dat hun bloed, dat is hun leven, voor God niet deugt, en dat ze daarom als enkel zonde voor God staan. Zij maken hun zonde nog groter, door hun voorwendsel dat zij heilig willen leven, en dat door hun gewaad en gebaren vertonen, alsof God aan zulke duivelse mismaaksels een welbehagen had. Zij verstaan niet wat het zegt: *"Zalft uw hoofd en wast uw aangezicht, opdat de mensen uw vasten niet zien."* O ik vrees dat de wereld nog vol zal worden van zulke predikanten, die in hun eigen naam komen, om hun eigen belang te bejagen. Zij begrijpen niet dat God predikanten maakt, en dat Hij die zowel van arme vissers als van geleerden maken kan. Een orgeldraaier of een liedjeszanger langs de straat, die van God geleerd is, is een betere predikant dan dat legio dat van de universiteiten komt, of van seminariën, al hebben zij ook de grootste geleerden tot leermeesters gehad; zo God niet hun leermeester geweest is, zijn zij beter voor komedianten, maar voor de kerk van Christus niets waard; want zij verleiden het volk door hun aangenomen autoriteit en strekken door hun praal maar tot ongerief, nog meer dan geschilderde kerkglazen, die het licht belemmeren en de aandacht afleiden. Men moest het toch ter harte nemen, dat God uit steen Abraham kinderen verwekken kan! Maar ik vrees dat men Gods Woord in de wind zal slaan en de paus en de bisschoppen weer zal navolgen, om van het predikambt een broodwinning te maken, en in plaats van Gods gemeente te weiden, er alleen maar voor zorgen dat men lekker eten en drinken kan, en het voor grote zonde houden, als er niet gezorgd wordt dat het gemeste en de wol aan hen gebracht wordt.

10. O, gruwelijke zonde, die evenals de zonde van eigen heiligheid, alleen daaruit voortvloeit, dat zij niet geloven, dat Adams zonde, ook hun zonde is, en dat zij allen met de gehele wereld dood in zonde en misdaden zijn. O, wist het volk het maar hoe gruwelijk het in de zonde steekt, ja dat zijn ganse wezen zonde voor God is, het zou voor de prediking van het woord, dat aflaat verkondigt, een geopend oor hebben. Het zou de grote liefde van God verstaan, dat Hij aflaat doet prediken, alleen de waarachtige boete die Christus gedaan heeft. Het zou dan tot de Joden, die de duivel geloven, en tot de heidenen kunnen zeggen, evenals Paulus: Mannen broeders! Maar nu maken zij hun zonden nog groter, door aan heiligen de broederhand te willen reiken en niet aan zondaars, daar God toch alleen maar aan zondaars van Zijn liefde laat

verkondigen, dat Christus voor hen gestorven is.

11. Maar dit is ook nog een gruwelijke zonde, dat men meent door eigen werken, door bidden, kastijdingen en boete, die men zelf verzint, of die naar voorschriften van de paus of valse predikers gedaan worden, om in de gunst van God hersteld te kunnen worden. Het is een gruwelijke zonde vroom te willen zijn voor God, maar voor de mensen of onder de mensen schijnheilig, bedriegelijk, godloos, daar men voor God in de grond godloos is, en dit moest willen weten, maar onder de mensen behoorde men vroom en oprecht te zijn en met geen bedriegerijen om te gaan. O, de Turken en barbaren zijn nog zo gruwelijk niet dan zij die zich het christenvolk noemen, dat niet wil komen tot de erkenning van Gods gerechtigheid en daarbij met alle vlees te gronde gaan. Gruwelijke zonde is het zichzelf te willen behouden, en niet behouden te willen zijn alleen op de wijze zoals God behoudt en zoals Hij die behoudenis door het Evangelie laat verkondigen.

12. Waar zal het nog weer heen gaan als men zich niet rein aan het woord houdt; als men de duivel en de paus weer begint te geloven, die niet willen dat het bloed van Jezus Christus van alle zonde reinigt! maar die willen, om hun rijk te handhaven, dat de arme mensen zich afsloven in voorschriften van werken waarmede zij ter helle varen.

13. Daarom, gelukkig volk, dat zonde heeft, of dat weet: **ik ben geheel zonde!** dat overtuigd is, er geen mensen op de aardbodem bestaan die middelen gevonden hebben, om de zonde uit te roeien: en dat allen die het beproefd hebben, vervloekt zijn, zo zij hun middelen niet hebben opgegeven. Die geen zonden heeft behoeft geen vergeving. De paus noemt men heilige vader. Dat is reeds zijn veroordeling; en allen die zijn raad opvolgen om van de zonde af te komen, zullen de vergeving, door het bloed van Christus, niet deelachtig worden, tenzij de overtuiging ontsta dat geen middelen ter ontzondiging baten dan het bloed van het Lam. Eeuwig veroordeeld zijn allen die dat bloed niet rein genoeg achten! Zij zullen met de paus en al zijn volgelingen door de duivel in de hel uitgelachen worden. Daarom o mens, vliedt de mens der zonde, de zoon des verderfs!

Ik zal nu ten tweede betrachten:

Dat de zonden vergeven zijn, en dat wij die vergeving te verkondigen hebben. "Zo zij u dan bekend mannen broeders, dat door Deze u vergeving der zonde verkondigd wordt."

14. a. De duivel heeft de mensen zo opgeblazen dat hij vol eigen wijsheid zit. Hij wil het in natuurlijke zaken niet alleen beter weten dan zijns gelijken, maar bovenal verheft hij zich met Zijn wijsheid boven God. Hij weet alles veel beter. Al zegt God duizendmaal: Ik heb u lief gehad met een eeuwige liefde, en al leren de Apostelen, dat de zonde vergeven zijn, toch komt de mens met zijn heiligheid en lust, dat God Zijn liefde zal betonen als wij eerst beginnen ons tot zijn liefde voor te bereiden, en de zonde vergeven zal worden als wij vlijtig bidden en de voorschriften van de paus opvolgen, of van andere geestelijke raadgevers. Die gezindheid zit in ons aller hart, en waar wij er blind voor blijven, daar drijven wij die leer zo ver, dat zij van geslacht tot geslacht voortgeplant wordt. De leer, "dat God Zijn liefde jegens ons bevestigd heeft, dat Christus voor ons gestorven is toen wij nog zondaars waren," keren wij om en zeggen: God zal Zijn liefde betonen aan een ieder die Hem begint te voet te vallen, of

Hij bevestigt Zijn liefde aan heiligen, aan dezulken die geen zondaars zijn.

15. Evenwel storen wij ons niet aan de leer van de duivel, al vinden wij die ook, wat ons oordeel aangaat veel aannemelijker dan de leer van Christus. De duivel, dat weten wij, leert heiligheid van het lichaam, van de ogen, van de gebaren, in kleding en in al wat uiterlijk is. Hij heeft de paus een driedubbele kroon gegeven en hem "heilige vader" genoemd, op dat de mens, die de duivel gelooft, hem voor de hoogsten heilige zou houden. En waarlijk ik vrees dat er nog een tijd zal komen, dat, velen hem weer zullen navolgen, wanneer de gezonde leer door de macht van dwaalgeesten verdrongen zal worden. O wat zullen er dan duizenden door zelfheiliging, en door voorschriften van het verstand tot allerlei dweping vervallen ! Want het zal niet meer geduld worden hetgeen de Apostel zegt: Ik verkondig u door Deze, namelijk door JEZUS CHRISTUS, dat u vergeving van zonde ontvangen hebt. Zij zullen de ganse RAAD GODS tot zaligheid verdraaien en ook niet ongeschonden willen laten: "*Alzo lief heeft GOD de wereld gehad.*" Zij zullen liever willen dat geschreven stond: "*Alzo lief heeft God de Joden gehad*", want dan zouden zij daaruit kunnen afleiden, dat die liefde onder het Nieuwe testament alleen op christenen van enige betekenis doelde, op bekeerde christenen; zonder te begrijpen, dat juist dezulken onder bekeerde christenen behoren, die Gods woord alleen laten gelden en dat zonder spitsvondige aanmerkingen geloven. Maar, zal wellicht deze of gene vragen, hoe zijn dan bekeerde christenen, die Gods woord onvoorwaardelijk geloven? Het zijn dezulken, die weten en geloven dat hun bloed, met dat van de gehele wereld onrein voor God is, en daarom van de wereld niet onderscheiden willen zijn. Zij zijn alleen onderscheiden van de paus en van allen die menen dat zij niet tot de wereld maar tot de heiligen of geestelijken behoren; dat zij door hun werken of boetedoeningen van de wereld afgescheiden zijn; maar ik zeg ronduit dat zij geen deel kunnen hebben aan de reine prediking van de vergeving van zonde.

16. b. De vergeving van zonde is geen stelsel, naar hetwelk de mens zich die kan toe-eigenen, maar zij wordt u verkondigd, dat zij aangebracht is door Jezus Christus. De vergeving van zonde is dus door geen paus noch priester te schenken! Zij is geschonken door Jezus Christus aan alle uitverkorenen! En u bent een uitverkorene, omdat tot u de blijde boodschap van de vergeving van uw zonden gebracht wordt, tenzij u tot de heiligen of tot de aanhangers van de paus mocht willen behoren. Er wordt u niet gevraagd of u de vergeving van zonde wilt aannemen; ook wordt er niet gezegd dat u er iets voor doen moet. Zij wordt u verkondigd! Het wordt u luide toe geroepen: "ontwaakt gij die slaapt en staat op uit de doden, en Christus zal over u lichten!" Of wilt u in de slaap van uw zonde voortsluimeren? U geruststellende met de gedachte dat u reeds ontwaakt bent; dat u reeds een orde onder de heiligen verkregen hebt en dat uw dagelijkse gebeden, die u toch maar prevelt, bewijzen dat u van de wereld afgezonderd bent? O, als u van de wereld afgezonderd wilt zijn en niet tot haar behoren, om daar in het midden van uw bloed-verwanten en natuur-genoten te betonen dat u met al het uwe geen waarde voor God bezit, maar dat u zich verheugt in de blijde boodschap, dat u door Jezus Christus vergeving van zonde verkondigd wordt, dan kan de verzoendag, die God bevolen heeft dat de Joden jaarlijks zouden vieren, u geen vertroosting aanbrengen, nu die jaarlijkse dag in een dag is overgegaan, namelijk de dag waarin u thans leeft!

17. U leeft thans in de grote Verzoendag, u die met al uw afstammelingen van God afgefallen bent, en wel hem die het gelooft en God het loflied aanheft voor zijn

verlossing! Die dag, ja het heden waarin u de stem van God hoort is u het bewijs dat God alleen waarachtig is, dat Hij de verkondiging van de vergeving van uw zonde aan geen voorwaarden verbindt, maar, zonder naar een offer van uw hand om te zien, u verkondigt, dat door Jezus Christus de vergeving van zonde verworven is.

18. Wat is u nu nodig, o mens! om u van die weldaad te vergewissen? God heeft het Zijne gedaan! Hij is om de onveranderlijkheid van Zijn raad te bevestigen met een eed daartussen gekomen en heeft gezegd: *"waarlijk zegenende zal Ik u zegenen!"* Dat wil toch zoveel zeggen als: terwijl Ik al de zegeningen die tot uw eeuwige gelukzaligheid in Mijn vrederaad vastgesteld heb, zal Ik voortgaan u die zegeningen met een daad te bevestigen, dat IK Mijn enig geliefde Zoon overgeef in uw plaats, om aan Hem het strenge recht van de wet uit te voeren, opdat alzo door Hem ook het recht van de wet in u vervuld zij. Daarenboven bevestigt IK dat met een eed? Gods eed moet dus een einde maken aan al het tegenspreken. Zijn eed moest u tot de overtuiging gebracht hebben, dat de voorschriften van de paus bevelen van de duivel zijn, die gehele koninkrijken verwoesten, omdat zij zulk een nasleep hebben, dat de volgende geslachten weer onder Zijn heerschappij zullen komen. En wee die landen en volken waar de paus zijn rol speelt. Zij zullen eindigen met verwoesting en ondergang. Daarom vrees ik voor allerlei menselijke leringen van voorwaarden en condities, waarmede men de lieden voor de waarachtige woorden van het leven terug doet deinzen; ik vrees dat men van heiligheid van ogen, van handen en voeten zal gaan prediken, en zodoende het pausdom weer zal beginnen na te volgen. Meent u eerst te moeten gestreden en geworsteld hebben naar voorschriften van menselijke vroomheid, om daaruit het recht te ontfangen dat de vergeving u aangaat? Daardoor grijpt u in het werk van Jezus Christus! Door dat te beweren acht u Zijn strijd onvolkomen, en u meent dat Paulus raast als hij u toeroept: *"Mannen broeders, het zij u bekend dat door Deze u vergeving der zonde verkondigd wordt,"* Is dat niet duidelijk, dat al die u op een andere wijze de vergeving van uw zonde verzekert, vervloekt is. Is het u dan nog niet duidelijk dat de paus met al de valse profeten vervloekt zijn, omdat zij Christus voor u willen bedekken? Zij zijn dienstknechten van de duivel, die bang zijn dat u Christus alleen zult aanhangen en zo één geest met Hem zult zijn. Hij wil van u vrome aanhangers en geestverwanten maken van dezulken die de vrije genade vijandig bestrijden, opdat het rijk van de duivel, met allerlei papen en monniken in stand blijve.

19. Alles wat u dus tot uw behoudenis wilt aangrijpen, is vergeefse arbeid, want Jezus heeft een volkomen werk ten uitvoer gebracht. Hij heeft de wet Gods, die u vertreden hebt, geheel volbracht en alzo God een volkomen voldoening geschonken. Hij heeft dat niet voor Zich gedaan, maar voor u mannen broeders; voor u, die uit één bloed, uit Adam voortgekomen bent! Of meent u geen deel te hebben aan het onreine bloed van Adam? Meent u, zoals de paus leert, door het beklimmen van de Pilatus trap te Rome, de vergeving van zonde te kunnen verwerven? O dan bent u veroordeeld en zult in eeuwigheid zo min als de paus, geen deel hebben aan de eeuwige heerlijkheid, die God bereid heeft in Zijn lieve Zoon voor degenen die Hem vrezen; want die niet gelooft is alrede veroordeeld, omdat hij niet gelooft in de Naam van Zijn eniggeborene Die Hij gezonden heeft. Want God heeft Zijn Zoon niet gezonden in de wereld, opdat Hij de wereld veroordelen, maar behouden zou; en om die reden liet hij door de Apostel u vergeving van zonde verkondigen.

20 De duivel, de geslagen vijand van het rijk van God, is de grootste dwaalleraar, die zijn invloed weet te gebruiken om de wereld onder de macht van de paus te houden, al

is het maar dat hij onder een andere vorm zijn leringen kan doen onderhouden; hij zoekt uw oren te sluiten voor de verkondiging dat u zelf een koninklijk priesterdom bent, een heilig volk, een verkregen volk om de deugden te verkondigen Desgenen Die u geroepen heeft uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht, Die prediking is uit God, opdat u de paus en al de priesters zou laten varen, die u lasten opleggen, zwaar om te dragen en die zij zelf met hun vingers niet aanroeren.

21 Mannen broeders! u bent tot vrijheid geroepen; alleen gebruikt de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees! Laat uw vleselijke godsdienst varen; laat varen de pauselijke aflaten en bedriegerijen; prikkelt uw zinnen niet met de gedachten dat u God behagen kunt als u iets doet dat onder het pausdom godsdienst heet, of dat er als ware godzaligheid uit ziet; want nergens weet de duivel u meer mede van de vergeving van zonde af te houden, dan door heiligheid te bedrijven. Laat vlees geen rust door het de waan te ontzeggen dat het geestelijk is, dat het de godzaligheid volmaakter geleerd heeft dan anderen. Paulus roept de Joden toe: "*Mannen broeders, dit zij u bekend, dat door Dezen u vergeving der zonde verkondigd wordt.*" Er is dus geen groter Godzaligheid dan zich hoegenaamd niets aan te matigen maar te geloven dat de vergeving van zonde, niet door eigen paternosters of boetedoeningen, maar door Jezus Christus, niet voor anderen, maar voor u verworven is; want dat hij er alleen een deelgenoot van is die zichzelf verwerpt en gelooft dat Hij, die de vergeving van zonde teweeg gebracht heeft, waarachtig en getrouw is en alle mensen, de paus met alle bisschoppen en prelaten, leugenachtig; want zij zijn, met de gehele wereld uit de vader der leugenen, die een mensenmoorder was van den beginne.

22. Ik beantwoord dus de vraag nog eens, wat u nodig is, om van de weldaad dat door Jezus Christus u vergeving van zonde verkondigd wordt, u te vergewissen dat de Apostel ook u bedoelt.

23. Het ligt in de woorden genoegzaam opgesloten, dat het nodig is voor u te weten, dat u niet alleen zonden, gruwelijke, hemeltergende zonden hebt, maar dat u zelf met uw gehele wezen zonde voor God bent, en dat u dus de hoop op zelfbehoud, de hoop om door enig werk van de zonde verlost worden, op te geven hebt. U moet geloven dat de paus met zijn ganse aanhang zonde voor God is: dat hij uit de duivel is, uit de vader der leugenen, die een mensenmoorder van den beginne was en daarom, ook zelf een mensenmoorder is, door de mensen van Christus af te houden. Die overtuiging moet bij u leven, dat het met de paus zowel als met u voor het gericht van God zo gesteld is, als met één, wiens zaken door een frauduleus bankroet ten enenmale verloren zijn.

24. Er is immers voor een bankroetier, die alles doorgebracht heeft, geen herstel meer mogelijk, tenzij er één, uit louter lust om hem te redden, tevoorschijn treedt, met een voldoende vermogen alles voor hem betaald en bovendien zijn verloren zaak weer geheel in de vorige staat terug brengt!

25. Zo staat het nu in de hemel alles hersteld, voor allen die het willen weten en bekennen, dat zij als frauduleuze bankroetiers, alles verloren hebben, en buiten staat geraakt zijn om iets van enige waardij tot zelfredding bij te brengen. Zo staan de zaken hersteld in de hemel, omdat Jezus CHRISTUS Zich vrijwillig in uw frauduleuze toestand ingestoken, ja de straf gedragen heeft, die u door uw moedwillig doorbrengen u op de hals gehaald had; en de Vader in de hemel, Die geen welbehagen kon hebben

in uw frauduleuze toestand, had een welbehagen in de losprijs van Zijn geliefde Zoon! Die losprijs was Zijn Bloed, dat Hij voor u uitgoot, omdat u in uw bloed, dat in uw stamvader Adam, onrein was, onder de last van de eeuwige toorn van God moest vergaan.

26. Welaan dan u allen, o zondaars! reinigt uw harten en handen van alle uw dodelijke inbeeldingen, als zou u toch nog door een enkele zucht iets vermogen; werpt uzelf zonder schroom in de nood van uw ziel op het Altaar CHRISTUS, zo zult u uw lichamen gesteld hebben tot Gode welbehagelijke offeranden, welke is uw redelijke Godsdienst en u zult de gerechtigheid en heiligheid van Hem om niet deelachtig geworden zijn. *JEZUS CHRISTUS is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid!* Hij zond Zijn Apostelen niet uit om alleen aan de Joden te laten bekend maken, dat door Hem de vergeving van zonde tot hen gekomen was, maar ook voor de heidenen. Allen zijn zij van de genade vervallen, die door hun werken en leringen van de paus gerechtvaardigd zoeken te worden, die de vergeving van zonden met aflaten willen verkrijgen, of met lichamelijke oefeningen op last van de priesters. Maar u, mannen broeders, die weet en gelooft geen andere waarde te bezitten, dan dat u uit één bloed, het bloed van Adam voortgekomen bent en daardoor voor God niet deugt, u zij heden bekend, *dat door deze JEZUS, die door de paus en alle farizeeën verloochend werd, u vergeving van zonde verkondigd wordt. Amen.*

15. HET AMBT VAN DE GEEST, NIET DER LETTER

Tekst: 2 Korinthe 3: 4-11.

En zodanig een vertrouwen hebben wij door Christus bij God. Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken, als uit onszelven; maar onze bekwaamheid is uit God; Die ons ook bekwaam gemaakt heeft, om te zijn dienaars des Nieuwen Testaments, niet der letter, maar des Geestes; want de letter doodt, maar de Geest maakt levend. En indien de bediening des doods in letteren bestaande, en in stenen ingedrukt, in heerlijkheid is geweest, alzo dat de kinderen Israëls het aangezicht van Mozes niet konden sterk aanzien, om de heerlijkheid zijns aangezichts, die te niet gedaan zou worden. Hoe zal niet veel meer de bediening des Geestes in heerlijkheid zijn? Want indien de bediening der verdoemenis heerlijkheid geweest is, veel meer is de bediening der rechtvaardigheid overvloedig in heerlijkheid. Want ook het verheerlijkte is zelfs niet verheerlijkt in dezen dele, ten aanzien van deze uitnemende heerlijkheid. Want indien hetgeen te niet gedaan wordt, in heerlijkheid was, veel meer is, hetgeen blijft, in heerlijkheid.

1. Deze woorden luiden uiterst vreemd en zeldzaam, voor hen die de Heilige Schrift en St. Paulus spreekwijze niet gewend zijn, zodat een onge oefend oor en hart zich daarin niet goed kan schikken; gelijk ze ook tot nu toe in 't pausdom (en onder de gereformeerde papen) gans onverst aanbaar geweest zijn, hoewel men de woorden wel las (en ook meende te verstaan). Maar om tot de rechte zin te komen moeten wij eerst de inhoud van Paulus schrijven, kort samenvatten; te weten, hij wilde het ambt en de prediking van het evangelie, dat hij diende, loven en prijzen tegen het nietig roemen van de valse apostelen en leraren van hun geest en bijzondere kunst en begaafdheid enz. Zoals hij dit inzonderheid in de gemeente te Korinthe ondervond dewelke door zijn prediking bekeerd en tot het geloof in de Heere Christus gebracht was, Maar straks na zijn vertrek, door de duivel die zijn solden daarin voerde, van de rechte kennis en eenvoudige zin (van het Evangelie) afgewend, en tot andere dingen (verkeerde leringen) misleid werden.

2. Tegen deze laatsten heeft hij moeten strijden, en zijn beide zendbrieven met dit oogmerk geschreven, om de Korintheërs op de rechte weg te behouden, opdat zij bij de reine leer bleven die zij van hem ontvangen hadden, en zich voor zulke valse geesten zouden wachten. Dus is Zijn voornaamste reden geweest, die hem bewoog deze tweede brief te schrijven, dat hij zijn apostel-ambt en prediking zou roemen, en de gemeente voor houden, en de roem van anderen, die zich met verheven woorden en grote schijn voor deden iets bijzonders te wezen, neder te slaan.

3. Hieraan begint hij kort voor deze tekst, en komt spoedig daarop, om van het predikambt van het evangelie op een heerlijke wijze te spreken, waarin hij de tweeërlei ambten of predikingen tegen elkander stelt, die men in de kerk kan prediken, als men Gods woord, en niet een vals en menselijk verdichtsel ja een duivelse leer wil onderwijzen. De ene prediking noemt hij het oude, de andere het nieuwe testament, of het ambt van Mozes en de wet, en het ambt van Christus en Evangelie. Hij toont de heerlijkheid en kracht aan van het laatste boven het eerste, dat echter evenzo Gods woord is; opdat hij daardoor de prediking en het schone voorgeven van de misleidende geesten openbare, die, gelijk hij tevoren reeds gewaarschuwd had, Gods woord vervalsen, en wel veel over Gods wet spreken en roemen, alsof zij die 't beste

betrachten; nochtans het rechte gebruik van deze niet onderwezen, maar slechts door hun verdraait prediken tot eigen werken aansporen, en van het eenvoudig geloven in de Heere Christus afkeren.

4 Zo volgt dus Paulus de draad van de voorgaande rede, die hij in het derde kapittel had aangevangen; daarom herhalen wij hier deze. Vers 1-3 zegt hij aldus: *Beginnen wij onszelven wederom u aan te prijzen? Of behoeven wij ook, gelijk sommigen, brieven van voorschrijving aan u, of brieven van voorschrijving van u? Gijlieden zijt onze brief, geschreven in onze harten, bekend en gelezen van alle mensen; Als die openbaar zijt geworden, dat gij een brief van Christus zijt, en door onzen dienst bereid, die geschreven is niet met inkt, maar door den Geest des levenden Gods, niet in stenen tafelen, maar in vlezen tafelen des harten.*

5. Wij, mijn mede apostelen en ambtgenoten, zegt hij, begeren niet brieven en zegels, waarmede wij van andere aan u, of van u aan andere aangeprezen worden, om bij u of een andere gemeente (kerk) enig aanzien te mogen verkrijgen; en daardoor de mensen te verleiden (misleiden), gelijk als de valse apostelen doen; en nog wel (tegenwoordig) van velen geschied, die ook brieven en getuigenis schriften van oprechte predikanten en gemeente vertonen, en daarna hun ketterij beginnen te zaaien, nadat ze eerst (door middel van zulke brieven) vertrouwen gewonnen hebben, zodat men hun dan gelooft. Zulke brieven hebben wij, Gode zij lof, niet nodig, en u behoeft niet bezorgd te zijn dat wij u met zodanige zullen bedriegen; Want uzelf bent de brief, die door onze prediking gemaakt is, waar in wij ook roemen, en hem iedereen kunnen voorleggen; Want het is openbaar en bekend, dat u daarvan bent onderwezen en door ons predikambt tot de Heere Christus gebracht bent.

6. Wegens dit openbare werk en getuigenis, en aangezien zij zelf weten, hoe hij hen door zijn predikambt tot een gemeente heeft toebereid, noemt hij hen een brief, door hem zelf geschreven, Maar niet met inkt of rode verf, ook niet op papier of hout, noch in een harde steen gegraveerd, gelijk Mozes de tien geboden op stenen tafelen geschreven het volk voor hield; maar in hun vleschen harten door de Heilige Geest, Die de inkt, of het schrift, ja ook de Schrijver Zelf is, maar de griffel of de pen en hand van de Schrijver is het predikambt van Paulus.

7. En zulk een spreek-wijze van de brief en het schrijven is naar de stijl van de Heilige Schrift. Want ook Mozes beveelt (5 Boek 6: 6, 8, 9 en kap. 11: 18), dat het volk de tien geboden overal zou schrijven, waar zij gaan en staan, aan de posten en deuren van hun huizen, om ze altijd voor de ogen en in 't hart te hebben; insgelijks Spreuk. 7: 2, 3, zegt Salomo: *Behoud mijn geboden, en mijn wet, gelijk uw oogappel. Bindt ze aan uw vingers, schrijft ze op de tafel uwer harten.* Want hij spreekt als een vader met zijn kind, wanneer hij hem iets op 't zorgvuldigst gebied te bewaren, zeggende: lief kind, onthoud dit, en vergeet het niet; of bewaar dat in uw hart.

8. Zo zegt ook de Heere God Jeremia 31: 33: *Ik wil Mijn wet in haar hart geven, en in haar zin schrijven.* Hier wordt het hart van een mens een boek of een tafel genoemd, waar men het woord, dat gepredikt wordt op schrijft, en het hart zal dit (gepredikte) vatten en vasthouden. Alzo, zegt Paulus, hebben wij ook door ons predikambt een brief geschreven in uw harten, dat u gelooft in God de Vader, Zoon en Heilige Geest, en weet dat u door Christus verlost bent en zalig, enz; dit is het geschrevene, dat in uw hart geprent is, zijnde deze letters niet met inkt of krijt geschilderd, maar levende

gedachten, vlammen en bewegingen van het hart.

9. Ook is in deze woorden opmerkenswaardig, dat Paulus zegt dat zij door het predikambt zijn toebereid, en daardoor hun harten beschreven zijn, om een levendige brief van de Heere Christus te zijn. Dit is nu rechtstreeks tegen de dromen en verblindheid van dwaalgeesten, die buiten het mondelinge woord de Heilige Geest zoeken, en dromen, als zij ergens in een hoek kruipen, alzo met hun gedachten de Geest zullen grijpen; de mensen door deze dromerij van het gepredikte woord, of het uiterlijk predikambt afleidende; daar de apostel nochtans zegt, dat de Geest door Zijn predikambt in hun harten gewerkt heeft, alzo dat de Heere Christus (aldaar) leeft en Zich krachtig betoont.

Van deze woorden gaat hij nu verder voort tot het prijzen van het predikambt zelf, tegenover elkander stellende Mozes brief of predicatie en de zijne of van de andere apostelen, zeggende nu verder:

Zodanig een vertrouwen hebben wij door Christus tot God, niet dat wij bekwaam zijn van onszelf iets te denken, als van onszelf, maar dat wij bekwaam zijn, dat is van God.

10. Hier hakt en houwt Paulus (met het zwaard des Geestes) rond om zich op de valse apostelen en leraars; hij is vurig verbitterd op zulke deugnieten, die voorgeven (iets groots en wat bijzonders) te zijn, en van grote dingen spreken, die ze toch zelf niet hebben, noch kunnen of mogen verrichten; die wel veel van de Geest roemen, en de gehele wereld raad willen geven en helpen, hoogmoedig zijnde, dat zij iets nieuws kunnen verzinnen, dat overheerlijk, dierbaar en hemels zijn moet om dat het door hun gedroomd wordt, even als de dromen van onze paus en monniken tot nu toe geweest zijn.

11. Dit doen wij niet zegt hij, wij betrouwen en bouw niet op onszelf of onze wijsheid en bekwaamheden, prediken ook niet 't geen we zelf uitgevonden hebben; maar wij roemen en betrouwen daarop door Christus voor God, dat wij u tot een Goddelijke brief hebben toebereid, en niet onze gedachten, naar Gods woord in uw harten geschreven hebben. Daarmede roemen wij niet ons doen en vermogen, maar Diens, Die ons tot zulk een ambt beroepen en bekwaam gemaakt heeft, van Hem is 't alles wat u gehoord en geloofd hebt. En deze roem moet een iegelijk leraar hebben, opdat hij gewis zij, en zijn hart ook in dit vertrouwen staat om te kunnen zeggen: Dit betrouwen en deze moed heb ik tot God in Christus, dat mijn leer en prediking waarachtig Gods woord is; en zo ook als hij andere ambten in de kerk bedient, een kind doopt, een zondaar vrijspreekt en troost, moet ook in 't vaste vertrouwen geschieden dat het het bevel van de Heere Christus is.

12. Die dit niet kan doen, (en wie deze roem ontbreekt) en nochtans in de kerk wil leren en regeren, *dien ware het beter*, gelijk de Heere Christus Matth. 18: 6 zegt, *dat een molensteen aan zijn hals gehangen, en hij verdronken werd in de zee* enz. omdat een zodanige niets anders predikt dan leugens van de duivel (en niets verricht als herhaalde zielen moord); gelijk tot nu toe onze papisten doen, want als zij veel en lang geleerd, verzonnen en zelfs gedaan hebben, waardoor zij meenden zalig te worden dan staat nog altijd hun hart in deze twijfel: Wie weet, of het God behaagt of niet? Derhalve is alle leer en doen van ketters en vrijgeesten zeker niet een zodanig betrouwen op de Heere Christus, maar slechts is het hen te doen, om hun leer te bevorderen met eigen roem, en met gezochte lof en eer van mensen.

13. *Niet dat wij bekwaam zijn, zegt hij van onszelf iets te denken, als van onszelf.* Dit zegt Paulus louter, gelijk reeds gezegd is, tegen de leer van de valse dwaalgeesten, die zichzelf zo bijzonder bekwaam achten, en inzonderheid (zich voordoen) alsof zij geschapen en uitverkoren waren, opdat zij de mensen zouden helpen (met hun vermeende geestelijke dromerijen), menende dat hetgeen zij zeggen en doen, louter wonderen uitwerken moet. Maar wij weten, dat wij immers van het zelfde leem en aarde zijn, waaruit ook zij zijn gemaakt ja wij hebben wel een groter beroep van God; echter kunnen wij toch op niets roemen, als of wij iets vermochten uit onszelf, om de mensen raad te geven of te helpen, ja wij kunnen zelfs ook niet eens iets bedenken, waarmede zij konden geholpen worden. Want het is immers niet onze zaak en ons vermogen, (ook is hetgeen deze leer betreft, niet uit ons hoofd gekomen) wij konden immers niet antwoorden op de vraag hoe men voor God zal kunnen bestaan, en tot het eeuwig leven geraken zouden? In dingen, die het tijdelijk leven en het aardse wezen aangaan, mag u roemen en ook voorstellen maken, wat uw vernuft u leert, en u met uw hoofd kunt bedenken; als bijvoorbeeld, hoe men schoenen en klederen moet, maken, huis, hof en vee regeren; oefen daarin uw gedachten, zoveel u maar kunt, onderzoek ijverig of zich het laken af leder laat rekken en snijden naar uw kleder- of schoenmakers verstand. Maar in deze geestelijke zaken gelden waarlijk geen menselijke gedachten, maar veel hoger gedachten, kunst en vermogen, en wel zulke die God Zelf door Zijn woord zal aanwijzen en geven.

14. Want door welk mens is het ooit verzonnen (of bevat,) dat drie Personen van het eeuwig Goddelijk Wezen een enige God zijn, en dat de tweede persoon, Gods Zoon, mens moest worden, en van een maagd geboren, en dat er geen andere weg ten leven kon zijn, dan dat Hij voor ons gekruist wordt. Dit zou zeker noch nooit gehoord noch gepredikt, ook in eeuwigheid nooit ervaren, geleerd noch geloofd zijn geworden, had God de Heere het Zelf niet geopenbaard.

15. Daarom zijn zij immers grote en blinde gekken en hatelijke mensen, die in zulk een hoge zaak hun eigen roem willen zoeken, wanende, dat de mensen daarmede geholpen zouden zijn, als zij slechts prediken wat door hen wordt bedacht en verzonnen, zoals tot nu toe een iegelijk zijn eigen gedachten (en meningen) in de kerk heeft voorgedragen en geleerd en onderwezen hetgeen hun goed dacht; de monniken en papen hebben dagelijks nieuw heiligen, bedevaarten, bijzondere gebeden, diensten en offeranden, om de zonde uit te delgen, en de zielen uit het (gewaande) vagevuur te verlossene bedacht². Dit zijn nu geen mensen, die hun betrouwen tot God hebben door de Heere Christus, integendeel bestrijden zij God en Christus met hun hoge waan, en zaaien en planten niets als leugen en duivels drek in de harten van de mensen; Maar volharden in de mening dat zij alleen de bekwaamheid hebben om te onderwijzen en terecht te helpen wat men doen moet en leren zal om zalig te worden. Zo zijn dan zulke bekwame leraars en vromen, die zonder God en Christus alles vermogen te doen³.

---

² En de gewaande vaders in de genade hebben telkens met nieuw stukken en zaken, die geleerd en gekend moeten worden, de waarachtig ellendigen benauwd en gepijnigd. M.

³ Ik weet wel dat de gewaande vaders in de genade dit laatste zullen tegenspreken en zeggen, dat zij genade en geloofskracht van God door Christus ontvangen hebben; laat u nochtans door die schone woorden niet bedriegen, en weet dat God en Christus voor hen niets zijn als klanken, waarmede zij Goddeloos genoeg hun spel drijven om hun vaderschap te handhaven; en dat dit zo is wordt openbaar als men eens gehouden wordt, in hun tegenwoordigheid, niet de gewaande vader, maar de Heere Christus te roemen. M.

Maar dat bij bekwaam zijn, dat is van God.

16. Van onszelf, dat is door onze wijsheid en kracht kunnen wij niets teweeg brengen, noch uitvinden noch leren, waarmede wij onszelf of anderen kunnen raadgeven of helpen; Maar dat wij iets goeds bij u verrichten en in uw hart schrijven door onze predicatie, dat is Gods eigen werk, Die ons dit in het hart en de mond geeft om uit te spreken, en ook door de Heilige Geest verder in uw harte drukt, daarom kunnen wij ons van dit werk niet het minste toeschrijven, noch onze roem daarin zoeken, gelijk de door zichzelf geleerde en hovaardige geesten; maar wij moeten God alleen de eer geven, en hiervan roemen, dat Hij door Zijn genade en kracht in u door het ambt, hetwelk Hij ons heeft toevertrouwd, ter zaligheid werkt.

17. Dit zegt Paulus nu om deze reden, dat men in de kerk niet moet prediken of verrichten, dan slechts alleen, wat gewis Gods woord is. Want hier mag niet gelden iets naar het goeddunken van mensen te willen doen of voor te nemen; een mens zal in de gemeente en in het werk van God niets vermogen, zijn gedachten, menigen, noch krachten iets gelden, slechts dat is geldend wat van God Zelf komt, gelijk ook St. Petrus 1^e zendbr. 6: 11, zegt: *Is 't dat iemand spreekt, dat hij 't spreekt als Gods woord, is het dat iemand een ambt heeft, dat hij 't doe, als uit het vermogen, dat God geeft.*

Kortom, die wijs wil zijn, en van grote kunst en gave en krachten zich wil beroemen, die doe dit in andere zaken, hier moet hij (met al dat moois) thuis blijven, en al zijn roemen en groot voorgeven na laten, omdat het niet daarom te doen is, te weten wat u wel kunt en wie u wel bent; maar opdat de arme zielen verzekerd zijn, hoe zij Gods woord en Zijn werken bij zich hebben, waardoor zij zalig worden mogen.

Die ons ook bekwaam gemaakt heeft, om het ambt des nieuwen testaments te voeren, niet der letter, maar des Geestes. Want de letter doodt, maar de Geest maakt levendig.

18. Hier begint de apostel het ambt van de prediking van het Evangelie en Zijn kracht te prijzen, tegenover de roem van de valse apostelen, en aller anderen leer, ja zelfs ook tegen over Gods wet. Immers zijn wij onbekwaam, en hebben niets te roemen van ons menselijk doen, aangezien dit niets is en ook niets teweeg brengt, al beijveren wij ons ook ten hoogsten datgene te doen wat Gods wet ons voorhoudt en van ons eist. Daarom hebben wij van iets dat veel beter is te roemen, dat niet in ons doen bestaat; maar hierin dat wij van God, bekwaam gemaakt zijn tot een voortreffelijk ambt, genoemd zijnde het amt des nieuwen testaments, hetwelk niet alleen hoog en bij uitnemendheid beter is, dan al hetgeen mensen uit hun wijsheid, kunst en vermogen kunnen leren en voorhouden, maar zelfs veel heerlijker, dan de prediking of het ambt, dat het oude testament genoemd wordt, zijnde dit weleer door Mozes de Joden gegeven. Want dit is zulk een ambt, dat niet alleen, gelijk de andere leer, bij het woord blijft, dat onderwezen of voorgedragen wordt, maar de Heilige Geest werkt door dit ambt in het hart; daarom noemt de apostel het niet *een ambt der letter, maar des Geestes*.

19. Deze tekst van de *Geest* en de *letter* is tot nu toe hij ons een gans verstaanbare taal geweest; en bovendien door onze mensen-leringen en uitleggingen, geheel en al verdraaid en de rechte zin verloren; zodat ik, hoewel men mij een geleerde doctor van de Heilige Schrift noemde, toch niets daarvan verstond; ook kon het mij niemand leren, en het ganse pausdom kan op de dag van heden noch niet zeggen wat de tekst beduidt. Ook hebben de oude leraars, Origenes, Hieronymus en anderen niet de rechte

mening van Paulus getroffen. En dit is zeker geen wonder, omdat deze leer een hoge boven allen mensenverstand gaande leer is, en als 't vernuft met zijn menselijke gedachten daarin komt dan moet het dwalen, wijl het niet weet wat het er van maken zal; omdat het niets meer weet, dan van de Wet. en de tien geboden; deze neemt het aan, en blijft daar (bij de letter) bij; makende geen ander besluit dan, dit: Die aldus leeft en doet, gelijk de tien geboden eisen, die is God genadig; het vernuft weet niets van de ellende van de bedorven natuur, dat niemand het vermogen heeft om Gods geboden te houden, en dat alle mensen onder de zonde en verdoemd zijn, en dat hun niets anders heeft kunnen redden, dan dat God Zijn Zoon heeft moeten geven voor de wereld en daardoor een andere prediking gegeven heeft, door welke ons genade en verzoening verkondigd wordt. Die nu deze hoge zaak, waarvan Paulus spreekt, niet verstaat, die heeft ook gewis de rechte zin van zijn prediking niet gevat. En dit is ons bovenal te beurt gevallen, wij die de Heilige Schrift en Paulus zendbrieven onder de bank lieten liggen, en gelijk de zwijnen in hun draf, in onze menselijke inzettingen gewroet hebben, daarom moeten wij nu onszelf oordelen, en Paulus woorden recht lere verstaan.

20. *Letter* en *Geest* heeft men uit het onderwijs van Origenus en Hieronymus alzo verstaan, dat de letter betekent zoals zij zeggen, de Christelijke zin en verstand. En dit zou wel niet onwaar gezegd zijn, indien zij de woorden maar recht verklaarden. Zij noemen de christelijke zin een verhaal van een geschiedenis, gelijk ze daar oppervlakkig in de schrift voorkomt, na de woorden en in die zin, die de woorden natuurlijk hebben. Maar de geestelijke zin noemen zij wanneer men onder de woorden een anderen geheimen of verborgene zin aanwijst.

21. Bijvoorbeeld, dat de schrift 1 Mozes (Genesis) 3: 1, enz. verhaalt, hoe de slang de vrouw heeft verleid zodat zij van de vrucht van de verboden boom at, en haar man ook gaf, dat hij er in beet, enz. dat is, zeggen zij, de letter; maar de Geest is de geestelijke uitlegging. dat de slang betekend de geestelijke aanvechting, die tot de zonden lokt. De vrouw duidt aan de vleselijke zinnen, waarin zodanige aanvechting en verzoeking zich beweegt en opdoet. Adam, de man, is het vernuft, de voornaamste kracht, zeggen zij, van de menselijke ziel. Wanneer nu het vernuft de uitwendige zinnen niet ter wille is dan is er geen nood; maar als het vernuft zich ook laat bewegen, en haar, de wil van de zinnen, toegeeft, dan is de val geschied.

22. Op deze wijze heeft Origenes het eerst met de Heilige Schrift. gespeeld, en vele andere na hem verleid, zo dat 't voor de hoogste kunst (of diep ingeleid zijn in de verborgenheid) gehouden is, die maar veel zulke zinnebeeldige uitleggingen kon maken, en daarmee de kerk vervullen⁴. Zij hebben St. Paulus daarin willen navolgen, welke Gal. 4: 22, 23, 24, de geschiedenis verklaart, dat Abraham twee zonen had, de één van de vrije, of zijn huisvrouw, de anderen van de dienstmaagd, alzo, dat deze twee vrouwen zijn de twee verbonden, zegt Paulus; het één dat tot knechtschap baart, 't welk juist hetzelfde is, dat hij in onze tekst het ambt der letter noemt, het andere, dat tot de vrijheid brengt, of gelijk Paulus hier zegt, het ambt des Geestes, dat levendig maakt, en de twee zonen zijn de tweeërlei volken, van welken 't één alleen bij de (letter der) wet blijft, en het ander het Evangelie (de geest der wet, aanneemt en gelooft.

---

⁴ Ook zijn in onze tijd nog veel zulke Origenussen te vinden; want altijd wordt het woord van de Schrift bevestigd: "'t Verstand laat na de ware grond Van 't weldoeu op te merken." Rijm Ps. 36: 1 M.

23. Dit is wel een andere uitlegging, dan de geschiedenis en de tekst zelf oppervlakkig aangeeft, gelijk Paulus zelf zegt, dat het een beeldspraak is, dat is een bedekte reden, of verborgen betekenis; Maar dit zegt hij niet om daarmee aan te wijzen, dat de tekst op zichzelf de letter is, die doodt, en dat de leenspraak of de verborgen betekenis de Geest is, gelijk (de navolgers van Origenes) overal in de Heilige Schrift voorgeven te vinden, daar deze beslist zeggen: *de tekst of de geschiedenis op zichzelf is niets dan een dode letter, maar zijn verklaring is de geest*. En gaat men deze uitleggers na, dan hebben zij het met hun verklaringen toch niet verder gebracht, dan op de leer (van de letter) van de wet, die niets anders is dan hetgeen de apostel de letter die doodt, noemt.

24. Want de apostel gebruikt het woord letter, als met verachting van de wet, welke nochtans ook Gods woord is, tegenover het ambt en de verkondiging van het Evangelie; noemende dus de leer van de tien geboden: hoe men God moet gehoorzaam zijn, vader en moeder eren, de naasten liefhebben enz. en alzo de gezondste leer begrepen in alle boeken en onderwezen in alle scholen, of prediciën, enz. Want hij verstaat door het woord letter al hetgeen geleerd ingesteld of beschreven wordt, zodat het woord of dat geschrevene blijft, of ook de gedachten (meningen) die men kan schilderen, schrijven en spreken, maar die niet in het hart zijn geschreven of in het hart leven; Zo als daar is de ganse wet of tien geboden, welke echter het hoogste onderwijs is, welk gelezen, gehoord en overwogen kan worden, (zonder dat nochtans naar dit woord geleefd en gehandeld wordt); bijvoorbeeld, als ik het eerste gebod zit te overdenken: *Gij zult geen andere goden hebben*, en dan verder het tweede, derde enz. dan kan en mag ik hierover lezen, schrijven, spreken en dit zoeken te betrachten met al mijn zinnen en vermogen; evenals ik de bevelen van de Keizer hoor die mij zeggen: Dit moet u doen, dat moet u laten. Dit alles nu tezamen noemt de apostel de letter, of zoals we 't ook wel elders hebben genoemd, de Schriftuurlijke zin.

25. Daar tegen over is nu een andere leer van de predicatie, welke Paulus noemt het ambt van het nieuwe testament en van de Geest, die niet leert, wat u doen moet, want dit hebt u nu reeds (door het ambt van de letter) gehoord; maar U aantoon, wat God u wil doen en geven, ja reeds gedaan heeft, daardoor dat Hij Zijn Zoon, Christus voor ons gegeven heeft, omdat wij om onze ongehoorzaamheid tegen de wet, welke geen mens vervult, onder Gods toorn en de verdoemenis waren, opdat Hij, voor onze zonden betaalde, God verzoende en ons Zijn gerechtigheid schonk enz. Dit ambt (van de Geest) zwijgt geheel van ons doen, en spreekt slechts van de werken (het doen) van de Heere Christus, Die alleen, zijnde van een maagd geboren, voor de zonde gestorven is en van de dood opgestaan hetwelk geen ander mens heeft kunnen doen. Dit is de predicatie, die alleen door de Heilige Geest wordt geopenbaard, en de Heilige Geest ook met zich brengt, zodat Hij door deze prediking in de harten van mensen werkt, die deze predicatie horen en ook aannemen, waarom zij ook het ambt of de prediking van de Geest genoemd is.

26. Met deze twee woorden, *Letter en Geest*, wil nu Paulus deze tweeërlei prediciën tegen elkaar afbeelden, en zijn ambt, en zijn nuttigheid verder prijzen tegen dat van alle de anderen, die zich beroemen voortreffelijke leraars te zijn en een grotere geest dan anderen te hebben (die voorgeven dieper ingeleid te zijn de anderen): daar hij met nadruk juist zo spreekt, dat hij die twee prediciën niet noemt bij haar eigen namen, Wet en Evangelie maar aan iegelijk de naam geeft van het werk, dat deze bediening verricht; hij geeft het evangelie een zeer heerlijke naam, het noemende het ambt van de Geest; aan de wet integendeel geeft hij een smadelijke bijnaam, als of hij deze de

eer niet wilde aandoen, om ze Gods wet, en gebod te noemen, gelijk ze het nochtans is, en hij naderhand zelf bekent, dat ze met grote heerlijkheid van Mozes gegeven en de kinderen Israëls bevolen is. Waarom doet hij dan nu dit? Moet men dan Gods wet verachten, of niet houden? Is het niet een schone zaak en Godzaligheid; om kuis en eerbaar te leven, 't welk God immers in het vernuft heeft geplant, en ook alle boeken prijzen, waardoor en waarmede de wereld zelfs geregeerd moet worden?

27. Antwoord: Het oogmerk van de apostel is alleen, om de roem en het voorgeven van de valse leraren ter neder te slaan, en hen te leren de kracht van zijn evangelie prediking recht te verstaan en aan te zien; wanneer de Joden, wil Paulus zeggen, al te zeer roemen van Mozes wet, dat zij de wet van God hebben ontvangen zijnde op twee stenen tafelen geschreven, en evenzo alle geleerde, en heilige wet-predikers, rechtsgeleerden enz. pochen dat zij veel hebben gedaan, goed hebben geleefd, enz, wat betekent dit alles tegen over de predicatie van het evangelie; 't kan wel een schone preek en zeer geleerd geheten worden, maar 't is toch niets meer, dan geleerd gesproken of geschreven. Het blijft in deze woorden: *gij zult God lief hebben van ganser harten, en uw naasten als uzelfen* Luk. 10: 27, meer komt er niet van; en nadat er veel gedaan en lang naar dit voorschrift geleefd is, blijkt er niets gedaan te zijn, en zijn al die mooie zaken. enkel ledige schillen zonder erwten en doppen zonder pit; omdat het onmogelijk is zonder de Heere Christus de wet te houden; wel kan de mens om één of ander goed of ook uit vrees voor de straf zich uiterlijk vroom aanstellen (maar voor God rechtvaardig dat is overeenkomstig Zijn wet zijn, dat is slechts in de Heere Christus te vinden).

28. Want waar Gods genade in Christus niet wordt erkend, daar kan zich het hart niet tot God bekeren, noch op Hem betrouwen, of liefde en lust tot Gods geboden wezen; maar slechts strijd en vijandschap daartegen, omdat de natuur niet vrijwillig kan gedwongen zijn, en niemand gaarne in boeien en kluisters wil gaan; en al is het dat zich een mens onder het zwaard van de beul of de roede en straf moet buigen en onderwerpen, zo geschiedt dit echter niet gewillig, hij wordt integendeel telkens meer tegen de wet ontstoken, en koestert in zijn hart deze gedachten: och dat ik toch altoos maar vrij mocht stelen, roven of gierig zijn, mijn lusten opvolgen naar dat ik 't wil, enz. en gaat men hem met macht tekeer, dan wenst hij liever, dat er geen wet noch God ware, enz.

29. En dit geschiedt hoewel men de leer van de wet nog maar op de uitwendige mens toepast en daarmede een lichamelijke eerbaarheid zoekt te bevorderen. Maar zulke ongehoorzaamheid en vijandschap vindt men van binnen nog gruwelijker, wanneer het hart recht door de wet wordt getroffen, en het voor Gods oordeel moet staan, en het vonnis van de verdoemenis over zich voelt gaan gelijk wij in het volgende gedeelte zullen horen, waar de apostel zegt: de letter doodt. Daar vindt men eerst recht de grote onmogelijkheid, als men merkt hoe de natuur tegen de wet raast en woedt, met de inwendige zonden en vruchten van de zonde van haat en vijandschap tegen de wet, daar zij voor God vliedt, en schrikkelijk toornig is op Gods oordeel, en begint met te twisten, of Hij wel recht regeert, dat is of Hij wel de ware God is; met welke gedachten zij altoos dieper in twijfel valt, murmeren en ongeduldig zijnde, totdat zij ten laatste, indien zij niet door het evangelie redding vindt, geheel en al vertwijfeld, gelijk Judas of Saul en uitvaart (verzinkt in de eeuwige nacht) met lasteren en vloeken tegen God en alle schepselen. Dit noemt Paulus Rom. 7: 8, voornamelijk die zonden welke door de wet in het hart van een mens verwekt worden, en de mens doden.

30. Zie, daaraan kunt u zien, waarom de wet de letter genoemd wordt, dat is, een zodanige leer, welke hoe schoon en goed ze ook is, echter slechts in het uitwendige blijft, en niet in het hart komt, opdat zij daarin leven, en betracht wordt. Dewijl de natuur (de mens na de val) zo boos en verkeerd is, dat zij zich niet met de wet kan vergelijken, en het menselijk geslacht zo bedorven, dat er niemand te vinden is, die niet alle God geboden overtreedt, hoewel hem dagelijks Gods toorn, en Zijn eeuwige verdoemenis wordt gepredikt en voorgehouden; ja (integendeel bij het gevoel van het drukkende van die toorn, die op elke ongelovige rust en blijft volgens de uitspraak van de Heeren Joh. 3: 36) begint hij zelfs daardoor des te gruwelijker daar tegen te woeden, (en zijn brandende vijandschap tegen Gods heilige wet te openbaren).

31. Daarom is dit de korte inhoud: Al neemt men alle geboden te samen, en prijst en roemt zulk een predicatie (die ons zegt wat men doen moet en gedaan moet hebben) ten hoogste, gelijk ze ook waarlijk prijzenswaardig is; ze is echter niets meer dan een prediking van de letter, dat is een leren, onderwijzen, spreken over hetgeen gedaan moet worden, maar niet een prediking van het gedaan, of betracht hebben (van datgene, dat toch gedaan, betracht moet wezen). Want letter betekent allerlei bevel, onderwijs, en prediking, die slechts in het woord, of op 't papier blijft liggen en waarnaar niet gehandeld wordt; zoals bijvoorbeeld een vorst of raad een gebod uitvaardigt, dat echter niet nageleefd word, dan is en blijft het niets meer dan een open brief, waarin wel is geschreven, wat er geschieden moet, zonder dat dit er opvolgt, (waardoor aan dit bevel of gebod genoeg gedaan wordt). Alzo is het ook met Gods gebod, omdat het niet gehouden wordt, hoewel het de hoogste leer en Gods eeuwige wil is; zo moet het echter lijden, dat men het een ledige brief, of lege doppen noemt, omdat het zonder hart en vrucht geen leven noch zaligheid brengt, en het wel de naam heeft van ware tafelen van hetgeen men niet doet, geboden die men niet betracht, dat is waarin geschreven en aangetoond wordt, niet wat men doet, maar hetgeen men geheel onbetracht laat en gelijk de wereld zegt, eens heren gebod, dat ongedaan en ongehouden blijft. Zo heeft het ook Augustinus verstaan, waar hij schrijvende over Ps 17, zegt: *Wat is Wet zonder genade, anders dan letter zonder geest?* Want de natuur kan en vermag Gods geboden niet houden, indien de Heere Christus met Zijn genade niet tegenwoordig is.

32. Dat Paulus integendeel het evangelie een ambt des Geestes noemt, dat doet hij, om daarmee de kracht van dit ambt aan te tonen nademaal, het een gans andere werking heeft en ook verricht, in de harten van de mensen, dan de wet; en wel voornamelijk: dat het evangelie de Heilige Geest met zich brengt, en een ander hart geeft. Want als de mens, na door de predicatie van de wet in schrik en angst gezet te zijn, deze prediking hoort, die hem niet wijst op zijn werken, maar op die van de Heere Christus, gebiedende (met macht) hem te geloven en verzekerd te zijn, dat Hij om Zijns Zoons wille hem de zonde vergeven, en hem tot zijn kind aangenomen heeft.

33. Een zodanige predicatie, waar zo gehoord en geloofd wordt, beurt onmiddellijk het hart op, en geeft een zodanig geweldige troost dat men niet meer voor God vlucht, maar tot Hem gekeerd en bekeerd is, en omdat bij Hem niets als genade en barmhertigheid gevonden en ontdekt wordt, zo is wederkerig bij de gelovige, een waarachtig God beminnen, Hem van harte aanroepen, en Hem voor Zijn lieve God te honden en te eren, in volheid en waarheid aanwezig. En hoe meer de gelovende (door de prediking van het woord) gesterkt word, hoe meer ook de lust en liefde tot Zijn

geboden, mitsgaders de gehoorzaamheid (in werkelijkheid plaats vindt en zich openbaart); tot dit einde heeft God bevolen het woord van het evangelie te allen tijde te prediken, om de mens te bepalen bij dit (enige) heil, dit tevens te erkennen, en Gods grote genade en weldaden te gedenken, zodat de macht van de Heilige Geest zich meer en meer openbaart. Zie daar, dit alles ligt buiten het bereik en de macht van de wet en is ook niet het werk noch de kracht van mensen, maar een nieuw hemelse kracht van de Heilige Geest; Die de Heere Christus met en door Zijn woord in het hart drukt, en daar een ware brief van maakt, waarin niet slechts letteren en bloot een schriftelijk iets in is, maar waarachtig leven, en daden gevonden worden.

34. En dit heeft de Heere God ook eertijds beloofd, door de nieuw predicatie te zullen gaven, zie Joël 3: 1 en elders; ook naderhand door openbare voorbeelden en daadzaken bewezen, bij de uitwendige verkondiging van het evangelie, gelijk op de pinksterdag en vervolgens, toen de apostelen, Petrus en andere openbaar begonnen te prediken, en de Heilige Geest zichtbaar van de hemel viel op degenen die hoorden Hand. 8: 17, en kap. 10: 44, hetgeen te voren niemand had gehoord noch gezien, zolang de predicatie van de wet was gehouden; daarom moest men zien en tasten, dat deze een gans andere predicatie was, waarbij zulk een kracht (gepaard ging en) volgde; en waarvan de inhoud toch niets anders was, dan dit, gelijk Paulus Hand. 13: 38, 89, zegt: *Door Deze (de Christus) wordt u verkondigd vergeving der zonde, en van alles, waarvan gij door de wet van Mozes niet kon gerechtvaardigd worden; maar nu wie in Deze gelooft, die is rechtvaardig.*

35. In deze prediking ziet men niet meer de ledige letters, en ledige doppen of schillen der prediking van (de letter) van de wet; die altoos drijft en zegt: dit moet u doen en houden, en nochtans wordt er niet gedaan; integendeel de ware kern en de kracht, die de Heere Christus met de volheid des Geestes brengt, zodat zij die het woord van het evangelie met rechte ernst horen en geloven, ook haar volheid gemeten, en hun toegerekend wordt, (door de bediening van het woord) alsof zijzelf de ganse eis van de wet of tien geboden vervuld hadden, zoals Joh. 1: 16, 17, geschreven staat: *Van Zijn volheid hebben wij allen ontvangen genade om genade, Want de wet is door Mozes gegeven, maar de genade en waarheid is door Jezus Christus geworden.* Maar Mozes, zegt Johannes is wel de wet gegeven; Maar wat is en geeft dat? 't is wel een dierbare leer, en zo schildert wel een heerlijk beeld voor onze ogen, hoe de mens voor God en zijn medemens wezen moet, ja dat is wel een zeer schoon letterschrift; maar het blijft zonder werking,, er komt geen hart en leven uit voort. Daarom wordt ze ook wet genoemd, en blijft wet, zonder kracht en vervulling, omdat er uit de wet niet meer komt, en door haar prediking alleen geen vervulling volgt.

36. Maar zal er vervulling geschieden, (zal men overeenkomstig de eis van de wet gesteld zijn) dan moet er een andere man komen dan Mozes, en iets anders gebracht worden, zodat niet uitsluitend alleen gezegd wordt: De Wet is door Mozes gegeven; maar (onmiddellijk tot waarachtige vertroosting volgt): de genade en waarheid is geworden; want dit is tweeeërlei, wet geven, en waarheid worden; gelijk het ook tweeeërlei is lezen en doen, Mozes nu leert en zegt het wel, maar het doen kan hij zelf niet en ook niet aan andere geven, dat die het doen. Want dat het geschiedt en gedaan wordt (wat God in de wet eist) daartoe behoort niet minder dan Gods Zoon met Zijn volheid; wijl Deze hetgeen geeist werd, door en voor Zichzelf gedaan heeft en vervuld, en ook geeft en schenkt dat (n.1. dat gedaan hebben en doen) in ons ledig hart opdat ook wij tot deze volheid mogen komen, (en alzo volmaakt gesteld zijn voor de

Vader).

37. En dit geschied op deze wijze, dat wij genade om genade ontvangen; dat is dat wij Zijner genieten, en om Diens wil, Die enkel genade bij God heeft, ook tot genade aangenomen worden, hoewel wij in onszelf de volkomen gehoorzaamheid van de wet niet hebben; en dat na dat wij zulke troost en genade (door de prediking van het woord) hebben ontvangen, wij ook door Zijn kracht de Heilige Geest verkrijgen. Zodat (Gods wet in het hart) niet enkel dode letters in ons blijven, maar wij ook nu tot de waarheid gekomen zijnde, aanvangen (voortgaan) Gods geboden te vervullen, Maar alzoo, dat dit altijd tot Zijn volheid geschept en uit deze heilfontein gedronken zij.

38. Dit betuigt ook de apostel Rom. 5: 17, 18 waar hij Adam en Christus tegen elkander stelt. Adam, zegt hij, is ook een welbron en ader geweest, die door zijn ongehoorzaamheid in het paradijs de wereld met zonden en dood heeft vervuld, zodat door de zonde van deze ene (Adam) de verdoemenis over alle mensen gekomen is. Integendeel is de Heere Christus met Zijn gehoorzaamheid en gerechtigheid ook ons een bron en ader geworden zodat wij ook uit (en door) Dezelve rechtvaardig en gehoorzaam worden. En deze (Christus volheid) geeft veel rijker en overvloediger dan die (van Adam). Want hoewel door één zonde van de ene mens de zonde en dood over alle mensen is gekomen, en daar en boven de wet gegeven is, waardoor de zonde veel machtiger en sterker is geworden; zo is in tegendeel de genade en gave in Christus, zo uitnemend rijk en machtig, dat zij niet alleen de ene zonde van de ene Adam (welke zonde tevoren alle mensen in de dood heeft gestort) maar alle zonden overstroomd en vernielt, zodat nu veelmeer, die de volheid van de genade en gaven ontfangen, zegt de apostel, ter gerechtigheid heersen in het leven door de enige Jezus Christus.

39. Dus ziet u nu wat het onderscheid is tussen de tweeërlei predicatie, en waarom Paulus de prediking van het evangelie prijst, en een ambt des Geestes noemt, en integendeel de wet een ledige, dode letter, opdat hij de roem van de valse apostelen en leraren ter neer zou slaan; daar deze steeds pochten op hun Jodendom en Mozes wet, en bij de mensen met verheven woorden aldus spraken: "Lieve hoorders! laat Paulus preken wat hij wil, hij zal nochtans Mozes niet omver stoten, die Gods wet op Sinai heeft gegeven, en dat immers Gods onherroepelijk gebod is, en gehouden moet worden, indien iemand zalig wil worden." Gelijk als tegenwoordig de papisten, wederdopers en andere secten tegen ons roepen: Wat is 't, dat u veel preekt van het geloof en van Christus? Wat worden de mensen daarmee beter of wijzer? 't moet voorwaar gedaan worden. Zulk voorgeven heeft wel een schijn alsof 't iets was; maar als men het bij het licht beschouwt, dan is het enkel ledig en nietig gepraat. Want indien men van doen en werken wil spreken; dan zijn reeds de tien geboden daar; die wij immers zowel prediken, onderwijzen als zij. En het zou ook wel met dit prediken genoeg zijn, als ze ook maar onmiddellijk werden betracht.

40. Maar dit is de hoofdvraag: Geschiedt datgene wat men voorhoudt en predikt dat geschieden moet? Zodat het niet slechts woorden, en gelijk Paulus zegt, letters blijven, maar uit de letters, ook leven en geest worden? In de predicatie zijn wij het eens, ook is daar geen twijfel aan dat men de tien geboden moet onderwijzen, en veel meer ook moet gehoorzamen; maar dat het niet geschied, (en in plaats van gehoorzaamheid ongehoorzaamheid daar is) zie dat is onze klacht. Daarom hebben wij behoefte aan iets meer als een prediking van hetgeen gedaan moet worden; opdat we ook weten en

horen wat gedaan is. Wat worden wij anders met zulke een predicatie geholpen, dat Mozes en de wet zegt: Dit moet u doen, dit wil God van u hebben; Ja, lieve Mozes ! dat hoor ik wel, en ik moet bekennen het is zekerlijk recht en waar ook wat u zegt; Maar zeg mij toch eens van waar ik dat nemen zal, 't geen ik helaas! niet gedaan heb, noch ook doen kan, (opdat ik 't toch gedaan hebbe)? Ik kan niet goed tellen uit een lege beurs, noch drinken uit een lege kan; dus zal ik mijn schuld betalen en mijn dorst lessen, zo geef mij ook raad, opdat ik een volle beurs en gevulde kan bekomen. Zie hierop weten deze praters niets te antwoorden, zij gaan slechts voort met drijven en plagen met de wet, zij laten de mensen zitten in hun zonde en bespotten ze nog bij hun schade en ellende (met een prediking van doen).

41. Aldus schildert hiermede de apostel, de valse apostelen en alle soortgelijke schandelijke ketters af, die zichzelf zo hoog roemen, en voorgeven dat zij alles veel beter en (ook meer duidelijker, bevattelijker) weten te onderwijzen dan de ware leraars van het Evangelie; terwijl zij, wanneer ze zich nog op 't best vertonen, steeds grote dingen (zaken)) voorgevende door hun predicatie uitgevoerd te hebben (en veel en breed opgevende van de zegen die het volk onder hun prediken vond, de menigte die er door bekeerd werden enz. enz) zo is het echter toch niet anders dan een bloot ledige letter, ja nog lang zo goed niet, dan de predicatie van Mozes, die een voortreffelijk leraar was, en groter dingen gedaan heeft, dan zulke (schreeuwers) kunnen verrichten, en toch heeft Mozes met de predicatie van de wet en zijn regering het niet verder gebracht, dan dat het letter en oud-testament is gebleven, zodat God een andere predicatie en een nieuw testament, 't welk ook de Geest meedeelde, heeft moeten geven.

42. Dit prediken wij, zegt Paulus, en hebben wel een andere roem, ja als de roem moet gelden, dan kunnen wij hen altesaam wel trotseren; dat wij niet alleen leren 't geen men doen moet (het welk zij toch zelf niet doen); maar onderwijzen en brengen 't zelfs daartoe, dat hetzelfde gedaan en in het leven volbracht worden; waarom billijk en met recht onze predicatie niet het oude testament of van de dode letter, maar predicatie van het nieuwe testament en van de levendige Geest genoemd wordt. Dat zal zeker geen ketter nadoen noch kunnen doen, ofschoon hij ook met verheven woorden van enkel Geest roemt; u hebt niet bevreesd te wezen, noch er u bezorgd over te maken; want zij weten niets meer, en kunnen niet verder komen, dan dat zij u op uw doen wijzen. Ja hoewel zij ook van Christus spreken, zo konden zij Hem toch niets meer als voor een voorbeeld ter navolging gegeven, dat men, bijvoorbeeld, evenzo gelijk Hij in 't lijden en tegenspoed geduldig zijn moet. Want met een woord zonder de verkondiging van het geloof in de Heere Christus (en Zijn verdienste) kan geen nieuw testament gepredikt worden, noch de Geest, het leven, in het hart komen; integendeel blijft het alles, wat men leert, voorneemt, denkt, doet en meent te vermogen. enkel letter zonder genade, waarheid en leven, en het hart wordt even zo min zonder Christus veranderd, verbeterd of levendig, zo min als het boek waar de tien geboden in geschreven staan, of de stenen, waar ze ingehouwen waren, deze zou betrachten.

Want de letter doodt, maar de Geest maakt levendig.

(Dit zijn woorden van de wet gesproken, die het vernuft ergeren zullen.)

43. Dit is nog veel scherper tegen de roem van de wet-predikers gesproken, en het ambt van het evangelie nog veel heerlijker geprezen. De apostel schijnt wel al te vrijmoedig, dat hij de wet zo durft aan te tasten en te zeggen: Dat ze niet alleen een

ledige letter zij, maar zelfs zodanig een predicatie, die niets anders doet dan doden. En een zulke is immers geen goede (begeerlijke) en voordelige, maar een enkel schade berokkenende prediking. Wie zou het wagen ooit zo te spreken, die niet bij de gehele wereld als een vervloekte ketter gehouden, ja zeker als een godslasteraar gedood zou worden, als het de heilige Paulus niet zelf deed? En toch zal hij immers de wet of Gods geboden zelf prijzen en loven, zeggende dat ze goed en dierbaar is, en niet moet veracht of nagelaten, maar bevestigd en vervuld worden, gelijk als de Heere Christus Matth. 5: 18 ook zegt, *dat niet één titel van de wet vergaan zal*; hoe komt hij dan nu daartoe, om zo kwalijk en smadelijk van de wet te spreken, dat zij in de grond niet anders zij, dan enkel dood en vergif?

44. Zie, dit is een hoge leer, die het vernuft niet verstaat, en die in het geheel niet te dulden is voor de wereld en inzonderheid onverdraaglijk voor die wereld, die heilig en vroom wil zijn; omdat hiermede niets minder gezegd is, dan dat alle onze werken hoe kostelijk zij ook zijn, toch niets zijn dan dood en vergif. Daarom wil de apostel juist hiermede de roem van de valse leraren en geveinsden geweldig omver stoten, en tevens aantonen, wat de inhoud van hun predicatie is en wat zij noodzakelijk uitricht, al is zij ook bijzonder goed, als men de wet alleen heeft, en de Heere Christus niet gepredikt noch bekend gemaakt wordt. Want in het prediken roemen en spreken zij wel groot en heerlijk, zeggende: Indien u zo leeft, en u benaastigt de geboden te houden, en vele goede werken doet, dan wordt u gewis zalig; nochtans zijn dit niets dan vergeefse woorden ja zelfs bovendien een schadelijke leer, dat men ondervindt als men niets dan deze leer gehoord, en zich daarop verlaten heeft; daar dan geen troost noch zaligheid, maar twijfel, angst, ja dood en verderf op volgt.

45. Want wanneer de mens ziet, dat hij Gods gebod niet gehouden heeft, en datzelfde gebod nochtans voortdurend op hem aandringt, en zijn schuld hem voorhoudt en tevens eist, dat te betrachten, en hem, omdat hij dit nimmer doet, niet anders voorhoudt dan Gods schrikkelijke toorn en verdoemenis zo moet hij wel bezwijken en vertwijfelen in zijn zonden: Ziet, dit moet noodzakelijk volgen, als men niets anders dan de wet leert, en in de mening blijft om door doen in de hemel te willen komen; gelijk wij uit de geschiedenis van een zekere monnik, in de levensbeschrijving van de oud-vaderen beschreven, als een exempel zien kunnen. Deze monnik had langer dan 70 jaren, een zeer strenge levenswijze gehouden, en vele discipelen gemaakt, die hem hierin navolgden; toen nu de tijd kwam, dat hij sterven zou, begon hij te beven, en lag drie dagen in een verschrikkelijke angst, en toen zijn navolgers hem vermaanden en zochten te troosten, en vroegen waarom hij bang was om te sterven, daar hij toch zo heilig geleefd had, gaf hij tot antwoord: Och; ik heb wel door mijn ganse leven Christus gediend, en zeer gestreng geleefd, maar Gods gericht en Zijn oordeel is gans anders, dan het oordeel van de mensen.

46. Zie daar, deze voortreffelijke man, die zo heilig heeft geleefd, hij weet en heeft geen ander artikel geleerd, dan dat van Gods oordeel naar Zijn wet, en kent niets noch heeft iets van de troost van het evangelie van de Heere Christus, want nadat hij lang naar de wet had geleefd, en gemeend daardoor zalig te zullen worden, zo komt nu nog de wet, en doodt hem door zijn eigen doen en werk, zodat hij moet zeggen: och, wie weet, wat God van dit werk zeggen zal? Wie zal voor Zijn gericht beslaan? enz. Dat is met recht, door zijn eigen geweten, zich de hemel ontzegd zien, zonder dat het iets baat, wat hij gedaan of hoe hij geleefd heeft; hij stort zich slechts dieper in de dood, omdat hij de troost van het evangelie niet heeft; daar mogelijk een ander, gelijk als de

moordenaar aan het kruis, of de tollenaar, de ganse levenstijd in openbare zonden doorgebracht heeft, de troost van het evangelie, dat is, de prediking van vergiffenis van zonde in Christus, hoort en ontvangt; waardoor de zonde en het oordeel van de wet overwonnen, en hij door de dood in het eeuwige leven komt.

47. Hieruit verstaat men nu ook het tegendeel, wat het zeggen wil: *de Geest maakt levend*; dat is niets anders dan dat het evangelie, een heilzame en zalige predicatie, een lieflijk en troostrijk woord is, het welk het bedroefde hart troost, verkwikt, en als uit de kaken van de dood en van de hel rukt en verzet in de zekere hoop van het eeuwige leven door het geloof in (de Heere) Christus; want een zodanig mens, als zijn (laatste) uurtje komt, en de dood en Gods oordeel hem voor de ogen treden, heeft geen (de minste) troost uit zijn werken (integendeel gevoelt hij zich op deze ziende nog meer verdoemd), en al heeft hij bijzonder, zelfs voortreffelijk geleefd nochtans zegt hij met Paulus; daar ben ik niet in (mede) gerechtvaardigd.

48. Dit is dan geen behagen aan zichzelf hebben, ja zelfs zichzelf doden; want als het hart zegt: Ik ben daardoor (n.l. door mijn werken) noch rechtvaardig noch zalig, dan is dit juist het zelfde als te bekennen dat men dood- en doemwaardig is, Maar de geest worstelt in dit zich verdoemd bevinden en beurt waarlijk op door het geloof in het evangelie: zeggende: (gelijk eens St. Bernhardus in zijn zwanenzang):

"Lieve Heere Jezus, ik weet, indien ik zelfs op 't allerbest geleefd heb; zo heb ik toch verdoemelijk geleefd. Maar troost mij hiermede, dat U voor mij hebt geleefd, als de in vlees gekomene, en gestorven zijt, en mij met Uw bloed uit Uw heilige wonden hebt besprengt; en vermits ik op U gedoopt ben, en Uw woord gehoord heb, door hetwelk U mij hebt beroepen en mij genade en leven beloofd, en mij zegt te geloven: daarom laat mij niet henen varen met een onzekere en angstige twijfel en smartelijke gedachte als deze: Och, wie weet, wat God in de hemel over mij zal oordelen."

49. Nee, een Christen behoeft niet meer te twijfelen, (over het oordeel van God dat in de hemel over hem uitgesproken is) daar het oordeel over mijn werken en over mijn leven reeds lang door de wet is uitgesproken, en ik bekennen moet dat ik schuldig ben en waardig verdoemd te zijn; nochtans leef ik in 't geloof op het genadig vonnis, dat God de Heere boven het oordeel van de wet van de hemel gegeven heeft: Wie ion de Zoon Gods gelooft, die heeft het eeuwige leven. Joh. 3: 36

50. Waar nu zulk een troost door het evangelie is, die het hart uit de dood en de angst van de hel rukt, daar volgt dan ook verder de kracht en het werk van de Geest, zodat Gods geboden in het hart beginnen te leven; omdat hij nu met liefde tot deze wordt ontvonkt, en zijn lust en vermaking daarin vervuld te hebben; zo is dus hier reeds het eeuwige leven begonnen, totdat het in het toekomstige voleind wordt en eeuwig blijft.

51. Dus ziet u nu, hoe veel heerlijker en beter het ambt of de predicatie van de apostelen van het nieuwe testament of van het evangelie is, dan alle de anderen, die niets dan van grote werken en heiligheid van mensen prediken zonder Christus. En dit moet ons onderwijzen en begerig maken, om de prediking van het evangelie gaarne te horen, en God met blijdschap daarvoor danken; omdat we vernemen, dat zij een zodanige krachtadige predicatie is, dat zij de mens (de doden) het leven brengt, en eeuwig uit de dood verlost, hebbende de belofte, dat de Heilige Geest gewiss daarbij in en door deze gegeven is in het hart dergenen die het evangelie geloven.

Maar is het dat het ambt dat door de letter doodt en in de stenen is ingebeeld, klaarheid had, alzo dat de kinderen Israëls niet konden aanzien het aangezicht van Mozes, vanwege de klaarheid zijns aangezichts, die toch ophoudt. Hoe zou niet veel meer het ambt dan de Geest geeft klaarheid hebben? Want is het dat het ambt dat de verdoemenis predikt, klaarheid heeft; veelmeer heeft het ambt dat de gerechtigheid predikt overvloedige klaarheid.

52. Het hart van de apostel hart is vol van de Heilige Geest, overvloeiende van vreugde en waarachtig vermaak in deze woorden, om het evangelie te prijzen. Hij tast de wet opnieuw weer onvriendelijk aan, haar noemende een ambt of predicatie des doods en der verdoemenis; hoe kon hij Gods wet afschuwelijker noemen dan dat hij haar de naam geeft van een predicatie des doods en der hel te zijn? gelijk hij ze Gal. 2: 17, en Kap. 3: 10, ook een predicatie of bediening van zonden noemt, insgelijks een predicatie van de vloek, als hij zegt: die met de werken van de wet omgaan, die zijn onder deze vloek. Hiermede is immers op 't duidelijkste en klaarste bewezen, dat de wet en de werken van de wet niemand voor God rechtvaardig kan maken; Want hoe kan datgene, dat niets dan zonde, dood en verdoemenis predikt, rechtvaardigen en zaligmaken?

53. Maar weet dat Paulus alzo moet spreken, gelijk ik tevoren reeds gezegd heb, om de schandelijke vermetelheid en van leraren en van leerlingen, omdat vlees en bloed slechts met wet wil heulen en deze eigen werken voor God brengen en daarop pochen, terwijl het zichzelf nochtans, jammerlijk en ellendig tot eigen verderf bedriegt. Want indien men de wet recht beschouwt, en gelijk de apostel hier zegt, zijn klaarheid gezien wordt, dan doet ze niets, dan de mens doden en in de verdoemenis storten.

54. Daarom zal een Christen deze tekst van St. Paulus wel leren, zowel tegen het roemen, van de valse leraren als de plagen van de duivel en zijn aanvechtingen: waarmede hij aandringt op de wet, opdat men de gerechtigheid zoek in eigen werken; ja hij benauwt het hart tot in de dood met al zulke gedachten. Dat men dan in zulke strijd de duivel het zwaard ontnomen hebben en zeggen: Wat plaagt u mij met de wet en mijn doen? Wat is dit toch anders, of u lang of kort predikt, dan mij een predicatie houdt die slechts zonde, dood en verdoemenis over mij brengt, zou u menen dat ik daarin dan mijn gerechtigheid voor God zoek?

55. Hetgeen de apostel zegt van de klaarheid van de wet, waar de Joodse wetgeleerden van roemden, is genomen uit de historie 2 Mozes 20 en kap. 34 waar verhaalt is hoe de wet gegeven is, toen God van de hemel nederdaalde met grootse majesteit en heerlijkheid onder donder en bliksem, zodat de berg midden in 't vuur stond enz. Insgelijks toen Mozes wederom van de berg kwam, en de wet medebracht, toen glinsterde zijn aangezicht, en schoot zulke stralen van zich, dat het volk hem niet kon aanzien, en hij een deksel moest voor zijn aangezicht hangen, enz.

56. (Omdat nu de Joden en valse leraren zich geweldig hierop beroemde) beantwoordt de apostel hen om zodanige roem aldus, zeggende: 't was waarlijk een klaarheid, dat is een heerlijkheid en majesteit. Maar wat doet de wet anders, dan dat zij de mens voor God doet vlieden, en hem in de hel en dood jagen? Daarom roemen wij van een andere klaarheid van ons ambt, waarvan de evangelische historie Matth. 17: 2, 3, 4, gewaagt, dat Christus zodanige klaarheid openlijk Zijn jongeren heeft laten zien, toen Zijn aangezicht blonk gelijk de zon, en Mozes en Elia ook tegenwoordig waren, en

voor deze klaarheid vloten de jongeren niet, maar ze met verwondering en vreugde aanschouwende zeiden zij: Heere, hier is het goed te zijn, hier willen wij u en Mozes een woning maken enz. Houd dan deze twee gelijkenissen (historiën) tegen elkaar, dan zult u wel verstaan wat het zeggen wil; want dit is de korte inhoud hiervan (gelijk gezegd is) dat de wet enkel schrik en dood veroorzaakt, als ze met haar glans de harten bestraalt en naar waarheid ingezien wordt; het evangelie integendeel geeft troost en vreugde. Maar wat het bedekt en helder ontdekt aangezicht van Mozes betekent, dat zou hier te lang zijn om wijdlopiger te verklaren.

57. Het is ook een uitnemend en troostrijk woord, dat de apostel zegt, dat het ambt en de predicatie van de wet een zodanige bediening is die ophoudt. Want bijaldien dit niet zo was dan zou er niets zijn, dan eeuwige verdoemenis. Maar dit ophouden geschiedt zo ras als de evangelie-predicatie van de Heere Christus begint, voor deze moet Mozes zwichten, en de plaats alleen laten, also dat hij (Mozes) het geweten van de gelovigen geen schrik meer aanjagen, want als het Mozes klaarheid voelt, en het bang en is siddert voor Gods toorn, dan is het tijd dat de klaarheid van de Heere Christus met Zijn aangenaam en troostrijk licht het hart bestraalt, zo kan men de tegenwoordigheid van Mozes en Elia (met vreugde) verdragen. Want de klaarheid van de wet, of het ontdekt aangezicht van Mozes zal niet langer schijnen dan tot dat u vernedert en dus gedreven wordt om het lieflijk aangezicht van Christus te begeren (te aanschouwen). Komt u tot Hem, dan zult u niet meer die Mozes horen, die u verschrikt en benauwt, maar slechts also, dat hij onder de Heere Christus staande, en u de troost en de vreugde van Zijn aangezicht onverduisterd laat.

Want, ook dat deel dat verklaard was, zegt Paulus ten laatsten, is voor geen klaarheid te houden, tegen deze uitnemende klaarheid.

58. Dat is, als men deze klaarheid en heiligheid recht beziet, die wij in de Heere Christus hebben door de prediking van het evangelie, zo is het andere deel van de klaarheid (n.1. van de wet) [die slechts een kleine, korte en ophoudende klaarheid is], zelfs geen klaarheid, maar slechts louter donkere wolken tegen het licht van de Heere Christus, hetgeen ons thans uit de zonde, dood en hel tot God en het eeuwige leven licht en schijnt.